

आनन्दभूमि

२०७१ पूर्णिमा / वैया: न्हि- वर्ष ४२
द.सं. २५५८

अंक ५
ने.सं. ११३४

The Ananda Bhoomi (Year 42, Vol. 5)
A Buddhist Monthly : September/Oct. 2014

प्रमुख सल्लाहकार:
भिक्षु मैत्री महास्थविर (प्रमुख, आ. कु. वि.)

सल्लाहकार :
भिक्षु धर्मर्ति (कार्यवाहक प्रमुख, आ.कु.वि.)

व्यवस्थापन तथा वितरक :
भिक्षु पियदस्ती, आनन्द कुटी विहार, ४२७१४२०
व्यवस्थापन सहयोगी : भिक्षु सरणकार
वितरण सहयोगी : विवेक महर्जन
लेखा व्यवस्थापन : सुरेश महर्जन, स्वयम्भू
आवरण डिजाइन/भित्री सेटिङः : विनोद महर्जन
कम्प्यूटर सज्जा : राजकुमार छुका, छवप
सम्पादन सहयोगी : भिक्षु अस्सनि

सम्पादक/प्रकाशन संयोजक:
कोण्डन्य
बुद्धविहार भृकुटीमण्डप, ४२२६७०२
कभर फोटो स्रोत : Avia Club

वितरणार्थ सहयोगीहरु:

बुद्धजयन्ती समारोह समिति (श्रीघ.), शर्मिला श्रेष्ठ (बौद्ध वृद्धाश्रम-बनेपा), अ. इन्द्रावती, सरिता अवाले (ललितपुर), सुश्री वीणा कंसाकार (बौद्ध महिला संघ, नेपाल), सुश्री शकुन्तला प्रधान, श्रीमती केशरी वज्राचार्य, सुवर्णमुनि शाक्य (मैरहवा), विद्यादेवी शाक्य (बुटवल), याम शाक्य (वेनी), ज्ञानमाला संघ (तानसेन), बलबहादुर गाहा (पात्या), कृष्णप्रसाद शाक्य (बाग्लुङ), विजय गुरुङ (लमजुङ), शैनी चौराई (पूजारी लामा) सतरी।

मुद्रण:

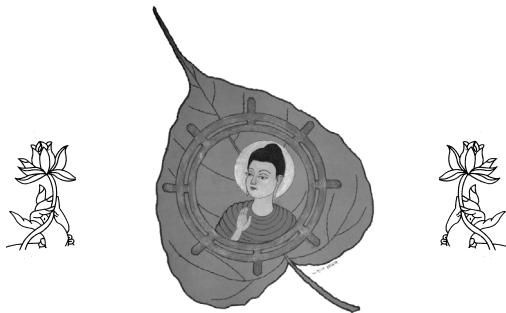
आईडियल प्रिन्टिङ प्रेस, ग्वार्को, फोन: ५००७५६३
शाखा : पुल्योको, फोन : २९२०२३५

प्रकाशक:

आनन्दकुटी विहार

आनन्द कुटी विहार, स्वयम्भू, फोन: ४२७१४२०
का.जि.द.नं. ३४/०३४/०३५/म.क्षेत्रिका.नं. ७/०६९/६२

बुद्धवचनामृत

सब्ब पापस्स अकरणं कुसलस्स उपसम्पदा ।

सचित परियोदपनं एतं बुद्धानुसासनं ॥

सबै पापहरूबाट मुक्त हुनु कुशल धर्म सेवन गर्नु चित्तलाई विकाररहित तुल्याउनु- यही नै बुद्धहरूको शिक्षा हो ।

फुकं पापकर्म बचे जुड्गु, भिंगु ज्याखं मुक्तवनेगु, नुगःयात यचुकेगु - थव है बुद्धपिनि मू शिक्षा खः ।

Not to do Evil, to cultivate good deeds, purify the mind; this is the Teachings of the Buddha.

- धम्मपद

सम्पर्क कार्यालय

आनन्द भूमि

आनन्दकुटी विहार संस्था, पो.ब.नं. ३००७, काठमाडौं ।

फोन: ४२७१४२०

E-mail : anandakutivihar@gmail.com

gkondanya@gmail.com

info@anandabhoomi.com

Website: anandakutivihar.com.np

www.anandabhoomi.com

वार्षिक रु. १५०/-

एकप्रति रु. १५/-

वार्षिक ग्राहक बनी सहयोग गराई ।

सम्पादकीय

पवित्र सम्पदा : विश्वशान्ति स्तूप खतरामा....

यस वर्षको बाढीपहिरोले नेपालमा ठूलो धनजन क्षति भइरहेको दुःखद समाचार अझै रोकिएका छैनन् । त्यस्तैगरी गत भाद्र ९ गते रातभिरिको भीषण अविरल वर्षासहित लगातारको चट्टाङ्गले पर्यटकीय सुन्दर नगर पोखराको पवित्र धार्मिक सम्पदा विश्वशान्ति स्तूपलाई समेत अत्यन्त खतरामा पारेको छ । १९५ फिट उचाइ र ३४४ फिट परिधिको विश्वशान्ति स्तूपबाट पहिरो सुरुभई त्यहाँका दुङ्गा, माटा तथा रुखहरू समेत सोरसार पारेर भीमकाय आकार लिई फेवाताल परिसरमा रहेको यौटा टिपिकल रेस्टोरेण्टलाई पनि फेवातालमै मिसाउनुका साथै चारजनाको ज्यान गएको थियो ।

अवश्य पनि पवित्र धार्मिक एवं पर्यटकीय महत्त्वको विश्वशान्ति स्तूप पहिरोका कारण आज अत्यन्तै खतराको डीलमा उभिएको छ । वास्तवमै स्तूपको जगमा पहिरोले छुन केवल डेढमिटर जति मात्रै बाँकी रहेको छ । अविरल वर्षाका कारण पहिरोले आफ्नो अस्वाभाविक स्वरूप धारण गरेमा भने सिङ्गो स्तूपलाई नै भक्ताउने हो कि! कुनै अप्रिय घटना हुने हो कि! भन्ने आशंका पैदा गराइदिएको छ । स्तूप क्षेत्रमा उत्पन्न खतराका कारण सम्बन्धित समितिले निश्चित समयका लागि स्तूप प्रवेशमा निषेध गरेको छ । विश्वशान्ति स्तूप संरक्षण समितिले शान्तिस्तूपलाई यथासम्भव जोगाउन निरन्तर प्रयास गरिरहने क्रममा सम्बन्धित प्रशासनिक क्षेत्रलगायतको सहयोगमा तत्काल जोगाउनका लागि त्रिपाल विछाएर पहिरोबाट जोगाउन भलै अस्थायी रूपमा भएपनि प्रयास थालिएको छ । प्राविधिकहरूका अनुसार भण्डै ३०।३५ मिटर तलबाट ग्याविल वालसहितको पर्खाल उठाएर शान्ति स्तूपलाई बचाउन सकिने सम्भावना रहेको छ, तर त्यो काम अघि बढाउन समेत तत्काल वर्षा नरोकिएसम्म सम्भव देखिँदैन ।

वास्तवमा विश्वशान्ति स्तूपको पहिलेको अवस्था हेर्दा यसरी पहिरो जाला भनेर करेबाट अड्कल गरिएकै थिएन । तर प्राकृतिक प्रकोपअन्तर्गत अतिवर्षा, चट्टाङ्ग, बाढी, पहिरोका कारण कतिबेला कहाँ पो धनजनको क्षति हुने हो हामी कस्लाई पो के थाहा? आखिर त्यही विनाशक चट्टाङ्ग र पहिरोले शान्ति स्तूप क्षेत्रमध्ये चारपाँच क्षेत्रफलमा रहेका रुखहरू सबै बगाएका छन्, सोरै फेवातालसम्म पुन्याउने मात्र होइन डेढमिटर नजिकसम्म पहिरोले स्तूपलाई भेटाइसकेको हुँदा स्तूपमा कुनैपनि बेला गम्भीर खतरा

उत्पन्न हुनसक्छ ।

कास्की जिल्लाको पुस्तीभूम्दी गाविसको अनदु डाँडामा जापानको निष्पोनजान म्योहोजी बौद्ध संस्था तथा पोखरेलीहरूको अथक प्रयासले वि. सं. २०४९ पुनर्स्थापित भएको डेढ दशकभित्रमा विश्वशान्ति स्तूप अत्यन्त पवित्र धार्मिकस्थल एवं स्वदेशी तथा विदेशी पर्यटकीय गन्तव्यका रूपमा विकसित भएको छ । शान्ति स्तूपको अग्रभागमा जापानमा निर्मित धर्मचक्र प्रवर्तन मुद्राको विशाल बुद्धमूर्ति स्थापना गरिएको छ भने पश्चिमी भागमा श्रीलंकाबाट प्राप्त ध्यानमुद्राको मूर्ति, उत्तरभागमा थाइलैण्डमा निर्मित महापरिनिर्वाण शैलीको मूर्ति राखिएको छ, त्यसरी नै दक्षिणीभागमा नेपालमै निर्मित बुद्धजन्मभूमि लुम्बिनीको प्रतिकृति भक्लिकने जन्मस्मारक मूर्ति प्रतिस्थापन गरिएको छ । स्तूप परिसरबाट सम्पूर्ण पोखरा नगरको सुन्दर दृश्यावलोकन, उत्तर भेगमा माच्छापुँछेलगायत हिमाच्छादित हिमश्रृंखला, फेवातालको मनमोह दृश्यावलोकन गर्न पाउनु अनदु डाँडाकै विशेषताभित्र पर्दछ । शान्ति स्तूपकै प्रसिद्धिका कारण वरपर परिसरकै पर्यटकीय दृष्टिले भौतिक विकास समेत द्रुत गतिले भइरहेका छन् भने स्थानीय जनताहरूका लागि प्रत्यक्ष लाभ हुने गरी पूर्वाधार विकास भइरहेका छन् ।

बुद्धधर्ममा बहुप्रचलित मङ्गल-सूत्रमा उल्लेखित ३८ वटा मङ्गलकै प्रतीकका रूपमा शान्ति स्तूपसम्म उक्लनका लागि ३८ वटा सिँडी निर्माण गरिएका छन् । यसरी नै बौद्ध-दर्शन अर्थात् प्रतीत्यसमुत्पाद (द्वादसानिदान) के प्रतीकअनुरूप माथिल्लो १२ वटा सिँडी निर्माण गरिएका छन् । स्तूपमा २० फिट उचाईको त्रयोदश भुवनको प्रतीक १३ तल्ले सुनको मोलम्बासहितको गजुर लगाइएको छ भने गजुरको माथिल्लो भागमा श्रीलंकाबाट प्राप्त ठूलो आकारको क्रिष्टल स्टोन जडान गरिएको छ ।

विश्वशान्ति स्तूप पवित्र धार्मिक एवं पर्यटकीय सम्पदा हो, पोखरामा रहेको यो सम्पदा आज अत्यन्त खतरामा परेको छ । बौद्धहरू मात्रै वा पोखरेलीहरू मात्रै होइन, यसको संरक्षण गर्नु हामी नेपाली सबैको कर्तव्य हो । शान्ति स्तूपलाई तुरन्तै उद्धार गरी खतराबाट जोगाई यसको संरक्षण एवं संवर्द्धन कार्यमा नेपाल सरकार, गैरसरकारी संघसंस्था तथा सम्बन्धित क्षेत्र सबै पक्ष लाग्नु पर्छ, उद्धार कार्यलाई तुरन्तै सुरु गर्नुपर्छ ।

વિષય-સूચિ

ક્ર.સં.	વિષય	લેખક	પૃષ્ઠ
૧.	બુદ્ધધર્મલાઇ વ્યવહારમા ઉતારે કર્મયોગી છત્રરાજ શાક્ય	મેઘરાજ શર્મા	૪
૨.	“પંચશીલમા સુરામેરય શીલ નલિએ ભૈહાલછ નિ !”	નાગસેન	૭
૩.	સંવિધાન નિર્માણ ર ધર્મનિરપેક્ષતા	પ્રણીતા શાક્ય	૯
૪.	આત્મગ્રાહ (મ ર મેરો) ભાવના ત્યાગનુ પરે	લોકબહાદુર શાક્ય	૧૨
૫.	થેરવાદ બૌધ્ધ ડાઇરેક્ટરી-નેપાલ	ભિક્ષુ વિપસ્તી	૧૪
૬.	ધર્મનિરપેક્ષ કિ ધર્મસાપેક્ષ ?	કેશરી વજ્ઞાચાર્ય	૧૬
૭.	દિગો શાન્તિકા લાગિ બૌધ્ધ પ્રયાસ: એકચર્ચા	તિલકમાન ગુભાજુ	૧૮
૮.	ગૌતમ બુદ્ધકો જન્મભૂમિ લુસ્થિની એક ચિન્તન	મૈયા પહારી	૨૧
૯.	બુદ્ધધર્મ વ રાજનીતિયા સારભૂત મર્મ	ભિક્ષુ આનન્દ	૨૪
૧૦.	થથે ન્યના:	રાજ શાક્ય	૨૬
૧૧.	કર્મય વિશ્વાસ યા	હેરારલ્ન શાક્ય	
૧૨.	Some Buddhist News in Indian Press	Harischandra L. Singh	૨૭
૧૩.	સિદ્ધાર્થયા ઇનાપ	લાભરલ્ન તુલાધર	૨૮
૧૪.	બૌધ્ધ ગતિવિધિ		૨૯

હાર્દિક બધાઈ તથા શુભકામના !

તાનસેન, પાલ્પાકા શાક્ય વજ્ઞાચાર્ય સમુદાયકા
સપૂત ભિમસેન ટોલ, તાનસેન, પાલ્પા નિવાસી

શ્રી રમેશ શેખર વજ્ઞાચાર્યજી

નેપાલ સરકારબાટ નેપાલ પ્રફરીકો ડિ.આઈ.જિ.
પદબાટ એ. આઈ. જિ. પદમા

પદોન્તિ હુનુભએકોમા ખુસી ર ગૌરવ મહસુસ ગર્દે
હાર્દિક બધાઈ જ્ઞાપનસહિત પદીય જિમ્મેવારી કર્તવ્ય
નિર્વાહ ગર્નમા સફળતા પ્રાપ્તિ એવં સદૈવ ઉત્તરોત્તર

ઉત્ત્સુક પ્રગતિકા લાગિ

હાર્દિક બધાઈ તથા શુભકામના વ્યક્ત ગર્દછો !

એ.આઈ.જિ. રમેશ શેખર વજ્ઞાચાર્ય

બુદ્ધરલ્ન શાક્ય - અધ્યક્ષ, કેશવલાલ વજ્ઞાચાર્ય - ઉપાધ્યક્ષ, વિનય રાજ વજ્ઞાચાર્ય - મહાસચિવ, પ્રવિણ વજ્ઞાચાર્ય - કોષાધ્યક્ષ
સુરેશ બુદ્ધચાર્ય - સચિવ, સદસ્યહરુ : નારાયણ બહાદુર વજ્ઞાચાર્ય, રમેશ બહાદુર વજ્ઞાચાર્ય, દિનેશ બહાદુર વજ્ઞાચાર્ય,
રાજેશ બહાદુર વજ્ઞાચાર્ય, ગૃહપતિ શાક્ય, કિશોર દર્શન વજ્ઞાચાર્ય

તદર્થ સમિતિ એવં

બરજુ ગુઠી, પાલ્પા પરિવાર, તાનસેન, પાલ્પા

बुद्धधर्मलाई व्यवहारमा उतार्ने कर्मयोगी छत्रराज शाक्य

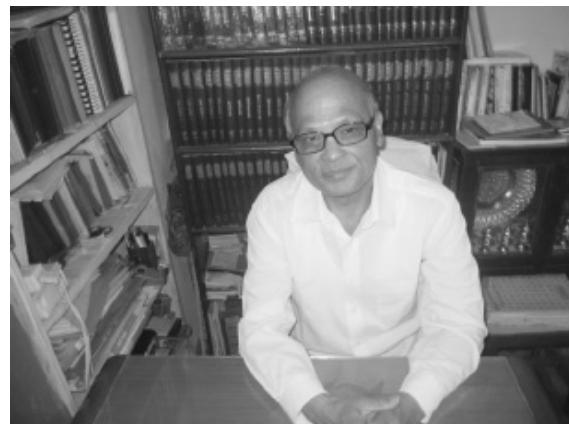
मेघराज शर्मा

बुद्धधर्मको चर्चा गरेको धेरैको मुखबाट सुनिन्छ । हामी बुद्धिष्ठ हौं भन्ने पनि धेरै छन् । तर व्यवहारिक जीवनमा बुद्धधर्मलाई धेरै कमले मात्रै व्यवहारमा प्रयोग गर्न गरेका छन् । यिनै कममध्येका एक व्यक्तित्व हुनुहुन्छ- पाल्पा तानसेन निवासी **छत्रराज शाक्य** ।

पिता अनन्तराज शाक्य र माता मानकुमारी शाक्यका ६ सन्तानमध्ये कान्ठा सुपुत्रको रूपमा २००३ सालमा उहाँको जन्म भयो । बाल्यकाल सहजरूपमा बित्यो उहाँको ।

कुलिन घरपरिवारमा जन्मेकोले उहाँलाई शिक्षा लिन सहज परिस्थिति बन्यो घरमा । वि. सं. २०१० मा भर्ना भएर माध्यमिक शिक्षा जनता विद्यालयबाट नै प्राप्त गर्नुभयो । शिक्षित परिवार भएकोले बाल्यकालमा बाबुआमाबाटै धेरै ज्ञान हासिल गर्नुहुन्थ्यो स्कूल जीवनमा । शाक्य पनि यसै भन्नुहुन्छ- “घरेमा धेरै अध्ययन हुन्थ्यो” जेभीटीबाटै प्रवेशिका परीक्षा पास गरेपछि त्रिभुवन कलेज पाल्याबाट स्नातक र त्रिविविकी कीर्तिपुरबाट २०२८ सालमा अर्थशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर उत्तीर्ण गर्नुभयो ।

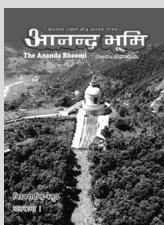
मीठो बोली शिष्ट व्यवहारिक जीवनशैली धार्मिक ज्ञानमा निपूर्ण कलाकौशलयुक्त सफा काम, समाजसेवी इष्टमित्रका धनी जस्ता उहाँका विशेषता हुन् । घरभित्र म्यूजियम शैलीको कोठा साथै पुस्तकालयको कोठा छुट्टाछुट्टै राखेर अध्ययनमा घनीभूत भइलाग्नु उहाँको शोखको विषय बनेको छ । बुद्धधर्म मान्ने भएकाले बुद्धसँग सम्बन्धित

धार्मिक ग्रन्थको भण्डार छ शाक्यको घरमा । बुद्धधर्मबारे ज्ञान लिनु पन्यो भने शाक्यकहाँ गए उसले खोजेको कुरा त्यहाँ पाउन सक्छ । एक हिसाबले उहाँको घर बुद्धदर्शनको पाठशाला जस्तो बनेको छ ।

पढाइको काम पुरा गरेपछि लामो समय शिक्षण पेशामा लाग्नुभयो । शिक्षण पेशा कसरी अगाडि बढाउनुभयो त? भन्ने प्रश्नमा शाक्य अगाडि भन्नुहुन्छ- “पढाइ पूरा गरेपछि त प्राध्यापक नै भइयो तर मैले २०२१ देखि २६ सालसम्म जनता विद्यालयमा भूगोल विषय पनि शिक्षण गरें । मेरो मन पर्ने विषय पनि भूगोल थियो । १० पास गरेर १० कक्षामै आफ्ना साथीहरूलाई पढाउन पाउँदा गर्वको अनुभूति भएको थियो । त्यसपछि २०२८ देखि २९ सम्म त्रिभुवन कलेज तानसेनमा लेकचरर, ०२९ देखि ३४

यस अंक

अप्रृष्ट अंक
पढौं पढाओं, समयमै वार्षिक ग्राहक बनौं
आनन्द कुटी विहार संस्था, पो.ब.नं. ३००७, काठमाडौं, फोन: ४२७१४२०
E-mail : anandakutivihar@gmail.com, anandakutivihar@ntc.net.np
gkondanya@gmail.com, kondanya@soon.com

गताङ्कमा

सम्म सहायक प्राध्यापक, ०३४ देखि ०४७ सम्म उपप्राध्यापक, ०३५ देखि ०३९ सम्म सहायक क्याम्पस प्रमुख भई प्राध्यापन गरे, २०४७ देखि २०६५ सम्म सहप्राध्यापक भएँ । अनुसन्धानका सन्दर्भमा भने उहाँले महेन्द्र राजमार्ग (बुटवलदेखि नारायणघाट) वरिपरि बसाइ सरेका आप्रवासीहरूको सामाजिक एं आर्थिक जीवनको अध्ययन शीर्षकमा अनुसन्धान गर्नुभएको थियो ।

प्राध्यापन पेशालाई अनुशासित र सेवामुखी ढङ्गले अगाडि बढाउनुभयो । त्यस समयमा विद्यार्थी अनुशासनमा कडा निगरानी राख्ने हुनाले विद्यार्थी निर्देशक र प्रमुख प्रोफेटर भई आफ्नो जिम्मेवारी पूरा गर्नुभयो । उहाँको कार्यशैली र व्यवहारप्रति लालायित हुने मानिस धेरै छन् । छत्रराज शाक्य बौद्धमार्गी भएपनि चीवर वस्त्र भने धारण गर्न मात्र बाँकी छ । धेरैले उहाँलाई यसले एकदिन चीवर धारण गरेर बौद्ध भिक्षु बन्न सक्छ पनि भन्दछन् । शाक्य परिवारमा जन्मेकोले पनि उहाँ बुद्धधर्मप्रति आस्थावान हुनुभयो । अनवरत रूपमा बुद्धधर्मको संरक्षणमा लागि परिरहनुभएको छ । उच्च परिवारमा जन्मेकाले पनि उहाँको घरमा चर्चित भिक्षुको आवतजावत हुन्थ्यो । उहाँले वास्तविक ज्ञान भिक्षुहरूबाट बढी पाउनुभएको छ । वि. सं. २०४२ सालमा काठमाडौंको कीर्तिपुरस्थित नगरमण्डप श्रीकीर्ति विहारमा सातदिनसम्म श्रामणेर (भिक्षु), २०४१ सालमा सत्यनारायण गोयन्का गुरुले १० दिनसम्म सञ्चालन गरेको विपश्यना शिविरमा बसेको र २०६५ मा विश्वशान्ति विहार काठमाडौंमा भिक्षु-जीवन बिताएको सुखशान्ति र आनन्दको क्षणलाई आफ्नो जीवनको महत्त्वपूर्ण क्षणको रूपमा सम्झनु हुन्छ उहाँ ।

२०५५ सालदेखि ०५८ सालसम्म उहाँले लुम्बिनी विकास कोषको कोषाध्यक्ष भई काम गर्ने सुनौलो अवसर प्राप्त गर्नुभएको थियो । सायद बौद्धमार्गी भएकै कारणले बुद्धको जन्मथलोमा सेवा गर्ने अवसर प्राप्त गरेको हुँ भन्दै अगाडि थनुहुन्छ- “लुम्बिनी विकास कोषमा काम गर्दा भौतिक निर्माणका काम धेरै भए । प्रथम विश्व बौद्ध शिखर सम्मेलन भयो । जापानका केन्जो टाङ्गेले लुम्बिनीको गुरुयोजना बनाएका थिए तर आर्थिक अभावले भने काम गर्न सकिएको थिएन । तर अन्तर्राष्ट्रिय समुदायलाई आ-आफ्नो देशको विहार बनाउन दिएपछि भने धेरै विकास भएको अनुभूति हुन्छ । यसले नेपालको प्रचार समेत बढाएको छ ।” उहाँले पहिलो धेरामा बुद्धको जन्मथलो

मायादेवीको मन्दिर, स्तुप दोश्रो अन्तराष्ट्रिय विहार र तेश्रो क्षेत्रमा न्यू लुम्बिनी ग्राममा संडग्रहालय, पुस्तकालय, विद्यालय, होटल आदिको विस्तार गर्ने योजनाअनुरूप अहिले पनि काम भइरहेको बताउनुहुन्छ ।

विदेशी धेरै राष्ट्रको कितावमा त बुद्धको जन्मस्थल भारत भन्छन् नि? भन्ने प्रश्नमा उहाँको जवाफ यस्तो छ-अशोक सम्राटले बनाएको स्तम्भ ब्राह्मी लिपिमा “हिद बुधे जाते शाक्य मुनीति” यहाँ शाक्यमुनि अर्थात् भगवान् बुद्ध जन्मेको ठाँ भनी लेखिएको छ । यो नै सबैभन्दा ठूलो प्रमाण हो हाम्रा लागि । विदेशमा गलत प्रचारप्रचार भएकोले यस्तो त्रुटी हुनगएको हो । यसको साथै बुद्धकालीन १६ महाजनपद राज्यहरू थिए । जस्तै मगध, कोशल, मल्ल, कोलिय आदिमध्ये कपिलवस्तु पनि पर्छ । बुद्धकहाँ जन्मेका हुन् भन्दा लुम्बिनी भन्ने कुरा विश्वलाई थाहा छ तर लुम्बिनी नेपालमा पर्छ भन्ने कुरा कम राष्ट्रलाई थाहा भएकोले पनि यस्तो हुनगएको हो ।” शाक्य अगाडि थनु हुन्छ- “बुद्ध जन्मेको स्थल लुम्बिनीको दर्शन गर्न विश्वका सबै बुद्धधर्मावलम्बी लालायित हुन्छन् तर यहाँ आउने वातावरण हामीले तयार गर्न सकेका छैनौ । वातावरण मिलेमा धार्मिक पर्यटनमा हाम्रो देशले ठूलो विकास गर्न थियो ।” प्रचार-प्रसारको कार्यमा सरकारको उदासीनता, हिन्दूधर्ममा जोड, आदि कारणले लुम्बिनी ओफेलमा परेको शाक्यको ठम्याई छ । नैतिक र कर्तव्यनिष्ठलाई आफ्नो मूलमन्त्र ठान्ने छत्रराज शाक्य विभिन्न विषयमा प्रवचन कर्ता, कार्यपत्र प्रस्तोता र टिप्पणीकारको रूपमा, विभिन्न ठाउँमा ठूला जिम्मेवारी सफलताका साथ ग्रहण गरिसक्नुभएको छ । १९९४ लण्डन गील्डहल विश्वविद्यालयमा बैठकिङ्ग र वित्तविषयमा विशेष अध्ययन गर्ने अवसर पाएकोमा खुसी व्यक्त गर्नुहुन्छ । उहाँले भारत, थाइल्याण्ड, मलेसिया, सिंगापुर, बेलायत, म्यानमार, हड्कङ्ग, फिलिपिन्स जस्ता मुलुकको भ्रमण गरिसक्नुभएको छ ।

तीन दर्जनभन्दा बढी संघसंस्थाको जिम्मेवारी सम्हाल्नुभएका शाक्यले युनाइटेड मिसन अस्पतालको सल्लाहकार बोर्डमा २०५२ मा उपाध्यक्ष हुनुभयो भने २०५४ देखि सल्लाहकार समितिको अध्यक्षमा हालसम्म कार्य गर्दै आउनुभएको छ । अस्पतालका सेवामा जनता र अस्पतालको व्यवस्थापनबीच पुलको काम गर्नुभएको छ । मिसनमा सबै विशेषज्ञ छैन नि भन्दा, उहाँ यसो भन्नुहुन्छ-

"विशेषज्ञ सेवाका लागि नभई युनाइटेड मिसन अस्पताल जनरल हस्पितलको रूपमा खुलेको हो, यसले जनरल अस्पतालले दिने सबै सेवा दिएको छ ।" नेपाल भाषा साहित्य संस्कृति संस्थाको साथै शाक्य विभिन्न धार्मिक संस्था र पासा खलःका पनि अध्यक्ष हुनुहुन्छ । पासा खलःका अध्यक्षको नाताले नेपाल भाषा लिपिको विकासका लागि धेरै तालिम र गोष्ठी चलाउनुभएको छ । सबैको सहयोग लिएर नेपाल संवत्का प्रवर्तक शंखधर साख्वाको प्रतिमूर्ति तानसेन टुङ्गिखेलमा स्थापना गराउनुभएको छ ।

निरन्तर सामाजिक सेवामा लागि पर्नुभएका शाक्यलाई नेपाल सरकारले राष्ट्रिय शिक्षा पुरस्कार (२०३४), प्रवल गोरखा दक्षिणाहु पदक (२०५५), विश्वबौद्ध शिखर सम्मेलन (२०५५) द्वारा प्रशंसा-पत्र, सुधम्मा स्मृति बौद्ध पुरस्कार नगदसहित (२०५५), वीरेन्द्र ऐश्वर्य पदक (२०५७), शान्तिदूत (२०६३), नेवा देय दबू काठमाडौँलगायत कैयन विद्यालय, सरकारी तथा गैह सरकारी संघसंस्थाले सम्मान तथा पुरस्कृत गरेका छन् । विगत २२ वर्षदेखि मधुमेह रोग लागे पनि उहाँले आफ्नो खानपान र आचार विचारले रोगलाई नै जित्नुभएको छ । मधुमेहसम्बन्धी एउटा साधारण डाक्टरलाई भन्दा बढी ज्ञान उहाँलाई छ । यसका रोगीले उहाँबाट धेरै परामर्श लिने गर्छन् । त्यसमध्ये यो लेखक पनि एक हो ।

मानव जीवन के हो? भन्दा शाक्य भन्नुहुन्छ-
"मानव जीवन अति दुर्लभ र अमूल्य छ । हामीमा भएका

क्रोध, लोभ, मोह, द्वेष, इर्श्याजस्ता क्लेष-अवगुणहरूलाई विपश्यना ध्यानको अभ्यासबाट कम गर्दै, निर्मूल गर्दै चित वा मनलाई शुद्ध गरी चार ब्रह्मविहार : मैत्री, करुणा, मुदिता तथा उपेक्षालाई सन्तुलित भावनाले सबैलाई सहयोग एवं सेवा गर्नु नै कुशल एवं पुण्यकार्य हुन्छ र यही नै आध्यात्मिक मार्ग पनि हो । जीवनको अन्तिम लक्ष्य निर्वाण प्राप्ति नै हो" धर्मको धारणले जीवनलाई सुखशान्ति र आनन्दमय बनाउने तर्क उहाँको छ । प्राध्यापन पेशाबाट अवकासमा बसे पनि सामाजिक एवं आध्यात्मिक सेवाबाट भने उहाँ मुक्त हुनुभएको छैन । अहिले पनि सक्रिय जीवन बिताउन क्रियाशील हुनुहुन्छ । आफ्नो जीवन रहेसम्म सामाजिक आध्यात्मिक जीवन बिताउने उहाँको सोच छ । मानिस आफ्नो जीवनप्रति हमेसा असन्तुष्ट व्यक्त गर्दछन् । तर शाक्य भने आफ्नो जीवन सफल र सुखी रहेको बताउन पनि चुक्नु हुन्न । समाजलाई राप्रो गुन लगाउने र समाजले बिसर्नै नहुने व्यक्तिमा छत्रराज शाक्य पर्नुहुन्छ । उहाँका धेरै दौतरी पाल्या छाडेर बाहिर गए पनि उहाँले आफ्नो जन्मभूमिलाई नै तपोभूमि जस्तै बनाएर विभिन्न अवसरहरू छाडेर कर्तव्य पदमा अडिग रही तानसेनमै रमाउनुभएको छ । भाषा, साहित्य, संस्कृति, धर्म, रीतिरिवाजको संरक्षण र सम्बद्धन गर्दै सामाजिक सेवा गर्न अठोट बोक्नुभएका शाक्यको उत्तरोत्तर प्रगतिको कामना छ ।

(लेखक प्रेस स्वतन्त्रता सेनानी हुनुहुन्छ ।)

**बुद्धको जन्मभूमि राष्ट्र नेपालमा सुख-शान्ति
फैलिरहोस् ।**

**सम्पूर्ण नेपालीहरूमा धार्मिक चेतना
विकास होस् ।**

राजधानी बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.

बागबजार, काठमाडौँ ३१, फोन : ०१-४२९९२५२

बौद्ध-दर्शन : चिन्तन/समसामयिक चर्चा- ४

‘पंचशीलमा सुरामेरय शील नलिए मैहाल्छ नि !’

✉ નાગસેન, nagasen2003@gmail.com

કુનૈ પનિ વિહારમા ધાર્મિક કાર્યક્રમ હુંડા સબભન્દા પહિલે શ્રદ્ધેય ભક્ષુબાટ પંચશીલ પ્રદાન હુંછ । ત્યસપણી બુદ્ધપૂજા અનિ ભન્તેબાટ ધર્મદેશના હુંછ । અન્તમા પુણ્યાનુમોદન ગરેપણી કાર્યક્રમ સમાપ્ત હુંછ । વિહારમા પંચશીલ, બુદ્ધપૂજા આદિ પાલી ભાષામા શલોકહરુ શાન્ત-દાન્તસિત લયબદ્ધ સામૂહિક રૂપમા પાઠ ગર્દા સ્ાંચ્ચૈ ને ધાર્મિક વાતાવરણ સિર્જના ભએકો ર આનન્દ એવ સુખકર હુંછ । ઘરમા ફર્કેર દિનભરી પંચશીલ રાગ્રોસિત પાલન ગર્ન સચેત સજક ભએર હોશપૂર્વક દિનભરી સમય બિતાઉન સફળ હુંડા અખૈ ભન સુખકર આનન્દદાયક હુંછ ।

આજકાલ વિહારમા ગુલાધર્મ-મહિનામા આઉને કેહી બ્યક્ટિહરુ જ્ઞાનમાળા ભજનકો લય સંગીત સુરમા બઢી રમાઉને, અનિ ભન્તેલે પંચશીલ પ્રદાન ગર્ન થાલેપણી જુરુક્ક ઉઠેર જાને બ્યક્ટિહરુ કાઠમાણ્ડૌ, લલિતપુરકા કેહી વિહારહરુમા માત્ર હૈન, ઉપત્યકાબાહિર પૂર્વી નેપાલકો ધરાન, ભોજપુર, ચૈનપુર અનિ પશ્ચિમ નેપાલકા બૌદ્ધ કેન્દ્રહરુ પોખરા, તાનસેન-પાલ્યા, બુટવલમા પનિ પર્યાપ્ત હુંછન્ ભન્ને સુનિન્છ, તર છેન ભને ઠીકે છ । યસમા કુનૈ અસહજપના વા ગાહો માન્યુપર્ને દેખિન્ ।

ર્વત્તમાન સમયમા બૌદ્ધ ઉપાસક-ઉપાસિકા હુન અષ્ટશીલ, નસકે કમ્નિતમા પનિ પંચશીલ પાલન ગર્નુ પર્દછ । શીલ નૈ પાલન નગર્નેલાઈ કે કો બૌદ્ધ ઉપાસક ઉપાસિકા ભન્ને?! ગૃહસ્થીહરુલાઈ પંચશીલ પાલન ગર્નાલે ધેરે ફાઈદા હુને ગર્દછ । જસ્તૈ આવશ્યક લાભ હુંછ, યશકીર્તિ ફૈલિન્છ । કામ ગર્દા આત્મ વિશ્વાસ બઢદછ । ત્યસ્તૈ બેહોશીમા મૃત્યુ નભર્યું સુગતિપ્રાપ્ત હુંછ । યસરી સમાજમા ઉ શીલસદાચાર ભએકો નૈતિકવાનકો રૂપમા ચિનિન્છ । અત: પંચશીલ ગ્રહણ ગર્દા પાંચવટૈ શીલકો ધેરે મહત્વપૂર્ણ સ્થાન રહેકો છ । પંચશીલમા ચારવટા શીલ લિએર પાંચૌ શીલ ‘સુરામેરય મજજપ્પમાદટઠના વેરમણી સિક્રવાપદ સમાદિયામિ’ અર્થાત्

-જ્ઞાનમાલા ભજનકો લય સંગીત સુરમા બઢી રમાઉને, અનિ ભન્તેલે પંચશીલ પ્રદાન ગર્ન થાલેપણી જુરુક્ક ઉઠેર જાને બ્યક્ટિહરુ

-પંચશીલમા ચારવટા શીલ લિએર પાંચૌ શીલ “સુરામેરય મજજપ્પમાદટઠના વેરમણી સિક્રવાપદ સમાદિયામિ” અર્થાત् મ જાંડરક્સી સેવન નગર્ને શિક્ષાપદ ગ્રહણ ગર્દછુ ભન્ને શીલ નલિએ પનિ કેહી ફરક પર્દેન હોલા । શીલ નૈ નલિનુભન્દા ત ચારવટા શીલ માત્ર ભએ પનિ લિનુ રાગ્રો હો નિ ! હુન પનિ હો, અનિ કે ગર્ને ત ભન્દા પાંચૌ શીલ ભન્તેલે દિનહુંડા મૌન ધારણ ગર્ને, નબોલને ।

મ જાંડરક્સી સેવન નગર્ને શિક્ષાપદ ગ્રહણ ગર્દછુ ભન્ને શીલ નલિએ પનિ કેહી ફરક પર્દેન હોલા । શીલ નૈ નલિનુભન્દા ત ચારવટા શીલ માત્ર ભએ પનિ લિનુ રાગ્રો હો નિ ! હુન પનિ હો, અનિ કે ગર્ને ત ભન્દા પાંચૌ શીલ ભન્તેલે દિનહુંડા મૌન ધારણ ગર્ને, નબોલને । આજકાલ યો પનિ પાંચૌ શીલલાઈ વર્તમાન સમય વાતાવરણ પરિસ્થિતિ અનુસાર સુધાર ગરિહટાએમા ચારવટા શીલ સબૈલે પાલન ગર્દયો હોલા । કિનભને ચારવટા શીલ ત પાલન ગર્ન સજિલો છ ભન્ને ધારણા રાખેહરુ પનિ છન્ । પાણાતિપાતા-કાટમાર ગર્દેન, અદિન્નાદાના- ચોર્ને કુરૈ ભએન, કામેસુમિચ્છાચારા- બેશ્યાગમન, પરસ્ત્રી પરપુરુષ ગમન પનિ હુંડેન, મુસાવાદા- અનિ ભૂટો કુરા ત્યતિ ઠૂલો કુરા હોઇન, પાલન મૈહાલ્છ । સબભન્દા ગાહો ભન્ને નૈ સુરાપાન નગર્ને હો । આજકાલ વિવાહ વા અન્ય ભોજ ગર્દા, રક્સી સર્મ ગરિહાલ્છ । ફેરિ પિઉને બાની લાગેકો તલતલ લાગિ હાલ્છ, ત્યસેલે છોડ્ન જ્યાદૈ કઠીન છ । ફેરિ આજકાલ વૃદ્ધ ર યુવકલે માત્ર હોઇન, ભર્ખરૈકા યુવાયુવતીલે પનિ પાર્ટીમા ખુલેઆમ રક્સી પિઉન થાલેકા છન્ । નપિઉને ત સોસલ નૈ હોઇન, એકદમૈ બ્યાકવાર્ડ માનિન્છ । યસ્તો

विचार राख्ने युवायुवतीको जमात समाजमा बढ़दै छ । के यो राप्रो लक्षण हो र?

बौद्ध ग्रन्थमा गृहस्थीलाई दिइने उपदेशमा मादक पदार्थ सेवन गर्नाले ६ वटा दोष वा हानीहरू हुने उल्लेख भएको पाईन्छ । धन क्षति हुने, भगडा हुने, अस्वस्थ हुने, बदनाम हुने, निर्लज्ज र बुद्धिहीन हुने आदि दोषहरू आज पनि उत्तिकै सान्दर्भिक र सत्य भएका छन् । समाज घरपरिवारमा रक्सी खाएर नै उन्मत्त भएर अरुसित भगडा गर्न त छँदैछ । समाजमा प्रतिष्ठित पेशामा लागेका शिक्षकले समेत विवाह भोजमा रक्सी धेरै पिएर, लाज शरम त्यागेर, निर्लज्ज भएर, जथाभावी हल्ला गरेर सबैलाई बाधा पुऱ्याएको

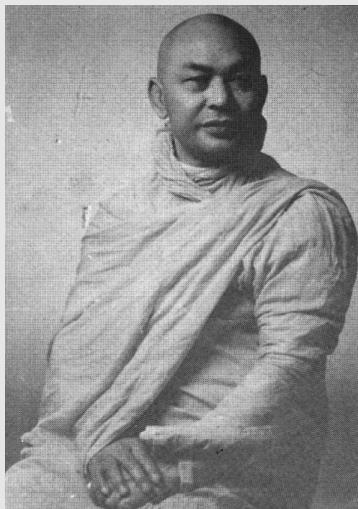
दृश्य यो पंक्तिकार नागसेनले धेरै देखेको छ ।

वर्तमानमा घरपरिवार, समाज र राष्ट्रमा नै देखा परेका सामाजिक र अन्य विकृतिहरू, समस्याहरूलाई समाधान गर्न हो भने बौद्धहरूले मात्र होइन, सम्पूर्ण गृहस्थी, विद्यार्थी, कर्मचारी, व्यापारी, उद्योगी, समाजसेवी, विभिन्न व्यवसायी र राजनैतिक नेता आदि सबैले पंचशील व्यवहारिक जीवनमा पालन गर्नुपर्न नितान्त आवश्यक छ । यस्तो हुनसकेमा हामीले हत्याहिसा, चोरी, बलात्कार, व्यभिचार, भ्रष्टाचार र अशान्ति आदि विकृतिलाई हटाएर सुखशान्ति, आनन्द र विकसित मानव समाजको कल्पना गर्नसक्ने हुन्छौं । अस्तु । भवतु सब भगवान् ।

मिश्रु अमृतानन्दको २४ औ गुणानुस्मरण दिवस मनाइयो

५ भाद्र, आनन्दकुटी-स्वयम्भू
। मल्लकालको उत्तरार्द्धमा लोप भएको
स्थविरवाद बुद्धधर्म नेपालमा पुनःजागर
ण गर्न अतुलनीय योगदान पुऱ्याउनुभएका
दिवंगत आचार्य महानायक डा. भिक्षु
अमृतानन्द महास्थविरको २४ औ
गुणानुस्मरण दिवस मनाइयो ।
आनन्दकुटी विहारको आयोजनामा
ऐतिहासिक आनन्दकुटी विहारमा भएको
सो समारोहका सहभागी वक्ताहरूले
धर्मका माध्यमबाट राणाविरोधी आन्दोलन,
सामाजिक, शैक्षिक, साहित्य, अन्तराष्ट्रिय
सम्बन्ध सुदृढ बनाउन भिक्षु अमृतानन्दले
पुऱ्याउनुभएको योगदानको चर्चा गरेका
थिए ।

सहभागी वक्ताहरूले अहिले नेपाली बौद्धहरूले
नीतिगत रूपमा प्रभाव पार्ने गरी काम गर्न नसकिरहेको र
सबैल र सशक्त नेतृत्व नभएको अवस्थामा भिक्षु अमृतानन्द
सबैका लागि प्रेरणादायी हुने धारणा राखे । अखिल नेपाल
भिक्षुमहासंघका महासचिव एवं लुम्बिनी विकास कोषका
कार्यकारिणी सदस्य भिक्षु कोण्डन्यले २०४७ सालको
संविधानमा मुलुक धर्मनिरपेक्ष घोषणा गर्नुपर्ने माग राखेर
भिक्षु अमृतानन्दको नेतृत्वमा चलेको धर्मनिरपेक्ष र समानताको
आन्दोलन त्यतिबेला सफल नभएपनि त्यसले त्याएको
जागरण माओवादीको दशवर्षे जनयुद्धको आधारभूमिका

रूपमा काम गरेको धारणा राख्नुभयो ।
उहाँले परिवर्तनको ऐजेण्डा संस्थागत
गर्न नसकिरहेको अवस्थामा नेपाली बौद्ध
क्षेत्रले राज्य पुनःसंरचनालाई सहयोग
पुऱ्याउने गरी धर्मको माध्यमबाट अभियान
संचालन गर्नुपर्नेमा पनि जोड दिनुभयो ।

विहारका कार्यवाहक अध्यक्ष भिक्षु धर्ममूर्ति,
विहारका उपाध्यक्ष प्रासुर्वर्ण शाक्य, पूर्व
प्रमुख जिल्ला अधिकारी ज्ञानकाजी शाक्य,
भिक्षु शोभितलगायतले भिक्षु अमृतानन्दद्वारा
। स्थापित आनन्दकुटी विद्यापीठ अहिलेको
खस्किदो व्यवस्थापन, समय अनुसार
उन्नतिको पथमा लम्किन नसकेकोमा चिन्ता
व्यक्त गर्नुभयो । सुभाषित ज्ञानमाला

भजनसंघले अमृतानन्दद्वारा रचित ज्ञानमाल भजन प्रस्तुत
गर्नुभएको सो समारोहमा नेपालकै पहिलो अन्तराष्ट्रिय सम्मेलन
रूपमा रहेको २०१३ सालको चतुर्थ विश्व बौद्ध सम्मेलन
नेतृत्व गरी भिक्षु अमृतानन्दले त्यस माध्यमबाट बुद्ध नेपालमै
जन्मिएको सन्देश विश्वभर प्रवाह गरेको बताइएको थियो ।
बुद्धकालीन गन्ध्रमालाको लेखन, आनन्दकुटी विद्यापीठको
स्थापना, भिक्षु महासंघको स्थापनालगायत बुद्धधर्मको विकासमा
अतुलनीय योगदान पुरयाउनुभएका भिक्षु अमृतानन्दको २०४७
भदौ ५ गते निधन भएको सम्फननामा हरेक वर्ष भदौ ५ गते
गुणानुस्मरण दिवस मनाउँदै आएको छ । (श्रोत: नेपाल
समाचार पत्र)

संविधान निर्माण र धर्मनिरपेक्षता

प्रणीता शाक्य, सदस्य-बौद्ध युवा कमिटी

विषय प्रवेश

देशमा अहिले दोस्रो संविधानसभामार्फत् संविधान निर्माण प्रक्रिया अघि बढिरहेको छ । नेपाली जनताको चाहनाअनुरूप पहिलो संविधानसभाबाट नयाँ संविधान दिन नसकिएपछि मौका स्वरूप नेपालमा दोस्रो संविधानसभा अस्तित्वमा आएको हो । यो संविधानसभाको मुख्य दायित्व भनेको नेपाली समाजमा रहेको सामाजिक, सांस्कृतिक, भाषिक, धार्मिक, क्षेत्रीय सबै खाले विभेद, थिचोमिचो अन्त्य गरी समानता र सामाजिक न्यायमा आधारित संविधान बनाउनु हो ।

हुन त संविधानमा लेखेवितिकै नेपाली जनताको सबै आकांक्षा, मागहरू एकैचोटी व्यवहारमा पुरा हुने होइन । तर राज्यलाई समानता र न्यायको दिशामा दोहन्याउन र जनताको मौलिक अधिकार संविधानमार्फत् नै ग्यारेण्टी गर्नुपर्दछ । किनभने संविधान भनेको देशको मूल कानून हो । संविधानको आधारमा देशको शासन व्यवस्थाको ढाँचा, नागरिकको मौलिक अधिकारको सुनिश्चितता र राज्यको दायित्व निर्धारण हुने गर्दछ ।

यस अर्थमा हामी सबै बुद्धधर्मावलम्बीहरूले पनि आफ्नो हक अधिकार पनि यही संविधानमा समेट्नुपर्छ । यदि हामीले आफ्ना कुराहरू अहिले समेट्न सकेन्नौ भने हामी धेरै वर्ष राज्यसत्ताबाट लादिएको असमानता, बहिष्करण भोग्न बाध्य भइरहनुपर्ने छ । त्यसैले हामी सबै बुद्ध धर्मावलम्बीहरूले टोल टोल, विहार विहारमा गएर, त्यति मात्र नभई राष्ट्रिय रूपमा नै हाम्रो मुख्य सरोकारको विषयमा व्यापक छलफल, अन्तर्क्रिया कार्यक्रम गर्नु नितान्त आवश्यक छ । यसले बौद्धहरूलाई सचेत बनाउँछ । बौद्धहरूलाई जागरण त्याएपछि सरकारको ध्यानाकर्षण गराउनुपर्दछ । यसका लागि व्यक्तिस्तरमा मात्र होइन, संस्थागतस्तरमा अघि बढ्नुपर्छ ।

धर्मनिरपेक्षता

हामी बौद्धलगायत समानता र परिवर्तनका

-वास्तवमा हिन्दू धर्मावलम्बीहरू बढेर चाहे ९० प्रतिशत होस् वा ३० प्रतिशत होस्, यसको आधारमा हिन्दू राष्ट्र हुने वा नहुने भन्ने होइन । नेपाल एक बहुभाषिक, बहुधार्मिक र बहुजातीय देश हो । यस हिसाबले लोकतान्त्रिक भावनाअनुरूप राज्यप्रति सबैको अपनत्व भावको हिसाबले र समानताको सिद्धान्तको आधारमा धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र हुनुपर्छ ।

राज्यको ध्यानाकर्षण गराउन, सरोकार देखाउन राज्यलाई दबाब दिन बौद्ध संघसंस्था र विहारविहारबीच सञ्जाल बनाउनुपर्छ । सञ्जालमार्फत् अघि बढे बौद्धहरूबीच मिलेर, एकीकृत रूपमा सशक्त रूपले अघि बढ्न सकिन्छ । महत्त्वपूर्ण कुरो बौद्धहरूबीच एकताको खाँचो छ ।

पक्षधरहरूको पहिलो र प्राथमिक सरोकार हो, यो मुलुक धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र बन्नुपर्छ । धर्मनिरपेक्ष भनेको राज्यले कुनै विशेष धर्मलाई मात्र राष्ट्रको धर्मको रूपमा मान्यता नदिनु हो । अर्थात् धर्मको सवालमा राज्य तटस्थ हुनु हो । एउटा धर्मलाई काखामा राखेर अर्को धर्मलाई पाखा लगाउने राज्यको व्यवहारको विरोधी अवधारणा हो धर्मनिरपेक्षता । यस अवधारणाले राज्य र कानूनका दृष्टिमा सबै धर्मावलम्बीहरूप्रति समानताको महसुस र राज्यप्रति अपनत्व बोध गराउँछ । त्यसैले धर्मनिरपेक्षता लोकतन्त्रको महत्त्वपूर्ण सिद्धान्त हो ।

नेपालको संविधानमा हिन्दू

नेपालको इतिहासमा २००४ सालदेखि २०४७ सालसम्म चारवटा संविधान बनिसकेको छ । यसबीचमा राजा महेन्द्रले दुईतिहाई बहुमतबाट गठित वि पी कोईरालाको सरकारलाई अपदस्थ गरी देशको शासन व्यवस्थामा आफ्नो हातमा लिएपछि २०१९ सालमा जारी संविधानमा नेपाललाई हिन्दू राष्ट्रका रूपमा उल्लेख गराएका थिए । भगवान् गौतम बुद्धको जन्मभूमि नेपालको संविधानमै हिन्दू उल्लेख गराएको यो पहिलो संविधान हो । त्यस संविधानमा नेपाललाई एउटा स्वतन्त्र, अविभाज्य र सार्वभौमसत्ता सम्पन्न राजतन्त्रात्मक

हिन्दू राज्य हो भने परिभाषित गरिएको छ । पञ्चायती शासन व्यवस्था मात्र नभई २०४६ सालको जनआन्दोलनद्वारा बहुदलीय शासन व्यवस्थापछि बनेको २०४७ सालको संविधानले हिन्दू राष्ट्र भनी परिभाषा गरियो । तत्कालीन संविधान निर्माणमा संलग्न राजनीतिक दलका नेताहरूले विश्वको उत्कृष्ट संविधानका रूपमा व्याख्या गरिएको यस संविधानले पनि राष्ट्रको विशिष्ट धर्मका रूपमा हिन्दूधर्मलाई स्वीकार गरेर लोकतन्त्रको उपहास गरेको थियो । यसले बुद्धधर्मावलम्बीलगायत अधिकाशं जनतामा २०४७ सालको संविधानप्रति असन्तोषको विजारोपण गरेको थियो । नेपालमा विद्रोहको लागि उर्वराभूमि तयार गरिदिएको थियो । असमानता र विभेद गहिरिएको थियो ।

धर्मनिरपेक्षताको माग

बुद्ध जन्मेको नेपालमा राज्यको एकात्मक र केन्द्रीकृत सोच र व्यवहारका कारण विभिन्न धर्मावलम्बीहरूसँगै बुद्धधर्मावलम्बीहरू पनि बहिष्करणमा परिरहेको बेला त्यसको समाधान विश्वकै उत्कृष्ट संविधान दाबी गरिएको २०४७ सालको संविधानले पनि दिन सकेन । यसबाट प्रजातान्त्रिक शासन व्यवस्थामा पनि दोस्रो दर्जाका नागरिक सरह बुद्धधर्मावलम्बीहरूले आफै मुलुकभित्र समानताको अनुभूत गर्न सकेन । बौद्धहरूको आस्था, धरोहरप्रति राज्यको उपेक्षाभाव रहिरहयो । मुसलमान, किराँत, इसाईलगायत अन्य धर्मावलम्बीहरूले पनि राज्यको मान्यताप्रति प्रश्न गर्न थाले ।

यही असमानता र विभेदको जगमा टेकेर भएको नेकपा माओवादीको दशवर्ष सशस्त्र द्वन्द्व र त्यसको जगमा भएको जनआन्दोलन २०६२ /२०६३ बाट पुनर्स्थापित संसदले नेपाल अब धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र हुनेछ भनी घोषणा गरियो । नेपालको अन्तरिम संविधानले नेपाल एक धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र हुनेछ भनी उल्लेख गरियो । नेपाल एक धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र घोषणा गरिएपनि नेपाली बौद्धहरूले व्यवहारतः धर्मनिरपेक्षताको अनुभूति गर्न सकेन् । राज्यको कानून, प्रशासन हिन्दूहरूबाट विशेष प्रभावित रहेको छ । र सरकारी सञ्चार माध्यमहरूमा

हिन्दूधर्मलाई विशेष स्थान दिइएको छ । शिवरात्री र तिजको बेला सरकारी सञ्चार माध्यम हेर्ने हो भने यो कुरो प्रष्ट हुन्छ । राज्यको कोष हिन्दूधर्मको विकासको लागि मात्र खर्च गरिरहेको छ । पछिल्लो पटक सरकारले कुम्भमेलाको लागि दिएको आर्थिक सहयोग हाम्रोसामु ताजा छ । त्यसैगरी समसमायिक नेपालमा हिन्दूहरूको प्रतीकहरूमा गाइको विशेष सुरक्षा व्यवस्था, दशै र हिन्दू चाडपर्वलाई राष्ट्रिय चाडको स्थान दिइएको छ । यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन भएन । राज्यको सोच, संस्कार उही पुरानै पाइयो । राज्यको चरित्र बदलिएन । व्यवहारमा कागजी घोषणा मात्र भएको देखियो । पहिलो संविधानसभा र अहिलेको दोस्रो संविधानसभामा धर्मनिरपेक्षता बारे खासै बहस भएको छैन ।

यसो हुनुमा राज्यको चरित्र त जिम्मेवार थियो । यी अवसरलाई छोपेर सर्वधर्मको सहअस्तित्वसहित हिन्दूराष्ट्र बनाउनुपर्छ भनेर कतिपयले धर्मनिरपेक्षताविरुद्ध आन्दोलन गर्दै आएका छन् ।

नेपाललाई हिन्दू राज्य घोषणा गर्नहरूमा आफूलाई लोकतान्त्रिक भन्ने दलका केही सदस्यदेखि परम्परावादी राजतन्त्रका हिमायती भनिनेहरू परेका देखिन्छन् । हालमा राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी, जुन पूर्वपञ्चहरूको पार्टी पनि हो, यसका पक्षमा बोल्न थालेको पाइन्छ ।

राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी (नेपाल) भने हिन्दूवादी संविधानिक राजतन्त्रका पक्षमा उभिंदै आएको छ भने बाँकी हिन्दू गणतन्त्रका पक्षमा बोल्न थालेका छन् । राप्रपा (नेपाल) बाहेक राप्रपा र राष्ट्रिय जनशक्ति पार्टीले धर्मनिरपेक्षताको सिद्धान्त छोडेको पाइन्छ । भारतीय जनता पार्टीका नेताहरूले पनि नेपाल हिन्दू गणतन्त्रका पक्षमा बोल्ने गरेका छन् । भारतीय जनता पार्टी नरेन्द्र मोदीको सरकार गठन गरेदेखि अतिवादी हिन्दूहरूको मनोबल वृद्धि भएको पाईन्छ ।

हामीले धर्मनिरपेक्षताको विषयमा बोलिरहेंदा कसैलाई यो भान नपरोस् कि हामी हिन्दूहरूको विरोधमा छौं । हामी

बुद्धको जन्मभूमि राष्ट्र नेपालमा सुख-शान्ति फैलिरहोस् ।

सम्पूर्ण नेपालीहरूमा धार्मिक चेतना विकास होस् ।

मिलन बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लिमिटेड

हवनाछैं, पाको, न्यूरोड, काठमाडौं ।

फोन: ४२३१०३६, ४२२२०६५, फ्लाक्स : ४२९६९६७

हिन्दूधर्म र हिन्दूधर्मावलम्बीहरूको विरोधमा नभई राष्ट्रलाई हिन्दूहरूको मात्र बनाउने धर्मसापेक्षको विरोधमा छौं । यसमा हामी बौद्धहरू स्पष्ट हुनु जरूरी छ ।

८७ प्रतिशत हिन्दू भएको मुलुकलाई धर्मनिरपेक्ष किन घोषणा गरिनुपन्यो भन्नेहरू निकै पाइन्छन् । राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को आधारमा उनीहरूले यो दाबी गर्दै आएका छन् । वास्तवमा राष्ट्रिय जनगणनाको तथ्यांक वास्तवमा मिथ्यांक हो । राष्ट्रिय जनगणनाको तथ्यांकलाई अविश्वसनीय, मिथ्यांक हो भनेर हामी बुद्धधर्मावलम्बीहरू लगायत आदिवासी जनजाति र विभिन्न समूहहरूले विरोध गर्दै चुनौती दिँदै आएका छन् । वास्तवमा हिन्दूधर्मावलम्बीहरू बढेर चाहे १० प्रतिशत होस् वा ३० प्रतिशत होस्, यसको आधारमा हिन्दू राष्ट्र हुने वा नहुने भन्ने होइन । नेपाल एक बहुभाषिक, बहुधार्मिक र बहुजातीय देश हो । यस हिसाबले लोकतान्त्रिक भावनाअनुरूप राज्यप्रति सबैको अपनत्व भावको हिसाबले र समानताको सिद्धान्तको आधारमा धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र हुनुपर्छ ।

अर्कोतर्फ नेपाल विश्वको एक मात्र हिन्दू राष्ट्र रहेकोले विश्वमा अलग पहिचान दिन पनि नेपाललाई हिन्दू राष्ट्रका रूपमा पहिचान कायम राख्नुपर्छ भन्ने हिन्दूराष्ट्रका पक्षधरहरूको मान्यता रहेको छ । यी दाबीहरू पनि लोकतान्त्रिक मान्यताका विपरीत छन् । वास्तवमा धर्मनिरपेक्षतासित जोडिएको अर्को पक्ष राष्ट्रिय एकता, अखण्डता हो, किनभने अब कुनै एक संस्था या व्यक्ति धार्मिक, सामाजिक या अन्य किसिमले एकताका प्रतीक मानिन्दैन । यसको साठो एक व्यापक राष्ट्रिय आधार बनाउनुपर्न भएको छ, जसमा सबै पक्षले आफ्नो भावनाको प्रतिनिधित्व भएको ठान्न सकून् । यो भावनात्मक सम्बन्धसित राज्य जोडिएको छ । किनभने लोकतन्त्रमा सिद्धान्ततः जनता नै सर्वेसर्वा हुन्छन् । यस अर्थमा अबको राज्यको नीति धर्मनिरपेक्षता हुनुपर्छ । यसका लागि राज्यबाट पछि हटनुहुँदैन । यस विरुद्धमा लाग्नेहरूलाई खबरदारी गरेर धर्मनिरपेक्षताको पक्षमा व्यापक जनचेतना जगाउनुपर्छ ।

निष्कर्ष

धर्मनिरपेक्ष जुनसुकै धर्म, जातीयता, लिङ्ग, जात र वंशको भएपनि कानूनका अधि सबै समान छन् भन्ने मान्यतासंग गाँसिएको छ । नेपालमा धर्मनिरपेक्षताको संवाद, लोकतन्त्र, स्वतन्त्रता, समानता र सामाजिक न्यायको छलफलसंग गाँसिएको छ । नेपाललाई बहुधार्मिक वा धर्मनिरपेक्ष राष्ट्रमा रूपान्तरित गरेपछि मात्र समतामूलक समाजको सम्भावना छ । अब बन्ने संविधानमार्फत यसको सुनिश्चितताको लागि बुद्धधर्मावलम्बीहरूले राजनीतिमा चासो राख्नुपर्छ तर हामी बुद्धधर्मावलम्बीहरू चासो राख्दैनौ । राजनीतिमा लाग्ने व्यक्तिहरूप्रति हाम्रो नाराप्रो धारणा रहेको छ । धार्मिक व्यक्तिहरू राजनीतिमा लग्नु हुँदैन भन्छौ । यो अवैज्ञानिक, अयथार्थपरक कुरो हो । तर जबसम्म राज्य रहन्छ, तबसम्म राजनीति रहन्छ भन्ने कुरा हामीले बर्सिनु हुँदैन । यसै राजनीतिले नै हाम्रो अधिकारलाई प्रत्याभूति गर्दछ । त्यसैले हामीले यसमा चासो, सहभागी हुनुपर्छ । मानिलिएँ कि हामीमध्ये कतिपय माओवादी, कोही कॉग्रेस र कोही एमाले होला । तर हाम्रो यस साफा मुद्दामा हामी सबै एकजुट भएर लाग्नुपर्छ ।

अर्कोतर्फ बुद्धधर्मावलम्बीहरू माझ धर्मनिरपेक्षताको जागरण बारे व्यापक छलफल चलाइनुपर्छ । विहार, विहार गुम्बा, बहाबहीमा धर्मनिरपेक्षताबारे व्यापक छलफल अन्तर्रिक्या चलाउनुपर्छ । धर्मलाई पूजापाठमा मात्र नभई अधिकारमुखी, सामाजिक सरोकार हिसाबले पनि अधि बढाउनुपर्छ । यसरी जागरण भएपछि राज्यको ध्यानाकर्षण गराउन, सरोकार देखाउन राज्यलाई दबाब दिन बौद्ध संघसंस्था र विहारविहारबीच सञ्जाल बनाउनुपर्छ । सञ्जालमार्फत् अधि बढे बौद्धहरूबीच मिलेर, एकीकृत रूपमा सशक्त रूपले अधि बढ्न सकिन्छ । महत्वपूर्ण कुरो बौद्धहरूबीच एकताको खाँचो छ । भवतु सबै मङ्गलं ।

(रक्षेश्वर महाविहारको आयोजनामा श्रावण ३ गते ललितपुरको पुल्चोकमा भएको २२ औं उपत्यकाब्यापी बौद्ध वक्तुत्वकला पर्वमा प्रस्तुत वक्तुता ।)

पापको फल भोग्नु नपरेसम्म मूर्खले आफूले गरेको खराब कामलाई महजस्तो ठान्दै । तर पापको फल भोग्नुपर्दा दुःखित हुन्छ । - धम्मपद

इन्द्रेणी वचत तथा ऋष्ण सहकारी संस्था लि.

गुरुजुधारा, काठमाडौं, फोन नं. ४३१५३४४,

फ्याक्स : ४३१०४५८

आत्मग्राह (म र मेरो) भावना त्याग्नु पर्ने

लोकबहादुर शाक्य

जसरी हात, पाउ आदि विभिन्न अंगहरू एकै किसिमका नभएर विभिन्न किसिमका छन् तापनि एउटै शरीरका अंग हुन् भन्ने बानी भैसकेकाले एकै सम्फेर सबै अंगहरूलाई समान दृष्टिले पालनपोषण, स्याहारसम्भार गरिन्छ । त्यस्तै यी सबै प्राणी जगत् अलग अलग छन् तापनि सबैमा सुखदुःखसम्बन्धी गुणहरू समान भएकाले एकै किसिमका छन् भन्ने सम्फेर आफूलाई जस्तै समान दृष्टिकोणले सुख दिन र दुःख हटाउन खोज्नु पर्छ । किनकि यी अंगहरू पनि अलग अलग हुन् तापनि अनादिकालको अभ्यासले गर्दा एउटै सिङ्गो शरीर भन्ने भान परेको हो र एउटै शरीरका अंग भन्ने लागिरहेको हो । त्यस्तै यी जगतका विभिन्न प्राणीहरू अलग अलग हुन् तापनि सुखदुःखप्रतिको अनुभव सबैलाई समान किसिमले हुने भएकोले त्यही आधारमा सबैलाई एकै किसिमको देख्ने अभ्यास भएमा देख्न सम्भव पनि हुन्छ ।

आफ्नो दुःखले अरू प्राणीको शरीरमा पीडा दिएको हुँदैन, तैपनि त्यो त दुःख नै हो र त्यो दुःख पनि आफ्नो शरीर आदि आत्मभावप्रति मात्र ज्यादा स्नेह (आत्मस्नेह) हुनाले गर्दा तीव्र र असह्य भइराखेको हुन्छ । उक्त पीडा स्वयंमा त दुःखस्वभाव र अनात्मस्वभाव नै हो तापनि आफूप्रतिको आत्मस्नेह धेरै बलियो भएको हुनाले आफूलाई हुँदाखेरी मात्र तीव्रतम अनुभव गरिन्छ । अरूलाई हुँदाखेरि केही मतलव गरिदैन । त्यही आत्मस्नेहले गर्दा नै अरूको दुःखले आफूलाई नछोएको हो । त्यसैले यदि आफू र अरूप्रति समान दृष्टिको भावना राख्नेसँग हुनसक्यो भने हामीले आफ्नो दुःखलाई मात्र हटाउन नलागेर अरूको दुःख समेतलाई त्यतिकै रूपमा हटाउन लागिन्छ । यहाँनेर त्यो दुःख चाहे आफ्नो होस् चाहे अर्काको होस् केही फरक पर्ने छैन । अतः बोधिसत्त्वले दुःखको स्रोतलाई नै सुकाइदिन चाहन्छन् जसले गर्दा कहिँ पनि दुःख बाँकी नरहोस् ।

अरूको दुःख आफूलाई थाहा हुँदैन तापनि उनीहरूले जुन दुःख अनुभव गर्नेन् त्यो त उनीहरूकै आत्मस्नेहले गर्दा असह्य पीडा भोगेका हुन् । आखिरमा दुःख त दुःख हो र

आफूलाई र अरूलाई पनि दुःख, भय, त्रास आदि कुरा मन पर्दैनन् । यस हिसाबले आफूमा र अरूमा केही भिन्नता छैन । तर पनि आफूले आफूलाई मात्र रक्षा गर्न खोज्छ र अरूलाई केही मतलव छैन भन्ने धेरै छन् ।

पनि हामीहरूले 'स्व' र 'पर' को भेद धेरै खडा गरिराखेका हुनाले आत्मदुःख बढी महत्त्वपूर्ण लाग्ने ऋममा दुःख पनि धेरै पीडादायक हुन्छ । त्यसैले दुःखलाई हलुका बनाउन र अन्त्यमा नष्टै पार्नको लागि यो आत्मस्नेह र 'स्व-पर' भेदलाई हटाउनु परेको हो । यसको मूल हेतु नै आत्मदृष्टि हो (म साच्चिकै छु भन्ने गहिरो विश्वास) । त्यसैले गर्दा नै आफ्नो दुःख भन् तीव्र हुनपुग्छ भने अर्काको दुःखलाई थाहा पाउन पनि जानिएको हुँदैन । त्यसैले यो दुःखदायी आत्मदृष्टिलाई प्रहाण गर्न पहिले 'आफू' र 'अरू' समानै हुन् भन्ने अनुभव गर्न सिक्खिपरेको हो । जसरी आफूलाई दुःख पर्दाखेरि त्यसलाई नाश गर्न खोज्छ, त्यसैगरी अर्कालाई दुःख हुँदाखेरि पनि आफूले नाश गर्ने पर्छ किनकि त्यो पनि दुःख हो र आफूलाई भएको पनि दुःख हो । त्यस्तै जसरी आफूलाई सुखी राख्न स्वयं हरतरहबाट तत्पर रहन्छ, त्यसैगरी अरू सत्त्व (प्राणी) हरूलाई सुखी राख्न पनि आफू त्यतिकै तत्पर भइरहनुपर्छ । किनकि उनीहरू पनि सत्त्व नै हुन् र आफू पनि सत्त्वनै हो । अतः 'म' र 'त्यो' भन्ने भेदलाई मेटाएर प्राणीमात्रलाई सुखी राख्ने गर्नुपर्छ ।

आफूलाई र अरूलाई पनि दुःख, भय, त्रास आदि कुरा मन पर्दैनन् । यस हिसाबले आफूमा र अरूमा केही भिन्नता छैन । तर पनि आफूले आफूलाई मात्र रक्षा गर्न खोज्छ र अरूलाई केही मतलव छैन भन्ने धेरै छन् । दुःखले युक्त हुनुमा विशेषता नभए पनि जसलाई दुःखले पीडा गरिराखेको छ, त्यसैले मात्र रक्षा गर्नु आवश्यक छ भन्ने विचार उपयुक्त नभएकोले अरूको दुःखमा पनि सक्दो सेवा

गरेर दुःख नहुने पार्ने काम गर्नु मनुष्यत्व हो ।

आत्मा भन्ने धारणा त अविद्याले गर्दा पाँच उपादान स्कन्धरूलाई नै नित्य, अपरिवर्तनशील, शास्वत, ठान्ने अध्याशय (बानी र विश्वास) भैसकेकोले आएको हो । यहाँ मर्दाखेरिको पञ्चस्कन्ध बेग्लै हो र त्यो विनाश भएपछि अर्को जन्म लिने पञ्चस्कन्ध सन्तान पनि बेग्लै हो तर पनि त्यो चाहिए अहिलेकै कलेश-कर्म आदिले अभिसंस्कृत (conditioned) हुँदै अन्तराभव सन्तानमार्फत् क्रमशः प्रतीत्यसमुत्पादको इदंप्रत्ययताको आधारमा उत्पन्न भएको हुन्छ । त्यसैले सीधे उही एउटै आत्मा गएर त्यहाँ जन्मिने भन्ने कुरा नितान्त मिथ्या हो । यिनै पञ्चस्कन्ध सन्तान पनि वास्तवमा मायोपम (जादुको खेलजस्ता) हुन् । अतः एउटै उही 'म' भन्ने प्रस्तै उठैदैन । मिथ्या भएपनि अनादिकालदेखि यही मिथ्या विकल्पमा अस्यास हुँदै आइरहेकोले त्यसकै वासनावंश उक्त अहंको विषय 'आत्मा' को विश्वास भझरहेको हो । एकले अर्कालाई सुख दिने बानी गर्ने हो भने यही लोकमा पनि सबैलाई सुख हुन्छ र परलोकमा पनि सुखे सुख हुन्छ । सम्पूर्ण दुःखको जरो नै आत्मग्राह हो । यो लोकमा जेजति उपद्रवहरू हुन्छन् याने भै-भगडा र अशान्तिहरू हुन्छन्, जति प्रकारका कष्ट र दुःखहरू हुन्छन्, जेजस्ता भय त्रासहरू छन्, ती सबै आत्मग्राह (म र मेरो) भन्ने भावनाले गर्दा नै भएका हुन् । त्यस कारण आफूले अपै त्यस्तो 'म' र 'मेरो' भन्ने आत्मग्राह या आत्मदृष्टि लिनु हुन्दैन । त्यसलाई तुरुतौ त्यागिहाल्नुपर्छ । उपद्रव र दुःखको कारणलाई पनि कसैले बोकि राख्नु हुन्दैन । जकसम्म सम्पूर्ण दुःखको जरो आफूभित्र रहन्छ तबसम्म सम्पूर्ण दुःखको जरो आफूभित्र रहन्छ, तबसम्म दुःखलाई सदाका लागि विनाश गर्न सकिन्दैन । आगोको डल्लो हातमा समातुञ्जेल हातलाई जल्नबाट रोक्न नसक्ने जस्तो हुन्छ । जसरी आगोलाई नछोड्ने हो भने त्यसले पोलेको डाहबाट छुटकारा पाउन सकिन्न, त्यसरीनै आत्मा (म र मेरो भन्ने भाव) लाई नछोड्ने हो भने दुःखकाट छुटकारा पाउन पनि सकिन्न । किनकि आत्मा नै दुःखको स्रोत हो । अतः आत्मदृष्टिलाई नत्यागेसम्म दुःखबाट मुक्त हुने सम्भावना छैन । अनात्म दृष्टिनै सुखको स्रोत हो ।

आफू दुःख, भय, उपद्रव आदिलाई शान्त गर्न र अरुका भय, दुःख, उपद्रवहरूलाई पनि शान्त गर्नको लागि समर्पित गर्ने र आफूलाई अरुजस्तै सम्फिन थाल्ने एवं अरुलाई आफू नै सम्फेर ग्रहण गर्ने । यही नै परात्म परिवर्तन हो । बोधिसत्त्वको लागि यो भावना अत्यन्त महत्वपूर्ण कर्तव्य हुन्छ भन्ने सिद्धान्त अनुकरणीय छ । यथार्थमा प्राणी जगत अलग भए पनि सुखदुःखसम्बन्धी गुणहरू समान दृष्टि भएकोले आफूलाई र अरुलाई सुखदिन र दुःख

हटाउन खोज्नु सर्व श्रेष्ठ प्राणी कहलिइएका मनुष्यको कर्तव्य नै भन्नुपर्यो । आफू र अरुप्रति समान दृष्टिकोण अपनाउन सके आफ्नो र अरुको दुःख हटाउन सम्भव हुन्छ । विश्वमा स्व र परको भेद धेरै भएकोले समान भावनामा असर परिहरेको छ । सत्त्व सम्फेर म र त्यो भन्ने भेद हटाउनु अनिवार्य छ । एकले अर्कालाई सहयोग गर्न बानी भएमा यस लोक र परलोकमा सुख हुन्छ । दुःखको जरो आत्मग्राह या आत्मदृष्टि (म र मेरो) भावना भएकोले त्यसलाई त्याग गर्नसके मनुष्य जीवन सफल हुन्छ । बुद्धधर्म धर्म होइन, हिन्दू धर्म धर्म होइन, क्रिश्वयन धर्म धर्म होइन, मुसलिम धर्म धर्म होइन, धर्म धर्म नै मात्र हो भन्ने सिद्धान्त यहाँ सान्दर्भिक छ । यस देशनाको उद्देश्य भनेको एक मात्र धर्ममा आसक्तमै अरु धर्मलाई समान देखन नसके साम्रादायिक भावना प्रकट हुनेभयो । विश्वमा देखापरेका सबै धर्मको लक्ष्य भनेको कुशल मंगल सेवाको काम गर्ने, मैत्री, करुणा, समान भावना विकसित गर्ने, नैतिकवान चरित्रवान भएर विवेक बुद्धि प्रयोग गरी राग-द्वेष-मोह-अहंकार ममकार निवारण गर्ने रहेको छ । यस प्रकारको कथनलाई बोध गरेर व्यवहारमा उतार्न विश्वशान्तिको निम्नि अत्यावश्यक छ ।

(सन्दर्भ श्रोत : आर्य शान्तिदेव विरचित बोधिचर्यावतार, अनुवादक नारायण प्रसाद रिजाल)

पाप कर्म (अकुशल कर्म) कहिल्यै नगर्नु

पुण्य (कुशल कर्म) गर्दै जानु ।

आफ्नो चित्तलाई (मन) शुद्ध गर्नु

यहि नै बुद्धको उपदेश हो ।

बिश्व मोटर ट्रेडर्स

ख-२, ४०८, पुतलिसडक, काठमाडौं, नेपाल ।

फोन नं.: ४४३३४८९, ४०३००४४, ०९२२९२२३०

E-mail: vishwamotor@gmail.com

टोयोटा, मित्सुबिसि, निशान, इसुजु, सुजुकि इत्यादि
गाडिका पार्ट्सहरूको लागि सम्पर्क गर्नुहोस् ।

नयाँ प्रकाशन परिचय

थेरवाद बौद्ध डाइरेक्टरी-नेपाल

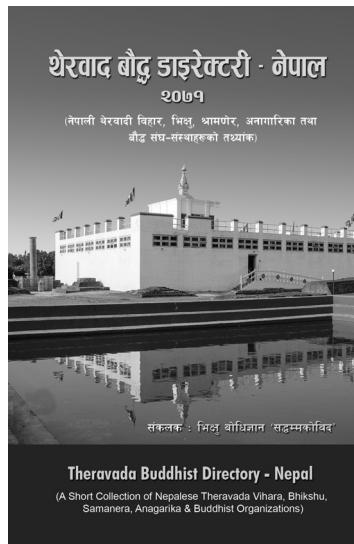
प्रस्तोता : भिक्षु विपस्सी धम्मारामो, थाइलैंड

भिक्षु बोधिज्ञान 'सद्गमकोविद' द्वारा संकलित थेरवाद बौद्ध डाइरेक्टरी-नेपाल २०७९ (नेपाली थेरवादी विहार, भिक्षु, श्रामणेर, अनागारिका तथा बौद्ध संघसंस्थाहरूको तथ्यांक) Theravada Buddhist Directory-Nepal (A Short Collection of Nepalese Theravada Vihara, Bhikshu, Samanera, Anagarika & Buddhist Organizations काठमाडौंकी बौद्धवासी श्रद्धामयी उपासिका हेरादेवी शाक्यबाट दिवंगत पति पश्चात शाक्यको निर्वाण कामना गरी १,००० थान प्रकाशित गरिएको डाइरेक्टरी प्रकाशिका तथा विश्वशान्ति विहार, नयाँ बानेश्वर, काठमाडौंवाट निःशुल्क वितरण भइरहेको छ। यो परम्पराभन्दा बेगलै किसिमको डाइरेक्टरी संकलक तथा प्रकाशिका दुवैपक्ष अनुमोदन योग्य छन्। यो प्रकाशनलाई यस क्षेत्रमा नयाँ आयाम मान्तुपर्दछ, जसले नेपालमा थेरवाद विषयक रूपरेखा हदसम्म स्पष्ट पारेको छ। विगतमा

भिक्षु कोण्डन्यले प्रत्येक वर्ष लगातार A Short History of Theravada Buddhism in Nepal, Theravada Data अन्तर्गत नेपालमा रहेका, परदेशमा अध्ययनरत भिक्षु-श्रामणेर, अनागारिका, विहारहरू, सम्बन्धित बौद्ध संघसंस्थाहरूको सम्पर्कसहित वार्षिक रूपमै अपडेट डाटा लेख-रचनाको रूपमा प्रकाशन गरिरहेको थियो। विगत तीनचारवर्षदेखि अपडेट डाटा प्रकाशन भएको देखिएँदैन, यस अवस्थामा भिक्षु बोधिज्ञानले लेख-रचनाभन्दा पनि डाइरेक्टरीका रूपमा प्रकाशन गर्ने जुन कार्य गर्नुभयो, वस्तुतः यो प्रकाशन पनि धेरै पूर्वअभ्यासहरूकै प्रतिफल हो। अब बल्ल विषयवस्तु अनुरूप आकार लिएको छ, भन्ने लाग्छ। यस्तो साभा काममा स्तरोन्ततिको लागि हामी

सबैले विचार गरेर सुझाव दिनु कर्तव्य हो भन्ने सोची केही कुरा लेख्दैछु -

१. विहारहरूको नामावली उपत्यकाभित्र र बाहिर भन्नुभन्दा जिल्लाको नाम अक्षरकमानुसार दिँदा खोज सजिलो हुन्छ। भिक्षु, श्रामणेर तथा अनागारिकाहरूको नामावली पनि विहारका साथमा नै दिएमा दोहरो पर्दैन। विदेशमा बस्नेहरूको नामावली समेत नेपालमा उनीहरूको सम्बन्धित विहारअन्तर्गत नै दिएमा विहार तथा विहारवासीहरूको सक्रियता बढी झल्किने थियो। जस्तै कि श्रीलंकामा बस्ने १२५ जना तथा म्यानमारमा बस्ने २९ जना प्रव्रजितहरू नेपालको कुन विहारसँग सम्बन्धित भन्ने स्पष्ट हुनेगरी दिनु सर्वोत्तम छ। थाइलैंडमा बस्ने अन्य २० जना पनि यस्तै हो। मुनिविहारका १७० जना पनि विहारमा बस्ने तथा थाइलैंडमा बस्ने भनी टक्राचाउनुभन्दा एकैठाउँमा दिनु बेस। यी कुराहरू सुधार भएमा सकलन अझै घनीभूत हुनेथियो। अखिल नेपाल भिक्षु महासंघ पर्याप्त सक्रिय नभएको अवस्थामा कुन प्रव्रजित कुन विहारको हो अथवा कुन महास्थविरको अनुशासनमा बस्ने हो भनी थाहापाउनु प्रशासनको दृष्टिले भन महत्वपूर्ण छ। यस्तो मान्यता विकास गर्नलाई पनि यो डाइरेक्टरी धेरै काम लाग्छ।

२. यस्तो डाइरेक्टरी अखिल नेपाल भिक्षु महासंघको नाममा प्रकाशित भएमा अथवा यसलाई त्यसको आधिकारिक प्रकाशन भन्नसकेमा भन् राग्नो।

३. लिस्टिङ्गको फोरमायत् पनि एकनास हुनु आवश्यक छ। विषयवस्तुको चयनमा पनि सशक्तता हुनुपर्यो।

୪. ବୌଦ୍ଧପତ୍ରପାତ୍ରକାହରୁକୋ ଲିସ୍ଟମା ଅନ୍ୟ ସଂଘସଂସ୍ଥାହରୁବାଟ ତଥା ମହାଯାନୀ ଗୁମ୍ବାହରୁବାଟ ନେପାଲୀ ତଥା ଅଙ୍ଗେଜୀମା ପ୍ରକାଶିତ ହୁନେ ସବୈ ବୌଦ୍ଧପ୍ରକାଶନ ସମାଵେଶ ଗର୍ନପାଏମା ଭନ୍ନେ ରାମ୍ଭୋ ।

୫. ଥେରବାଦୀ କିଯାକଳାପହରୁମା ବିଦ୍ୟାଲୟ ସ୍ଥାପନା, ନିର୍ମାଣ ତଥା ସଂଚାଲନ ପନି ରହେକାଲାଈ ଛୋଡ଼ନ ହୁଏଇନ । ସଵ୍ୟମ୍ଭୂକୋ ଆନନ୍ଦକୁଟୀ ବିହାର ପ୍ରାଙ୍ଗନମା ଅଵସ୍ଥିତ ଦିବଂଗତ ଆଚାର୍ୟ ଭିକ୍ଷୁ ଅମୃତାନନ୍ଦ ମହାସ୍ଥଵିରବାଟ ସ୍ଥାପିତ ଆନନ୍ଦକୁଟୀ ବିଦ୍ୟାପିଠ ର କଳେଜ, ଭୂକୁଟୀମଣ୍ଡପାସ୍ଥିତ ଦିବଂଗତ ଭିକ୍ଷୁ ସୁମଂଗଲ ମହାସ୍ଥଵିରଦ୍ଵାରା ସ୍ଥାପିତ ବୁଦ୍ଧଵିହାରମା ସଂଚାଲିତ ସିଦ୍ଧାର୍ଥ ଶିଶୁ ନିକେତନ ବିଦ୍ୟାଲୟ, ସଵ୍ୟମ୍ଭୂମା ନେ ଅଵସ୍ଥିତ ଦିବଂଗତ ଭିକ୍ଷୁ କୁମାରକାଶ୍ୟପ ମହାସ୍ଥଵିରଦ୍ଵାରା ସ୍ଥାପିତ ଟିପିଲ ଜେମସ ବିଦ୍ୟାଲୟ, ଲଲିତପୁର ଉପମହାନଗର ୬ ବଡ଼ ନୌଦୋସ୍ଥିତ ଅନାଗାରିକା ମାଧ୍ୟମିକ ବିଦ୍ୟାଲୟ, ଲଲିତପୁର ଜିଲ୍ଲା, ଚାପାଗା ଉଁସ୍ଥିତ ଦିବଂଗତ ଭିକ୍ଷୁ ରତ୍ନଜ୍ୟୋତିଦ୍ଵାରା ସ୍ଥାପିତ ଜ୍ୟୋତି ବିହାରକା କିଯାକଳାପଅନ୍ତର୍ଗତକୋ ଶ୍ରୀ ଜ୍ୟୋତିଦୟ ସହକାରୀ ବିଦ୍ୟାଲୟ, ଲୁମ୍ବିନୀବାସୀ ଶ୍ରାମେର ମେତ୍ୟେୟ (ଅବଧେଶ କୁମାର ତ୍ରିପାଠୀ)ବାଟ ସ୍ଥାପିତ ରୂପନ୍ଦେହି ଜିଲ୍ଲାମା ପରେ ମେତ୍ତା ଗୁରୁକୁଳ ବିଦ୍ୟାଶ୍ରମ, ମହିଲବାର, ଲୁମ୍ବିନୀମୈ Karuna Girl's Collage, ମହିଲବାର, ଲୁମ୍ବିନୀ ଯୂଏନଡ଼ି ମେତ୍ତା ସ୍କୂଲ, ପୁଣ୍ୟହଵା ଗାଉଁ, ଲୁମ୍ବିନୀ ପୀସଗ୍ରୋଭ ଇନ୍ସଟଚ୍ୟୁଟ, ମହିଲବାର, ଲୁମ୍ବିନୀ କ୍ୟାନାଡ଼ିଯନ ଇନ୍ସଟଚ୍ୟୁଟ, (ରାଜକୀୟ ଥାଇ ବିହାର ତଥା ମହାବୋଧ ସଭାକୋ ବୀଚମା) ଲୁମ୍ବିନୀ ଗୁରୁଯୋଜନା କ୍ଷେତ୍ର, କାନ୍ଧେ ଜିଲ୍ଲାକୋ ନାଲା ଗାଉଁସ୍ଥିତ ସିଦ୍ଧାର୍ଥ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଲୟ ଆଦିକା ନାମ ର ପଦାଧିକାରୀହରୁ, ଫୋନ ନମ୍ବର, ଇମେଲ ଠେଗାନା, ବେବସାଇଟରୁ ଥିଲୁପର୍ଦ୍ଧ । ତା ବିଦ୍ୟାଲୟ, ମହାବିଦ୍ୟାଲୟ ତଥା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଲୟହରୁ ର ଥେରବାଦୀ ସମାଜ ଆପସମା ଆତିମ୍ୟତା ବଢାଉନେ ବାନୀ ବସାଲୁ ପନି ଆଵଶ୍ୟକ ଛ । ଅଭ୍ୟ ଭକ୍ତପୁରକେ ବାଲସେବକ ନିମ୍ନ ମାଧ୍ୟମିକ ବିଦ୍ୟାଲୟ ପନି ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଛ, ଜହାଁ କେହି ବର୍ଷ ଅଗାଡିଦେଖି ୩୦-୪୦ ଜନା ଶ୍ରାମେରହରୁ ବିଭିନ୍ନ କକ୍ଷାମା ପଢ଼ିଛନ୍ ର ମୁନିଵିହାର ଦାୟକ ସଭାକା ତର୍ଫବାଟ ତ୍ୟସକା ଉପକୋଷାଧ୍ୟକ୍ଷ ପୁଷ୍ପରତନ ବଜାଚାର୍ୟ ବିଦ୍ୟାଲୟ ସଂଚାଲକ ସମିତିକା ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଛନ୍ । ଥେରବାଦୀ ସମାଜଲାଈ ଭୌତିକ ବିଷୟବାଟ ବିଲ୍କୁଳ ଅଲଗଗ ରାଖେ ବାନି ଛୋଡ଼ନୁପର୍ଦ୍ଧ । ଭୌତିକ ଆଧାର ବିନା ଧାର୍ମିକ ବିକାସ ହୁନ ସବୈନ ।

୬. ଯସରୀ ଦୁଇଭାଷାମା ହରେକ ୧୦ ଵର୍ଷମା ଡାଇରେକ୍ଟରୀ ଛାପ୍ନୁ ଠିକ ହୋଲା । ବାର୍ଷିକ ଛାପ୍ନେ ହେ ଭନେ ଆଗାମୀ ପ୍ରକାଶନ ନେପାଲୀମା ବା ଅଙ୍ଗେଜୀମା ମାତ୍ର ଭେ ପୁଗ୍ଛ, ଦୋହରେ ଭାର ତଥା ମାର ଅନାଵଶ୍ୟକ । ଆଵଶ୍ୟକ ସବୈ କୁରା ଅହିଲେକୋ ୧୪୮

ପୃଷ୍ଠବାଟ ଘଟାଏର ୪୮ ପୃଷ୍ଠମା ଅଟାଉନ ସକିନ୍ଦ୍ର । ବରୁ ପାତ୍ରୋ ରାଖେ ବା ନରାଖେ ବିଚାରଣୀୟ ଛ । ୧୯୯୧୮ ସେମି.ସାଇଜକୋ ପୁସ୍ତକକୋ ଗାତା ଲୁମ୍ବିନୀସ୍ଥିତ ବୁଦ୍ଧଜନମ ମନ୍ଦିରକୋ ରଂଗିନ ଛ୍ୟାଚିତ୍ରଲେ ସଜିନାଲେ ପୁସ୍ତକ ମନୋହର ଛ । ମୁଦ୍ରଣ ଶୁଦ୍ଧ ର ସଫା ଛ, ଭନ୍ନ ସକିନ୍ଦ୍ର ।

୭. ବେବସାଇଟରୁମା ଥାଇଲୈଡ଼କା କନ୍ତେ ବିହାରକୋ ପରେନ । ଖୋଜେର ହାଲୁପର୍ଦ୍ଧ । ବିଶେଷଗରୀ ନେପାଲୀ ପ୍ରବ୍ରଜିତହରୁ ବସେ ତଥା ପଢ଼ନେ ବିହାର, ବିଦ୍ୟାଲୟ, ମହାବିଦ୍ୟାଲୟ ତଥା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଲୟହରୁକୋ ବେବସାଇଟ ଲିଂକ ଦିନପର୍ଲା ।

୮. ଭିକ୍ଷୁ ମୈତ୍ରୀଦ୍ଵାରା ସ୍ଥାପିତ ଲୁମ୍ବିନୀସ୍ଥିତ ଅନ୍ତରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ବୌଦ୍ଧସମାଜ ର କାନ୍ଧେ ଜିଲ୍ଲା, ବନେପା ନଗରିସ୍ଥିତ ଦିବଂଗତ ଭିକ୍ଷୁ ସୁମଂଗଲ ମହାସ୍ଥଵିରଦ୍ଵାରା ସ୍ଥାପିତ ହାଲ ବୁଦ୍ଧଵିହାର ଭୂକୁଟୀମଣ୍ଡପ କାଠମାଡ଼ୀଦ୍ଵାରା ସଂରକ୍ଷିତ ବନେପାକୋ ବୌଦ୍ଧ ବୃଦ୍ଧାଶ୍ରମ, ସଂଧନାୟକ ଭିକ୍ଷୁ ଅଶ୍ୟବ୍ଧୋ ମହାସ୍ଥଵିରଦ୍ଵାରା ସ୍ଥାପିତ ଧ୍ୟାନକୁଟୀ ବିହାରମା ସଂଚାଲିତ ମେତ୍ତା ବାଲାଶ୍ରମ, ଲୁମ୍ବିନୀ ଧର୍ମାଦୟ ସଭା, ଭିକ୍ଷୁ ଡା. ସୁନନ୍ଦ ମହାସ୍ଥଵିରଦ୍ଵାରା ସ୍ଥାପିତ ନାଲାକୋ ଶୈକ୍ଷିକ କେନ୍ଦ୍ର, ବାଚାମାରୀ ବୁଦ୍ଧବାଟିକା ବିହାର, ଅରନିକୋ ରାଜମାର୍ଗ ଭକ୍ତପୁର ଜସ୍ତା ଛୁଟେକା ସ୍ଥାନ ତଥା ସଂସ୍ଥାହରୁ ଖୋଜେର ଥିଲୁପର୍ଦ୍ଧ । ଦେଶଭରୀକା ବୌଦ୍ଧ ସଂଘସଂସ୍ଥାହରୁକୋ ସମ୍ପର୍କ ସୁତ୍ର ଦିନସକେମା ଆପସି ସମ୍ପର୍କ ବୃଦ୍ଧ ଗର୍ନ ଭନ୍ନ ଉତ୍ସମ ।

୯. ଶୈକ୍ଷିକ ସଂସ୍ଥାହରୁକୋ କ୍ଷେତ୍ରମା କାଠମାଡ଼ୀ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଲୟଅନ୍ତର୍ଗତ ରହେକୋ The Centre for Buddhish Studies : Rangjung Yeshe Institute, Kathmandu University ଆଦି ଥିଲୁପର୍ଦ୍ଧ ।

୧୦. ପରିୟତି କେନ୍ଦ୍ରହରୁ ପନି ଜିଲ୍ଲାଗତ ବିଭାଜନ ଗରୀ ଦିନୁ ଆଵଶ୍ୟକ ଛ । ଜ୍ଞାନମାଲା ଭଜନଖଲ: କୋ ପନି ଜିଲ୍ଲାଗତ ବିଭାଜନସହିତ ପୂରା ସୁଚୀ ଦିନସକିନ୍ଦ୍ର । ଯସ୍ତା ସୁଚନାହରୁ ସଂକଳନକୋ ଲାଗି ଆଧୁନିକ ପ୍ରବିଧି ପ୍ର୍ୟୋଗ ଗର୍ନ ସକିନ୍ଦ୍ର । ଦୋହରିଏକା ସଂସ୍ଥାକା ନାମ ହଟାଉନୁପର୍ଦ୍ଧ ।

ଯସ୍ତା ଛିଟପୁଟ ସୁଧାର ଆଗାମୀ ସଂସ୍କରଣମା ହୁଏଜାଲା । ପିଷ୍ଟପେଷେଣ ହୁନେ ଭାଏକୋଲେ ଅହିଲେ ପ୍ରକାଶିତ ଡାଇରେକ୍ଟରୀ ଧେଇ ଉପ୍ୟୋଗୀ କସରୀ ଛ, ଭନ୍ନ ଯହାଂ ଦୋହଚ୍ୟାତ୍ମିନିଦିନ । ଆକୈ ପୁସ୍ତକ ଖୋଜେର ପଢ଼ନୁହୋଲା ବା ଅନ୍ତାଇନ୍ମା ହେନ୍ତୁହୋଲା : <http://www.sites.google.com/site/bodhijnana/BHIKKHU-Shramanera-ANAGARIKA-BUDDHIST-ORGANIZATIONS-IN-NEPAL-THERAVADA-RECORDS>

धर्मनिरपेक्ष कि धर्मसापेक्ष ?

केशरी वज्राचार्य

अंग्रेजी भाषामा सेकुलरिज्म भन्ने शब्दलाई आजकल हिन्दीमा पनि सेकुलर स्टेट भनेर बुझिन्छ । भारतमा यो शब्दावलीलाई धर्मनिरपेक्ष अर्थात् धर्म नमान्नेहरूको देश भनेर भनिदैन । धेरै धर्महरू मान्ने विशाल देश भनेर चिनिन्छ । अहिले त भन कट्टर हिन्दूवादी भारतीय जनता पार्टीको नेतृत्वमा सरकार बनेको बेला उच्च सरकारी ओहदाधारीलगायत धनाध्य हिन्दूधर्मावलम्बी व्यापारीहरूको ताँती दिल्ली, वाराणशीदेखि काठमाडौंसम्म पशुपतिनाथको दर्शन पुजनमा लागेको छ । नेपालको पशुपतिनाथको महिमालाई पौराणिककालसँग गाँसेर थरिथिरिका नामले महिमा गाउन थालिएको छ । यस्तो अवस्थामा अन्तरिम संविधानमा धर्मनिरपेक्ष नाम दिइएको देशमा हिन्दूधर्मावलम्बीहरू लगायत अन्यधर्मावलम्बीहरू पनि विनारोकटोक नेपाल आउनुलाई अस्वाभाविक मानिएको छैन । स्वयम्भूमा लाखबत्ती बाल्ले बुद्धधर्मावलम्बीहरू पशुपति नाथमा पनि तोकिएको दस्तुर रु. १९०१- तिरी लाखबत्ती बाल्चन् । फरक के मा छ भने स्वयम्भूमा लाखबत्ती बाल्न कुनै दस्तुर लाग्दैन ।

पशुपति महादेवलाई रु एक लाखदेखि १५ लाख सम्मको विशेष पूजा हुनथालेको छ । यो कार्य राजाको शासनमा पनि थियो । अहिले पनि छ । भारतका विदेशमन्त्री सुषमा स्वराजले नेपाल भ्रमणको बेला पशुपतिनाथमा विशेष पूजा र दर्शन गरेका छन् । भारतकै प्रधानमन्त्री नरेन्द्र मोदीको नेपाल भ्रमणका बेला भन विशेष पूजा भयो । किनभने उहाँलाई महादेव पशुपतिनाथले नै बोलाएका हुन् भन्ने सन्देश भारतीय संचारमाध्यमहरूले लगातार दिएका थिए । शायद नेपालको अहोभाग्य ! नै होला छिमेकी मुलुकका प्रधानमन्त्रीसम्मलाई बोलाउने हैसियत हाम्रा महादेवमा रहेछ । सरकारको निमन्त्रणा गौण भएछ । त्यसैले पशुपतिनाथ परिसरमा सरसफाई, रङ्गोरेगन, तोरण ध्वजापतका आदि सजाउने कार्य धुमधामले हुनु अर्को अहोभाग्य नै साबित भयो । यो देख्न पाउनु पनि नेपालीहरूको अहोभाग्य हो । अरुबेला सरसफाई जस्तोसुकै भए पनि विशेष अतिथि आउँदा विशेष सरसफाई हुनुपर्ने रहेछ

भारतको संविधानले भारतलाई सेकुलर स्टेट बनाए पनि साम्प्रदायिक दङ्गा बेलाब्धतमा हुनेगरेको देखिन्छ । संसदमा समेत यस विषयमा धुमधामले बहस, व्यापक छलफल पनि हुनेगरेको छ । नेपालमा चाहि धर्मनिरपेक्ष बनाएकोमा बहुसंख्यक

- वास्तविक अर्थमा नै सेकुलर राष्ट्र बनाउने हो भने बौद्धहरूको जनसंख्या घटी बढी देखाउने धृष्टता छाइनुपर्छ ।

भनिएका हिन्दूवादीहरू अवश्य पनि खुशी छैनन् । नेपाललाई पनि हिन्दूधर्मावलम्बीहरूको बाहुल्यभएको देश भएकाले हिन्दूराज्य नै घोषित हुनुपर्छ भनी पूर्वमन्त्री, पूर्वसेना प्रमुख, नागरिक समाजका स्वघोषित अगुवाहरू र केही वर्तमान सत्तापक्षीय राजनीतिक कर्मीहरू लगायत नाम चलेका व्यक्तिहरू न हिन्दूराज्य हुनुपर्छ भनी वकालत गरिरहिडिरहेका छन् । लोकतान्त्रिक मुलुकमा यसरी अभियान चलाउनुलाई कुनै अर्धेलो मान्न सकिदैन । विचार अभिव्यक्ति स्वतन्त्रता भएको देशमा यसलाई अर्धेलो मान्ने चलन अन्त पनि छैन ।

अन्तरिम संविधानमा धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र घोषणा गरिनु भनेको कुनै धर्म विशेषको बाहुल्य भएको देश भन्ने अर्थमा कदापि होइन । हिन्दू राज्य कि धर्मनिरपेक्ष भनी स्वतन्त्र रूपमा जनमत संग्रह गर्न दिने हो भने अरुको छैरियत छैन । असी प्रतिशत हिन्दू भएको देशमा धर्मनिरपेक्षता चाहनेहरूको हैसियत स्वतः कम छ । त्यसो त भारतमा नै पनि हिन्दूहरूको जनसंख्या बढी छ भन्ने कुरा त्यहाँका संविधान निर्माताहरूलाई हेका नभएको हैन । यद्यपि हिन्दू र इस्लामवादीहरूकै आधारमा भारत विभाजन भएको पनि ६८ वर्ष भइसकेको छ । हिन्दूस्तान र पाकिस्तान बने पनि भारत चाहिं सेकुलर स्टेट बन्न सफल भयो । यो भारतको संविधान निर्माताहरूको दूरदर्शिता हो । यतिका वर्षपछि पनि साम्प्रदायिक घटना विषयमा बहस छलफल चलिरहेको छ । तर बहुसंख्याको आधारमा हिन्दू राष्ट्र घोषणा हुनुपर्छ भनेर हिन्दूवादी दलले नै नभनेको अवस्था छ । नेपालमा मात्र हिन्दू राष्ट्र घोषणा हुनुपर्छ भन्ने अभियान किन?

भारतले अहिले छिमेकी देश नेपाललाई सहयोगको उच्च प्राथमिकतामा राखेको छ । विदेशमन्त्री स्वराजले भनिसकेका छन् । भारतले नेपालको सम्बन्धलाई उच्च प्राथमिकतामा राख्नुको मुख्य उद्देश्य नेपाल हिन्दू राष्ट्र नै बनाउने कसरत त हैन ? यो कसरत भारतलाई नै हिन्दू राष्ट्र बनाउनेमा नगरिकन नेपालमा

गर्नुको पछाडि नेपालमा असी प्रतिशत हिन्दूहरूको बसोबास रहेकाले पनि सहज हुनसक्छ भन्ने सोच हुनसक्छ । भारतको एक अर्ब २५ करोड जनसंख्यामा हिन्दूबादीहरूको जनसंख्या नै बढी छ । अहिलेको भारत सरकारले चाहयो भने भारतलाई नै हिन्दूधर्म सापेक्ष राष्ट्र घोषित गर्नसक्छ । लोकसभामा भारतीय जनतापार्टी र उसको राजनीतिक गठबन्धन नेसनल डेमोक्रेटिक एलायन्सको बहुमत तीनसयभन्दा बढी छ । सत्ता पक्षसंग दुई तिहाई बहुमत पुग्न सक्छ । प्रतिपक्षी दलको नेता नै छैन । तैपनि त्यहाँ हिन्दूराष्ट्र घोषणागर्न संविधान परिवर्तनको वातावरण चाहि छैन । त्यसैले नेपाल गणतन्त्र घोषणा भएको हुँदा नयाँ बनिने संविधानमा धर्मनिरपेक्ष हिन्दूराष्ट्र भनेर पो लेखिने हो कि? यस्तो वातावरण बनिरहेको देखिन्छ । किनभने भारतको गोवा प्रान्तका एकजना उपमुख्य मन्त्रीले भनिसकेका छन् । भारत सेकुलर हिन्दू राष्ट्र हो । उसले आफुलाई हिन्दू ऋस्तियन भनेर प्रेससंग बोलेका छन् । यो भनाइलाई प्रतिपक्ष राजनीतिक पार्टीहरूले गैरजिम्मेवार अभिव्यक्ति भनेर प्रतिवाद गरिसकेका छन् । यस अर्थमा नेपाललाई पनि धर्मनिरपेक्ष हिन्दूराष्ट्र भन्नु के आपत्ती भयो र? यसमा एउटा विचारणीय कुरा के छ भने चाहे धर्मनिरपेक्ष भनियोस् वा धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र जेसुकै भनिए पनि अहिलेसम्म व्यवहारमा केही फरक आएको छैन । कसैले अनुभव पनि गरेका छैनन् ।

नेपालका राजावादी एउटा पार्टीले बाहेक अरु दल कसैले पनि हिन्दूराष्ट्र हुनुपर्छ भनेका छैनन् । एउटै पार्टीले पहिलेदेखि नै नेपाल संवैधानिक राजतन्त्रात्मक हिन्दूराष्ट्र हुनुपर्छ भन्नु र अहिले भारतका विदेशमन्त्री र प्रधानमन्त्रीको भ्रमणलाई भित्री मनदेखि नै स्वागत सत्कारमा जुट्नु उनीहरूको भित्री मनसाय पनि नेपाललाई हिन्दूराष्ट्र घोषणा गराउन भारतको सहयोग समर्थन नै रहेको आशंका देखिन्छ ।

नेपाल धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र घोषणा भएदेखि यता हाल नेपाली क्रिस्तियनहरूले उनीहरूको धार्मिक विधिविधान अनुसार मृत्युसंस्कार गर्न क्रिमेटोरियम बनाउने स्थायी जग्गा दिन सरकारसंग माग राखिसकेका छन् । त्यसका लागि उनीहरूले ललितपुरको गोदावरीको जंगल नै माग गरेका छन् । सरकार धर्मनिरपेक्ष धर्म नमान्ने अर्थमा छ भने त्यो माग पुरा हुनसक्तैन । नेपालजस्तो सानो भूगोल भएको देशमा त्यसरी गोदावरीको रमणीय प्राकृतिक वातावरण नै खलबलिनेगरी क्रिमेटोरियम दिँदै जाने हो भने देशले कसरी धान्ने ? भन्ने प्रश्न पनि उठन सक्छ ।

वास्तवमा जसले जे भने पनि सेकुलरको शास्त्रिक अर्थ धर्म नमान्ने हुँदै हैन । धर्मसापेक्ष नै हो । राज्यले आफ्ना सबै किसिमका धर्मावलम्बीहरूलाई समान व्यवहार गर्छ । कसैप्रति धार्मिक आस्थाका आधारमा भेदभाव गर्ने छैन भन्ने संवैधानिक प्रत्याभूति नै हो । कुनै धर्मावलम्बीहरूको जनसंख्या घटी वा बढीसँग खासै सरोकार राख्दैन । अल्पमत र बहुमतको कुरा पनि आउँदैन । भारतका संविधान निर्माताहरूले यो कुरा पहिले नै

राम्रोसँग बुझेकाले सेकुलर राष्ट्र घोषणा गरेका हुन् । २०४७ सालको संविधानमा नेपाल हिन्दू अधिराज्य भनिएको बेला अन्य धर्मावलम्बीहरूलाई राज्यले भेदभाव गरेको अनुभव यहाँका दलहरूले नै गरेका कारण गणतन्त्र घोषणापछि धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र घोषणा भएको हो ।

नेपाल एक स्वतन्त्र अभिभाज्य राष्ट्र भएकाले सेकुलर राष्ट्रको अवधारणा बनेको हो । संसारका केही मुलुकको उदाहरण लिने हो भने बहुपंख्यक जनताको धार्मिक आस्थाको आधारमा धर्मसापेक्ष भनेर घोषणा भएको देखिँदैन । सेकुलर राष्ट्र घोषणा भएका अन्य देशमा सबै धर्मावलम्बीहरूले राज्यबाट समानताका आधारमा धार्मिक स्वतन्त्रताको हक उपभोग गरिरहेका छन् । धर्मको जगमा स्थापना भएका केही मुस्लिम देशमा पनि सिया र सुन्नी जस्ता संप्रदायबीच घमासान युद्ध भझरहेको छ । इराक अहिलेको ज्वलन्त उदाहरण हो । केही बौद्धधर्मावलम्बी बाहुल्य देशहरू जापान, चीन, कोरिया, मंगोलिया, भियतनाम, श्रीलंका आदि मुलुकहरू सेकुलर सिद्धान्तलाई अवलम्बन गर्दछन् । यी देशहरूमा धर्मको नाममा कहिल्यै पनि भैझगडा भएको देखिँदैन । भारतजस्तो सेकुलर राष्ट्रमा हिन्दू-मुसलमानबीच धार्मिक सद्भाव नै खलबलिनेगरी अनेक दंगाहरू भएका छन् । नेपालमा हिन्दू र बौद्धहरू एउटा सिक्काको दुइपाटाको रूपमा स्थापित भएकाले धर्मनिरपेक्षको अर्थ धर्मनमान्ने भन्ने अर्थमा लिनु कदापि उचित छैन । सेकुलर शब्दको अनुवाद धर्मनिरपेक्षको सट्टा धर्मसापेक्ष गरी दिएको भए सायद यस किसिमको अपवाद आउने थिएन । नेपाल हिन्दूअधिराज्य छँदा सेकुलर हुनसकेन । राजसंस्थाले नै हिन्दूत्वको संरक्षण गरेका थिए । बौद्धधर्मावलम्बीहरूले धार्मिक स्वतन्त्रताको अनुभव गर्न सकेनन । कुनैबेला राज्यले नै बौद्धभिषुहरूलाई देश निकाला गरेको कटु अनुभव पनि छ ।

संसद्वादी लोकतान्त्रिक सरकारले धर्मनिरपेक्षको अर्थ धर्म नमान्ने भनेर कहिल्यै पनि भनेको छैन र त्यसरी बुझेको पनि छैन । धर्मसापेक्ष सेकुलर स्टेट भन्नु उचित हुन्छ । आस्थाका आधारमा चाहे अल्पमतका धर्मावलम्बी हुन् वा बहुमतका धर्मावलम्बी हुन् सबैका लागि समान धार्मिक स्वतन्त्रता प्रदानगर्नु राज्यको आफ्नो धर्म हो । राज्यले कुनै एक धर्मलाई काखा र अर्कोलाई पाखा गर्ने सबाल नै आउँदैन । मानिसमा जन्मजात विद्यमान आस्था, विश्वास र परम्पराको आडमा कसैले कसैको धर्म जबरजस्ती परिवर्तन गर्न पाउने छैन भन्ने नेपालको ऐन विद्यमान छ । तथापि नेपालमा बौद्धहरूको जनसंख्या कहिले घटी कहिले बढी देखाउने गरेको यथार्थ पनि छ । यसमा राज्यपक्षले वित्तबुध्दौ जवाफ दिने गरेको छैन । वास्तविक अर्थमा नै सेकुलर राष्ट्र बनाउने हो भने बौद्धहरूको जनसंख्या घटी बढी देखाउने धृष्टता छाड्नुपर्छ । यस किसिमको गैरजिम्मेवार कृयाकलापले कसैलाई पनि हित गर्दैन । पुरानै राग-दरवारी गाइरहने हो भने धर्मनिरपेक्षको पनि कुनै खासै अर्थ रहँदैन । राज्यले धर्मको सवालमा इमानदार तथांक सार्वजनिक गर्नुपर्छ ।

दिगो शान्तिका लागि बौद्ध प्रयासः एकवर्चा

तिलकमान गुभाज्

नयाँ नेपालको संविधान बनाउने क्रममा धेरै पक्षले धेरै किसिमले सोचेका छन् । राजनीति गर्नेहरूले राजनैतिक व्यवस्था के गर्ने, राज्यको संरचना कस्तो गर्ने र कसरी व्यवस्थापन गर्ने भन्ने विषयमा सोचेका छन् । संघीयता, समावेशी, समानुपातिक र स्वायत्तताको सवाल चर्को रूपमा उठेको छ । महिला वर्गले महिलाको हक अधिकारको संरक्षण गर्नुपर्ने कुरा बुलन्द गर्दैछन् भने बालबालिकाका पक्षधरहरूले बालअधिकारको रक्षा हुनुपर्ने कुरा उठाएका छन् । त्यस्तैगरी अन्ध-अपाङ्गहरूले आफ्नो सुरक्षाको ग्यारेन्टी खोजेका छन् भने तेस्रो लिङ्गीहरूले समाजमा आफूहरूलाई उपेक्षाको दृष्टिले हेर्ने गरेकामा गुनासो गरी संविधानमा आफ्नो अधिकार प्रष्ट लेखिनुपर्ने माग गरेका छन् । त्यस्तै धार्मिक क्षेत्रका व्यक्ति तथा संघसंस्थाहरूको सक्रियता पनि बढेको छ । केही हिन्दू संगठन, पार्टी र व्यक्तिहरूले पुनः हिन्दू राष्ट्र कायम हुनुपर्ने माग पनि गर्दैछन् । यस किसिमले समाजका सबै पक्ष र वर्ग सक्रिय भएर आ-आफ्ना माँगहरू अधि सारिरहेका बेला बौद्ध संघसंस्थाहरू अपेक्षित रूपले सक्रिय नभएकामा यताउता केही गुनासाहरू सुनिन थालिएको छ र केहीले आश्चर्यसमेत व्यक्ति गरेका छन् । तिनै कुराहरूलाई दृष्टिगत गरी यो आलेख तैयार गर्ने जमर्को गरिएको छ ।

संविधानसभाले नयाँ संविधान निर्माणका लागि सुझाव माग्न थालेपछि बुद्धको जन्मस्थल, बुद्धको देश तथ बौद्ध देश भनेर विश्वमा चिनिएको नेपालका बौद्धहरूले पनि आफ्ना सुझाव दिनुपर्ने महशुस गरेका छन् । सो सम्बन्धमा चर्चा परिचर्चा पनि भएका छन् । त्यस सम्बन्धमा पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्र पोखरामा भएको गतिविधि यहाँ चर्चा गर्ने प्रयास गरिएको छ । त्यस क्रममा पोखरामो धर्मशीला बुद्धविहारस्थित युवा बौद्ध संघद्वारा २०६५ साल आषाढ १४ गते ‘संविधान सभामा बौद्ध प्रस्ताव’ विषयक अन्तरक्रिया कार्यक्रमको आयोजना गरिएको थियो । अन्तरक्रियामा युवा बौद्ध संघका सदस्य अन्जली जोशीले विषय प्रवेशस्वरूप कार्यपत्र प्रस्तुत गर्नुभएको थियो । संविधानसभाका सदस्य भिक्षु आनन्द प्रमुख अतिथि रहनुभएको त्यस अन्तरक्रियाले संविधान सभामा बौद्धहरूले पेश गर्नुपर्ने सुझाव/मागहरू केलाएर संकलन गरिएको थियो । ती सुझावहरू अरु विस्तृत र व्यापक रूपले छलफल गरेर परिमार्जन

गर्न तथा ती कुराहरू व्यापक रूपले उठाउने उद्देश्यले पश्चिमाञ्चल स्तरको गोष्ठी आयोजना गर्नुपर्ने पनि औत्याइएको थियो ।

अन्तरक्रियाको त्यो आवाजको कदर गरेर पोखराको धर्मशीला बुद्धविहारस्थित युवा बौद्ध संघ, बौद्ध अर्घां सदन, पोखरा र धर्मोदय सभा कास्कीको संयुक्त आयोजनामा २०६५ साल पुष ११ र १२ गते पश्चिमाञ्चल क्षेत्रस्तरीय ‘दिगो शान्तिका लागि बौद्ध प्रयास’ गोष्ठी बौद्ध अर्घां सदनमा आयोजना गरियो । गोष्ठीमा पश्चिमाञ्चल क्षेत्रका ४३ संघसंस्थाहरू र काठमाडौं उपत्यकाका ८ वटा संस्थाका प्रतिनिधि र पर्यवेक्षक गरी ११५ जनाको सहभागिता थियो ।

अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध समाज केन्द्र, लुम्बिनीका संस्थापक अध्यक्ष भिक्षु मैत्री र नेपाल गोम्पा व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष खेम्पो डगाङ् बोसेर लामाले संयुक्त रूपमा उद्घाटन गर्नुभएको त्यस गोष्ठीमा सभासद्वरु भिक्षु आनन्द र इन्द्रबहादुर गुरुङ, अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका निर्वर्तमान सचिव भिक्षु कोण्डन्य, लुम्बिनी विकास कोषका उपाध्यक्ष डा. केशवमान शाक्य, सदस्य सचिव कर्मा सङ्ग्वो शेर्पा र पूर्व वरिष्ठ कोषाध्यक्ष छत्रराज शाक्य, धर्मोदय सभाका पूर्व उपाध्यक्ष ओमकारप्रसाद गौचन, अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द्र काठमाडौंका कोषाध्यक्ष सविता धाख्ना र काठमाडौं उपत्यकायुवा बौद्ध मण्डलका पदाधिकारीहरू लगायत महत्वपूर्ण व्यक्तिहरू उपस्थित हुनुहुन्थ्यो । कार्यक्रम समितिका संयोजक तथा युवा बौद्ध संघका सभापति विनोद शाक्यको सभापतित्वमा सम्पन्न भएको थियो ।

देशमा दिगो शान्ति स्थापनाका लागि बौद्धहरूले केकस्तो प्रयास गर्नुपर्दछ र गर्न सक्दछन् भने कुरालाई दृष्टिगत गरेर गोष्ठीमा कार्यपत्रहरू प्रस्तुत गरिएका थिए । शान्ति स्थापना गर्ने काममा बौद्ध संघ संस्थाहरूलाई के कसरी परिचालन गर्ने, तिनीहरूको अवस्था कस्तो छ र कसरी सक्रिय र सक्षम पार्न भने विषय समेतलाई समेटेर “बौद्ध संघ संस्थाहरूको सक्रियता: आजको आवश्यकता” विषयमा एउटा कार्यपत्र थियो भने शान्तिका लागि प्रचार-प्रसार के कसरी गर्ने भने सम्बन्धमा अर्को कार्यपत्र राखिएको थियो । सिंगो देशमा दिगो शान्ति स्थापना गर्नका लागि बौद्धहरूको प्रयास मात्र प्रर्याप्त नहुन सक्छ, त्यसको लागि राज्यस्तरबाट प्रभावकारी प्रयासको उत्तिकै आवश्यकता

भएकाले ती सबैको लेखाजोखा गरी “संविधान सभामा बौद्ध प्रस्ताव” विषयमा छुटै कार्यपत्रको व्यवस्था गरिएको थियो ।

ती कार्यपत्रहरूमध्ये “संविधान सभामा बौद्ध प्रस्ताव” विषयमा अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका निर्वतमान सचिव तथा सुखी होतु नेपालका अध्यक्ष भिक्षु कोण्डन्यले विस्तृत, गहन एवम् विद्वतापूर्ण कार्यपत्र प्रस्तुत गर्नुभएको थियो भने त्यस कार्यपत्रमाथि लुम्बिनी धर्मोदय सभाका सचिव सह-प्राधायपक तथा अधिवक्ता पाल्पा तानसेन निवासी शोभा शाक्यले टिप्पणी गर्नुभएको थियो । त्यस्तै लुम्बिनी विकास कोषका उपाध्यक्ष डा. केशवमान शाक्यले “बौद्ध संघ संस्थाहरूको सक्रियाः आजको आवश्यकता” र कोषका सदस्य सचिव लामा कर्मा सङ्घो शेर्पाले बौद्ध प्रचार-प्रसार सम्बन्धमा कार्यपत्र प्रस्तुत गर्नुभएको थियो । ती मध्ये अधिल्लो कार्यपत्रमाथि पृथ्वीनारायण क्याम्पसका सह-प्राधायपक ज्योति भट्टचन्तले र पछिल्लो कार्यपत्रको अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द्र शंखमूलका कोषाध्यक्ष बौद्ध विदुषी सविता धाखाले टिप्पणी गर्नुभएको थियो ।

गोष्ठीले सरकार र संविधान सभाले गर्नुपर्ने सुभावहरू समेत समेटेर प्रदीप वज्राचार्यद्वारा लिखित ‘पोखरा घोषणापत्र’ पनि जारी गरिएको थियो । घोषणापत्रबाट सहभागीहरू धेरै प्रभावित र उत्साहित भएका थिए भने उनीहरूले राष्ट्रिय स्तरमा नै यस्तो गोष्ठी गरेर बौद्धहरू अग्रसर हुनुपर्नमा समेत जोड दिएका थिए ।

आयोजकहरूले कास्की र स्याङ्गजा जिल्लामा सुभाव संकलन गर्न आएका संविधान सभाका टोलीलाई ती सुभावहरू बुझाउने उद्देश्यले २०६६ बैशाख ६ गते बौद्ध अर्धो सदनको प्राङ्गणमा स्वागत कार्यक्रमको आयोजना गरेको थियो । स्वागत कार्यक्रममा संविधानसभाका सदस्यहरू राधेश्याम अधिकारी, इन्द्रबहादुर गुरुङ, शरदसिंह भण्डारी, चन्द्रबहादुर गुरुङ र चुनुदेवी श्रेष्ठहरूको उपस्थिति थियो । उहाँहरूले सुभावहरू ग्रहण गर्दै त्यसलाई संविधान सभामा इमान्दारीतापूर्वक पुन्याउने बचनबद्धता व्यक्त गर्नु भयो । आयोजकहरूले सुभाव पुन्याउने मात्र होइन, तिनीहरूको कार्यान्वयन गर्ने प्रतिवद्धताको खाँचो पनि औत्याउँदा उहाँहरूले रमाइलो र महत्वपूर्ण के सुभाव दिनु भयो भने अन्तर्राष्ट्रिय व्यक्तित्व भएको भगवान् बुद्धको कुरा राज्यले ग्रहण गर्नु राम्रो हो, तर त्यसको लागि केन्द्रीय स्तरमा पनि लिङ्ग गर्नु व्यावहारिक र आवश्यकता भएको उल्लेख गर्नुभयो ।

सुभावहरू अन्यत्रबाट पनि गएमा निश्चय नै त्यसको राजनैतिक दृष्टिले अरु महत्व बढ्न सक्दछ । त्यो कुरा महशुस गर्न सकिन्छ, तर राम्रो, सामयिक र उचित कुरा छ भने के त्यो एक ठाउँ, एक पक्ष वा एक जनाले भनेको भएतापनि ग्रहण गर्न उचित हुँदैन र? सत्य र तथ्यका लागि पनि सधै बहुमत नै खोज्ने परम्परा के उचित हो र? यस्ता प्रश्नहरू सम्बन्धित

पदाधिकारीहरू समक्ष राख्दा राख्दै पनि हामी आफैले पनि आफ्ना केही कमी कमजोरी महशुस गर्नुपर्ने स्थिति सिर्जना भयो । महामानव बुद्धलाई धर्मको धेराबाट मात्र हेर्ने र व्याख्या गर्ने काम गरिएको छ । र भर्खरै धर्मनिरपेक्ष भएको देशमा बुद्धधर्मको कुरा उठाउनु हुँदैन कि भनेर बौद्धहरू आफै तर्सिए । जसको कारणबाट पश्चिमाञ्चल गोष्ठीबाट पारित सुभाव प्रस्तावहरूले राष्ट्रिय महत्व पाउन सकेन कि भन्ने सम्बन्धित पक्षलाई पर्न गयो ।

खासमा भन्ने हो भने भगवान् बौद्ध शान्तिनायक हुनुहुन्छ । शान्तिको क्षेत्रमा विश्वमा उहाँ एक मात्र यस्तो व्यक्ति हुनुहुन्छ, जसलाई विश्वले शान्तिको पर्याय मानेको छ । विश्व संख्या संयुक्त राष्ट्र संघले भगवान बुद्धको जन्मस्थल लुम्बिनीको गुरुस्थोजना समेत बनाउन लगाई विकासमा अग्रसरता देखाएको मुख्यतया शान्तिको कारणले हो । शान्तिनायक महामानव बुद्धको जन्मस्थल लुम्बिनीबाट विश्वमा शान्ति फैलियोस् भनेर हो । नेपालका नेताहरू बुद्धिजीवीहरू एर्च नीति निर्माताहरूले कमसेकम एक पटक यस दृष्टिले पनि हेर्नु आवश्यक छ । बुद्ध जन्मेको देश, बुद्धको देश र बौद्ध देश भन्ने गरिएको बेलामा आएको नयाँ नेपालको संविधानमा कहिं न कहिं शान्तिनायक बुद्धलाई स्थान दिनु पर्दछ अथवा एक न एक बौद्ध प्रतीक चिन्ह अपनाएर बुद्धको जन्मस्थल नेपाल शान्तिको अभिलाषी भएको सन्देश प्रवाहित गर्नुपर्दछ भन्ने शान्तिकामी सबैको विचार छ ।

महामानव बुद्ध समताका उद्घोषक हुनुहुन्छ । उहाँले जातीय उच-नीच मान्युपर्न, मानिस-मानिसमा भेदभाव गर्नुपर्न । उहाँले सबै मानिसलाई समान व्यवहार गर्नुभयो र समदृष्टिले हेर्नुभयो । त्यस दृष्टिले मानव मुक्तिका लागि शंखनाद गर्न उहाँ विश्वमा पहिलो व्यक्ति हुनुहुन्छ । उहाँ मानिस भएरै जन्मनुभयो, मानिस भएरै हुक्नुभयो । आजीवन मानवताका प्रखर पक्षपाती भएर रहनुभयो । त्यसैले उहाँलाई महामानव र मानवताका ताज पनि भन्ने गरिन्छन् । उहाँ ज्ञानको ज्योति हुनुहुन्छ र प्रज्ञाका प्रतिमूर्ति हुनुहुन्छ । बुद्ध भनेकै बुद्धि हो । महामानव बुद्धलाई धेरै किसिमबाट र धेरै पक्षबाट सम्झन सकिन्छ र अपनाउन सकिन्छ । त्यो कुरा हाम्रो हेर्न दृष्टिकोणमा भर पर्दछ । उहाँ जस्तो अन्तर्राष्ट्रिय व्यक्तित्व भएको व्यक्ति जसको कारणबाट पनि नेपाल विश्वमा चिनिएको छ - लाई हामीले राष्ट्रिय स्तरमा आत्मसात गर्नु, नयाँ नेपालको संविधानमा स्थान दिनु वास्तवमा भन्ने हो भने सिंगो नेपाल र नेपालीको महत्व र गरिमा अफ बढाउनु हो ।

हामीले त्यसरी सोचेर भगवान बुद्ध र बुद्धका प्रतीक चिन्ह संविधानमा उल्लेख गरी सूचीकृत गन्यौ भने बुद्धको जन्मस्थल बारेको विवाद जुन बराबर चर्चामा आउने गर्दछ, त्यसको पनि समाधान हुनेछ । कसैले अनावश्यक हल्ला र भ्रम उत्पन्न गर्न सक्ने छैन । कसैले त्यस्तो गर्ने धृष्टता गरेमा हाम्रो

संविधान देखाएर त्यसको जवाफ दिन सकिनेछ ।
त्यसको साथै महामानव बुद्ध नेपालका राष्ट्रिय विभूति पनि हुनुहुन्छ, सम्पूर्ण नेपाल र नेपालीले मानेका व्यक्ति पनि हुनुहुन्छ । आफ्ना राष्ट्रिय विभूतिबाट नयाँ नेपाल बनाउने क्रममा उनीहरूको दर्शन, सिद्धान्त, आदर्श आदिमध्ये एक न एक विशेषता ग्रहण गर्नसके त्यसले सकारात्मक सन्देश दिनेछ र भावी पुस्तालाई पनि पथ प्रदर्शन गर्नेछ । उदाहरणका लागि भनौं भने शंखधर साख्वालाई राष्ट्रिय विभूति मानियो र उनले प्रतिपादन गरेको नेपाल संवत्सलाई राष्ट्रिय सम्बत् मानियो । त्यसले निश्चय नै राष्ट्र र राष्ट्रियताको पृष्ठपोषण गरेको छ र ढिलै भएपनि आफ्नोपनलाई अपनाए सिंगो राष्ट्र गौरवान्वित भएको छ । त्यसै गरेर महामानव बुद्धका शान्ति, मैत्री, करुणा, अहिसाका जुन सन्देश, शिक्षा र सिद्धान्त छन्, आदर्श र दर्शन छन्, तिनीहरूलाई अपनाएरु नेपाल धेरै लाभान्वित हुन सक्दछ । त्यसरी अपनाउने यो सर्वाधिक उपयुक्त र महत्त्वपूर्ण बेला हो ।

पोखरा घोषणा-पत्र

हामी पश्चिमाञ्चल बासी सम्पूर्ण बौद्ध धर्मावलम्बी तथा बुद्धधर्मप्रति आस्था राख्ने बौद्धहरूको तर्फबाट यहि विसं. २०६५ पौष ११ र १२ गते पोखरामा आयोजित “नेपालमा दिगो शान्तिका लागि बौद्ध प्रयास” विषयक कार्यशाला गोष्टीमा भएको छलफल अनुसार “संविधानसभामा बौद्ध प्रस्ताव” सम्बन्धमा तपशिल बमोजिमका संविधानको प्रस्तावनामा उल्लेख गरिनुपर्न स्पष्ट बुँदाहरू तथा संविधानका अन्य परिच्छेदहरूका साथै संविधानअन्तर्गत बन्ने ऐन, नियम, विनियमहरूमा उल्लेख गरिनुपर्न हाम्रा मागहरूलाई बुँदागत रूपमा प्रस्तुत गरी यो पोखरा घोषणा-पत्र जारी गर्दै नेपाल सरकार, विभिन्न राजनीतिक पार्टीहरू, संविधानसभाका सम्पूर्ण समितिहरू तथा नेपाल भरीका सम्पूर्ण जनमानसमा यी मागहरू पूरा गर्न जोडदार अपिल गर्दछौं ।

संविधानको प्रस्तावनामा उल्लेख गरिनुपर्ने मागहरू:

१. नेपाल धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र भनी स्पष्ट उल्लेख गरिनुपर्ने ।
२. बुद्धद्वारा प्रतिपादित पञ्चशील सिद्धान्तको आधारमा देशको राजकान्तुन सञ्चालन गर्ने भनी स्पष्ट रूपमा उल्लेख गरिनुपर्ने ।
३. बुद्ध जन्मेको देश नेपाल भनी स्पष्ट रूपमा उल्लेख गरिनुपर्ने ।

संविधानको परिच्छेद तथा ऐन, नियम, विनियममा उल्लेख गरिनुपर्ने मागहरू:

१. अशोक स्तम्भसहितको बुद्ध जन्मस्थल विश्वशान्तिको मुहान लुम्बिनीलाई राष्ट्रिय प्रतीकको रूपमा घोषणा गरिनुपर्ने ।
२. बुद्ध सम्वत्सलाई राष्ट्रिय सम्बत् घोषणा गरिनुपर्ने ।

३. राष्ट्रिय भण्डामा बौद्ध भण्डामा उल्लेखित ५ रंग राखिनु पर्ने ।
४. नेपाली मुद्रामा धर्मचक्र संकेत राखिनुपर्ने ।
५. कस्तुरीलाई राष्ट्रिय जनावर घोषणा गरिनुपर्ने ।
६. बुद्ध-पूर्णिमाको दिन हिंसा तथा मारकाट निषेध गरिनुपर्ने ।
७. भगवान गौतम बुद्ध र बुद्धधर्मलाई व्यापारिक रूपमा प्रयोग गर्न बन्देज लगाइनुपर्ने ।
८. सरकारी संयन्त्रभित्र धार्मिक मन्त्रालय गठन गरी सो अन्तर्गत छुट्टै बौद्ध विभाग कायम हुनुपर्ने ।
९. लुम्बिनी विश्वविद्यालयलाई जनस्तरबाट नभई राज्यस्तरबाट नै आर्थिक सहयोग उपलब्ध गराउनुपर्ने ।
१०. लुम्बिनी विकास कोष जस्तो धार्मिक निकायमा राजनीतिक नियुक्ति गरिन नहुने ।
११. राज्य संरचनाभित्रका बुद्धधर्मसँग सम्बन्धित बौद्ध संघसंस्था तथा धार्मिक निकायमा बौद्ध व्यक्तित्वहरू नै नियुक्त गरिनुपर्ने ।
१२. बुद्धधर्मसँग सम्बन्धित विहार, गोम्पालगायत पुरातात्त्विक सम्पदाहरूको राज्यद्वारा संरक्षण हुनु पर्ने ।
१३. बुद्धधर्मसँग सम्बन्धित पौराणिक, पुरातात्त्विक, गुठी, बहाबही, जग्गा जमिन, विहार गोम्पा आदि राज्यले अधिग्रहण गर्न निषेध गरिनुपर्ने तथा उक्त धरोहरहरू धार्मिक मन्त्रालय अन्तर्गत बौद्ध विभागमा छुट्टै दर्ता गर्न व्यवस्था गरिनुपर्ने ।
१४. बुद्धशिक्षालाई नैतिक शिक्षाको रूपमा प्राथमिक विद्यालय तहदेखि विश्वविद्यालयसम्म अध्ययन-अध्यापन गराउने व्यवस्था गरिनुपर्ने ।
१५. भिष्म-भिष्मिणी, लामा, आनीहरूले आफ्नो पहिरन तथा भेषमा परिचय-पत्र, नागरिकता तथा पासपोर्ट बनाउन पाउनुपर्ने तथा राज्यबाट शिक्षा, स्वास्थ्य, यातायात लगायतका क्षेत्रमा सहुलियत तथा सुविधाहरू उपलब्ध गराउनुपर्ने ।
१६. नेपाली सेना तथा अन्य सुरक्षा निकायलाई धर्मनिरपेक्ष बनाउनुपर्ने ।
१७. नेपाललाई शान्ति क्षेत्र घोषणा गरिनुपर्ने ।
१८. स्वेच्छाले धर्म परिवर्तन गर्न पाउने, नैसर्गिक तथा मौलिक अधिकारको उच्च सम्मान गर्नु पर्दछ । यदि लोभ, लालच, प्रलोभन, करकाप तथा जर्वास्ती कसैले कसैलाई धर्म परिवर्तन गर्न गराउन लगाएमा उचित दण्ड सजायाँको व्यवस्था गरिनुपर्ने ।

गौतम बुद्धको जन्मभूमि लुम्बिनी एक चिन्तन

मैया पहारी, बोधिचर्या परियति केन्द्र-बनेपा

शिरमा सगरमाथाको गौरव ढल्काउँदै काखमा मेची, कोशी र कर्णाली बोकेर प्रेम र शान्तिको मूलमन्त्रलाई आत्मसात गर्दै विश्वमानचित्र एक स्वतन्त्र अस्तित्वमा बाँचिरहेको जन्मभूमि हो- बुद्धजन्मभूमि राष्ट्र नेपाल। आजभन्दा २६०० वर्ष पहिले वैशाख शुक्ल पूर्णिमाको दिन लुम्बिनीमा पदार्पण गरेका गौतम बुद्धको उपदेश तथा दर्शन आज पनि विश्वशान्ति स्थापना गर्नेदेखि लिएर मानव उत्थानका कार्यक्रमका लागि उत्तिकै सान्दर्भिक मानिन्छन्। बुद्धको बहुजन हिताय र बहुजन सुखायको सिद्धान्त तथा मैत्री, करुणा, मुदिता र उपेक्षासम्बन्धी सन्देशलाई संसारका बुद्धिजीविहरुले हृदयंगम गरी मानतावादका लागि उपयागी रहेको कुरा स्वीकारेका छन्। यस्ता महान बुद्धको जन्मस्थल लुम्बिनी संसारका अधिकांश मानिसका लागि पर्यटनस्थल रूपमा रहेको छ। नेपालमा बुद्धलाई राष्ट्रिय विभूतिका रूपमा सम्मान गरिन्छ। बुद्ध जन्मेको भूमि भएकै कारणले लुम्बिनीलाई मानिसहरूले आस्थाको दृष्टिले हेर्ने गरेको पाइन्छ। यो सबैको आस्थाको केन्द्र हो।

आजको युग एकाइसौ शताब्दीको वैज्ञानिक युग हो। आज हामी विज्ञानमा पढ्छौं, विज्ञानमा सुल्हौं र विज्ञानमा उठ्छौं। विज्ञान र प्रविधिले छपकै छोपेको आजको संसार विकास निर्माणको कार्यमा आकाशिंदै छ भने अर्कोतिर संसारमा अशान्ति, हत्याहिसा, द्वन्द्व तथा वैमनस्थिताको भावना बढिरहेको पाइन्छ। आपसी किचलो, वैरभाव तथा स्वार्थपूर्ति गर्ने धुनमा संसार युद्धको भुमीमा फस्दै छ भने अर्कोतिर शान्तिको खोज गर्दै लुम्बिनीको भ्रमणमा आउने पर्यटक तथा तीर्थलुहरूको संख्या पनि कम छैन।

आजभन्दा २६०० वर्षपूर्व कपिलवस्तु गणराज्य राजा शुद्धोदन र रानी मायादेवीको सुपुत्रको रूपमा बैशाख शुक्ल पूर्णिमाका दिन लुम्बिनी उद्यानमा जन्मिएका सिद्धार्थ कुमारले २९ वर्ष कपिलवस्तुमा बिताई त्यसपछि त्यसबेलाको मानवीय दुःख, कमीकमजोरीहरू तथा अशान्तिबाट पीडित सारा संसारको उद्धार गर्ने हेतुले सन्यासी बनेका र ६ वर्षको कठोर तपस्यापछि गौतम बुद्धका रूपमा उदाएको इतिहास छ। गौतम बुद्धले

त्यसपछिको आफ्नो सम्पूर्ण जीवन मानव हित र उपकारमा समर्पित गरेका थिए। नेपालको भूमि लुम्बिनीमा जन्मिएर मर मेरो भन्ने भावनाबाट माथि उठी जगतका सारा प्राणीलाई ज्ञानको मार्ग निर्देशन गर्ने गौतम बुद्धलाई मानिसहरूले महामानवको रूपमा सम्मान गर्दछन्। नेपाललाई बुद्धको देश पनि भनिन्छ। विश्वभरका मुलुकहरूले उनलाई "एशियाको तारा" भनी सम्मान दिइको छ। बुद्धले समयसापेक्ष दिएका उपदेशहरू आज पनि हाम्रा समस्याहरू तथा दुःखका घडीमा मलमका काम गर्दछन्। त्यसैले लुम्बिनी शान्तिको प्रतीक पनि हो।

"जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरियसी" अर्थात् आफूलाई जन्म दिने आमा र आफू जन्मिएको भूमि जन्मभूमि प्राणभन्दा प्यारो हुन्छ। गौतम बुद्धले जीवनमा एकपटक लुम्बिनीको भ्रमण गर्नु भनी मानिसहरूलाई प्रेरित गरेको इतिहास छ। यसबाट बुद्धको लुम्बिनी अर्थात् आफ्नो जन्मभूमिप्रतिको अगाध स्नेह प्रकट हुन्छ। लुम्बिनीलाई कतिपय मानिसहरू पवित्र तीर्थस्थलका रूपमा स्वीकार्छन्। लुम्बिनी मानिसको मनमा सद्भाव उत्पन्न गराउन सफल एक धार्मिक स्थल हो। लुम्बिनीमा जापान, चीन, श्रीलंका, कोरिया, बर्मा, थाइल्यान्ड, भियतनाम आदि मित्रराष्ट्रहरूद्वारा निर्मित विहार, मन्दिर एवम् चैत्यहरू रहेका छन्। त्यस्तै विभिन्न राष्ट्रहरूद्वारा निर्माण गर्ने कार्य पनि भइरहेको छ। मायादेवी मन्दिरको सौन्दर्य तथा निर्माण कार्यले पनि लुम्बिनीलाई अझ सुन्दर पारेको छ। मायादेवी मन्दिरभित्र गौतम बुद्धले सर्वप्रथम पाइला टेकेको मार्कर स्टोन सुरक्षित राखिएको छ भने अर्कोतिर बुद्धको जन्म भएको दृश्य अंकित ढुङ्गा-प्रस्तर मूर्ति पनि लुम्बिनीमा सुरक्षित छ। मन्दिरको दक्षिणतर्फका भनावशेष खण्डहरू खुल्ला रूपमा रहेका छन्। लुम्बिनीमा सिद्धार्थ कुमारलाई प्रथम स्नान गराइएको स्नाहगृह छ भने रानी माहादेवीले स्नान गर्ने पुष्करिणी पोखरी पनि रहेको छ। विश्वशान्तिको प्रतिनिधित्व गर्दै गौतम बुद्धको शान्तिको उपदेशलाई उजागर गर्दै बलिरहेको शान्तिदीप ननिभेसम्म विश्वमा शान्तिको अस्तित्व लोप हुन

सकदेन भन्ने जनविश्वास रहेको पाइन्छ । यस किसिमको जनविश्वासले संसारलाई प्रेमको मार्गमा हिँडन सिकाउने गौतम बुद्धप्रति सम्मानको भक्तिको गराउँछ भने अर्कोतिर बुद्धको जन्मथलो लुम्बिनीप्रति मानिसहरूको जनआस्था तथा भक्तिभावलाई अभिव्यक्त गर्दछ । राजा अशोकले आफ्नो राज्याभिषेकको २० औं वर्षमा लुम्बिनीको भ्रमण गरी उक्त भ्रमणलाई प्रमाणसहित सुरक्षित राख्न एउटा शिलास्तम्भ बनाउन लगाएका थिए । ६७ मिटर अगलो उक्त शिलास्तम्भ अशोक स्तम्भको नामले जनमानसमा चर्चित छ । लुम्बिनीमा अवस्थित अशोक स्तम्भले बुद्धको जन्म लुम्बिनीमा भएको थियो भन्ने कुरालाई सप्रमाण पुष्टि गरेको छ । बुद्धको उपदेशबाट प्रेरित भएर युद्धभूमि छोडेर शान्तिलाई अँगालेका अशोकले शान्तिको मार्ग हिँडन सबैलाई प्रेरित गरेका थिए ।

हिमालयको देश भनेर विनिने नेपालमा लुम्बिनी हिमालयकै काखमा अवस्थित छ । बुद्धकालीन समयमा लुम्बिनी हरिया सालका वृक्षहरू तथा विभिन्न प्रजातिका पुष्पहरूले भरिपूर्ण सुन्दर बगैँचा थियो र लुम्बिनीको सौन्दर्यको वर्णन पालि तथा संस्कृत साहित्यमा पाउन सकिन्छ । आज पनि लुम्बिनी पर्यटक तथा श्रद्धालु भक्तजनहरूको आगमन स्थलका रूपमा मात्र सीमित छैन । यो विभिन्न प्रजातिका पशुपक्षी, वृक्ष तथा पुष्पहरूको सुन्दर भूमि पनि हो । लुम्बिनीलाई स्वर्ग भनेर स्वीकार्नहरू पनि छन् । लुम्बिनी बुद्धलाई जन्म दिने भूमि हो र आजसम्म पनि यो त्यतिकै शान्त र मनोहर देखिन्छ । संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिव ऊ थान्तले लुम्बिनी भ्रमणमा आउँदा भनेका थिए— “बुद्ध नेपालको मात्र नभई विश्वका महापुरुष हुन् । त्यसैले संयुक्त राष्ट्रसंघद्वारा लुम्बिनीको विकास हुनुपर्छ ।” उनको यस भनाइले लुम्बिनीको गरिमामय स्थिति तथा लुम्बिनीप्रतिको हाम्रो कर्तव्यलाई सुन्दर अभिव्यक्ति दिएको छ । ईसं. १९७९, लुम्बिनी वर्षले सबैको मनमा शान्तिकानायक गौतम बुद्धको सन्देशको सम्झाना गराउने कुरामा शंका छैन भन्ने भनाइ राजा वीरेन्द्रले राखेका थिए । नेपाल बहुधार्मिक, बहुजातीय र बहुसांस्कृतिक सुन्दर मुलुक हो । यहाँ विभिन्न धर्म, भाषाभाषी, संस्कृति, रीतिरिवाज मान्ने मानिसहरूको बसोवास रहेको छ, यद्यपि लुम्बिनीमा बुद्धधर्मावलम्बीदेखि लिएर हिन्दू, मुसलमान, क्रिश्चियन, किरात, शैव आदि सबै धर्मका मानिसहरू भक्तिभावले उपस्थित हुने गरेका छन् । त्यसैले लुम्बिनी सबैको आस्थाको केन्द्र हो । विश्वलाई धर्मनिरपेक्षताको मार्गमा हिँडन तथा मैत्री र करुणालाई आत्मसात गर्न प्रेरणदायक भूमि हो— लुम्बिनी ।

विश्वभरका बुद्धीजीवीहरू, स्रष्टा, मानवतावादी व्यक्तिहरू साहित्यकारदेखि लिएर वैज्ञानिकहरूले समेत बुद्धले आफ्नो समयमा दिएका उपदेशहरू आजको परिप्रेक्ष्यका

लागि समेत मार्गनिर्देशक बनेका कुरा स्वीकारेका छन् । ६ वर्षको अभ्यासबाट प्राप्त ज्ञानलाई विनास्वार्थ विश्वभर बाँडेर मानिसलाई दुःखको भवबाट मुक्त गर्न चाहने गौतम बुद्धले राजा, राजनीतिज्ञ, साहित्यकार, गुरुदेखि गृहिणी र सर्वसाधारण जनतालाई सरल तथा सहज तरिकाले समन गरी कर्तव्य बोध गराउने जमर्को गरेका थिए । उनले विश्वलाई असल मार्गमा हिँडन प्रेरित गरे, त्यतिमात्र होइन, बुद्धले आफ्नो मालिक आफै भएकाले राम्रो र नराम्रो ज्ञान राखी जीवनयापन गर्नुपर्छ भनेका छन् ।

त्यसो त लुम्बिनी नेपालको मात्र नभई विश्वभरका मुलुकहरूको अमूल्य धरोहर हो । त्यसैले लुम्बिनीको विकास, प्रवर्द्धन तथा संरक्षणमा आफ्नो कर्तव्यलाई सबै मानव जातिले बहन गर्नुपर्छ । लुम्बिनीको संरक्षणतर्फ समय-समयमा विभिन्न कार्यक्रमहरू हुने गरेका छन् । इटलीको नेपल्समा सम्पन्न संयुक्त राष्ट्रसंघीय शैक्षिक, सांस्कृतिक तथा वैज्ञानिक विश्वसम्पदा समितिको २१ औं महाधिवेशनले लुम्बिनीलाई विश्वसम्पदा सूचीमा सूचीकृत गरेको थियो । त्यस्तै संयुक्त राष्ट्रसंघले बुद्धको जन्म, बुद्धत्वप्राप्ति तथा महापरिनिर्वाण दिवस बुद्धजयन्तीका दिन सार्वजनिक बिदा दिइँदैआएको छ । एवं रीतले नेपाल सरकार र लुम्बिनी विकास सामितिको संयुक्त आयोजनामा लुम्बिनीलाई एक शान्ति क्षेत्रको सहरको रूपमा विकसित तुल्याउने प्रस्ताव अगाडि सारेको थियो । उक्त सम्मेलनमा, चीन, जापान, दक्षिण कोरिया, बर्मा, थाइल्यान्ड, भियतनाम, कम्बोडिया, श्रीलंका, पकिस्तान, भारत, अफगानिस्थान, भुटान, बङ्गलादेश आदि राष्ट्रहरूले सहभागिता जनाएका थिए । विभिन्न मुलुकहरूले सहभागिता रहेको उक्त सम्मेलनले लुम्बिनीको विकास र संरक्षणतर्फ विश्वका अधिकांश मुलुकहरू चिन्तनशील छन् भन्ने विषयलाई पुष्टि गरेको थियो । त्यस्तै अष्ट्रेलियाको सिड्नीमा सम्पन्न “विश्व बौद्ध भातृत्व संघ” को ८८ औं बैठकले लुम्बिनीलाई “विश्वका बौद्ध धर्मावलम्बीहरू तथा शान्ति प्रिय जनताको सबैभन्दा पवित्र तिर्थस्थल” भनी घोषणा गरेको थियो । लुम्बिनीलाई लिएर विश्वभरका मुलुकहरू कुनै न कुनै रूपले चिन्तनशील छन् भन्ने विषयलाई उक्त कार्यक्रमले अधिराखेको देखिन्छ । लुम्बिनीमा समय-समयमा हुने उत्खनन् कार्यले लुम्बिनीको गौरवाणित इतिहासलाई अगाडि त्याउने नै छ ।

आज लुम्बिनी एउटा गृहिणीको भान्छा कोठादेखि लिएर विद्यार्थी, राजनीतिज्ञ र वैज्ञानिकहरूका समेत बहसको विषय बनेको छ, कुनै समयमा लुम्बिनी इतिहासको पानामा सीमित थियो । गौतक बुद्ध लुम्बिनीमा जन्मिएका थिए र लुम्बिनी नेपालको भूमि हो भन्ने कुराबाट अधिकांश मानिसहरू अनभिज्ञ नै थिए । यद्यपि आज त्यो अवस्था छैन । नेपालीहरूले

लुम्बिनीको महत्त्वलाई हृदयंगम गरी लुम्बिनीमा विकास निर्माणका कार्यहरू सम्भन्न गरिरहेका छन् । लुम्बिनी विकास गुरु योजनाअन्तर्गत लुम्बिनीमा विभिन्न उत्थनन् कार्यदेखि लिएर विहार निर्माण र भग्नानशेष स्थललाई सुरक्षित राख्ने कार्य भइरहेको छ । लुम्बिनीको विकासलाई व्यवस्थित ढङ्गले अगाडि बढाउन “लुम्बिनी प्रबन्ध समिति” तथा उत्त विकासमा सहयोग उठाउने जमर्को गर्दै “लुम्बिनी विकास सहयोग समिति” को पनि स्थापना गरी हातेमालो गर्दै नेपालीहरू लागिपरेका छन् । बुद्धको जन्मभूमि लुम्बिनीमा हालसालै थेरवाद बुद्ध विहारको स्थापना गर्न नेपालीहरूको देखाएको उत्साह पनि प्रशंसनीय छ ।

जहाँ छन् बुद्धका आँखा
स्निग्ध शान्त र सुन्दर
त्यहाँ छ शान्तिको क्षेत्र
मेरो राष्ट्र मनोहर
प्राणभन्दा प्यारो लाग्छ
मेरो देश कता कता
छल्किन्छ ममता मेरो ...

बलबहादुर थापाको शब्दमा भक्तराज आचार्यको संगीत तथा स्वर रहेको यस गीतले राष्ट्रियताको भावलाई उजागर गर्दै नेपाललाई बुद्धको जन्मभूमिका रूपमा व्याख्या गरेकोछ । नेपाल बुद्धको देश हो । नेपाल विश्वको सर्वोच्च शिखर सगरमाथाको देश हो । नेपाल राष्ट्रियता र स्वाभिमानको रक्षार्थ ज्यानको बाजी राख्ने वीर गोर्खालीहरूको भूमि पनि हो । हामी नेपालीहरूले देशको स्वतन्त्रताका रक्षार्थ रगतको खोला बगाएको इतिहास छ हामीसँग । यद्यपि आज विश्वको धरोहर मानिने लुम्बिनीको अस्तित्वमाथि प्रश्न उठ्दा समेत हामीले केही कदम चाल्न सकेको छैनौ । मित्रराष्ट्र भनेर एकातिर मित्रताको हात अधि बढाउने र अर्कोतिर हाम्रो सम्पदा लुम्बिनीलाई आफ्नो देशको सौन्दर्य बनाउने ध्येयले नक्कली लुम्बिनी र कपिलवस्तुको निर्माण गर्न व्यस्त भइरहेको भारतको कार्यप्रति सबैको ध्यानार्करण हुनु अत्यावश्यक छ । विश्वका शाक्तिशाली मुलुकहरूले समेत भारतको यस गतिविधिलाई ट्वाल्ल परेर हेर्न बाहेक केही कदम चालेको देखिन्न । आज विश्वमा लुम्बिनीको विषयलाई लिएर विभिन्न वादविवाद हुने गरेको छ । २६०० वर्ष पहिलेको जिउँदो इतिहासको प्रतिरूप लुम्बिनी नेपालमा पर्दैन भन्नै प्रमाण दिलाउन नक्कली कार्य थाल्नु मुनासिव छैन । विश्वका सबै मुलुकहरू शक्तिशाली र विकसित छैनन् । यद्यपि शक्ति र विकासको दृष्टिकोणबाट विश्वका सम्पदाहरूको अस्मितामाथि खेलवाड गर्न पाइँदैन । बुद्धले शान्तिको मार्ग देखाएको

अवस्थामा राजनीतिक शक्ति र स्वार्थका लागि शान्तिको नमुना लुम्बिनीलाई बहसमा धकेल्नु उचित नभएको विषयलाई सबैले सोच्नैपर्छ । लुम्बिनी नेपालको मात्र धरोहर होइन यो विश्वकै सम्पदा भएकोले यसको संरक्षणतर्फ विश्वका सबै मुलुकहरू लाग्नैपर्छ । समयमै विचार नगरे विश्वको गैरवान्वित इतिहास मात्र इतिहासमै सीमित रहने छ ।

लुम्बिनी राजनीतिक दस्तावेजको खेल होइन न त यो बच्चाको मन बहलाउने खेलौना नै हो । लुम्बिनी विश्वको महापुरुष बुद्धको जन्मभूमि हो । त्यसैले यो सबैको कर्तव्य र सरोकारको धेराभित्र पर्छ । शक्ति र आपसी भगडामा विश्वका सम्पदाहरू मुछिनु हुन्न । यदि कसैले विश्व भातृत्वको भावना विपरित विश्वमा अशान्ति उत्पन्न गर्ने कार्य गरेको छ भने त्यसमा विश्वका सबै मुलुकले एक भएर विरोध गर्नुपर्छ । आजको जल्दोबल्दो आवश्यकता भनेको लुम्बिनीमाथिको विन्तन हो । एकातिर मित्रराष्ट्रले लुम्बिनीप्रति गिद्देदृष्टि लगाएको अवस्था छ भने अर्कोतिर लुम्बिनीको सेरोफेरोमा खेलिएका उद्योगधन्दाको प्रदूषणले लुम्बिनीका विहार र चैत्यहरूलाई समेत प्रदूषित पारेको छ । नेपालीहरूले हाम्रो पवित्र भूमि लुम्बिनीको संरक्षण तथा विकासलाई विशेष ध्यानमा राख्नुपर्ने अवस्था आएको छ । अन्यथा मित्रराष्ट्रहरूको गिद्देदृष्टिमा परेको लुम्बिनीको इतिहास भोलिका सन्ततिका लागि इतिहासमा सीमित नरहला भन्न सकिन्न । त्यस्तै आफूलाई शक्तिशाली र अल्पविकसित मुलुकको संरक्षक मान्ने मुलुकहरूले भारतको क्रियाकलापमाथि आँखा चिम्लेर मुक दर्शक मात्र भए विविध सन्देह पैदा हुँदैजान्छ । यसरी अल्पविकसित मुलुकका निधिहरूलाई शक्तिको आधारमा आफ्नो बनाउन चाहने मुलुकले बुद्धको शान्तिको सन्देश बिर्सनु हुन्न ।

अन्ततः लुम्बिनी हाम्रो स्वतन्त्र तथा सार्वभौम सम्पन्न राष्ट्र नेपालको एक अमूल्य विश्वसम्पदा स्थल हो । त्यसैले बुद्धको देश भनेर शिर उच्च बनाउने हामी नेपालीले लुम्बिनीको संरक्षणमा एक भएर लाग्नुपर्छ । मित्रराष्ट्रको गिद्दे नजरबाट आफ्ना अमूल्य सम्पदालाई जोगाउँदै विश्वलाई शान्ति र प्रेमको मार्ग निर्देशन गर्नसके नेपालीहरूले बुद्धको भूमि भनी गौरव गर्न विषयलाई विश्वले मनन गर्ने छ । तसर्थ लुम्बिनीको संरक्षण गर्दै गौतम बुद्धको शान्तिको उपदेशलाई विश्वमा फैलाउनु आजको आवश्यकता हो ।

(सम्पादित प्रस्तुत रचना नेपाल बौद्ध परियति शिक्षा स्वर्ण महोत्सवको उपलक्षमा श्री यशोधरा बौद्ध परियति केन्द्रको तत्त्वाधानमा आयोजित बौद्ध निबन्ध प्रतियोगितामा प्रथम स्थान हासिल गर्न सफल भएको थियो ।-सं.)

बुद्धधर्म व राजनीतिया सारभूत मर्म

भिक्षु आनन्द, संघाराम विहार

विषयवस्तु र प्रसङ्ग्या दृष्टिकोण बुद्धधर्म व राजनीति बिस्कंगु विषय-क्षेत्र थे च । निगूया कार्यशैली, गतिविधि, परमार्थ व अन्तिम-लक्ष्य ने अलगधार हे खने दु । यद्यपि थव निगूया समान सन्देश व समान उद्देश्य ने खनेदु । बुद्धधर्मया अभौतिक अलौकिक, अतिन्द्रिय विषय (इन्द्रिय विषयस लागु) Beyond the sensual sphere), लोकोत्तर (Supramundane वा Beyond the world, परमार्थ (Absolute) आदि विषय त्वःता भौतिक, लौकिक, इन्द्रिय-विषय गोचर (न्यागू इन्द्रियनाप कालबिल जुइगु) व्यवहारिक विषय ज्वना: खँ ल्हायेबले बुद्धधर्मया सारभूत सन्देश व राजनीतिया सारभूत सन्देशय समानता खंकेफु ।

बुद्धधर्मया सारभूत सन्देश बाह्य व आन्तरिक शान्ति खःसा राजनीतिया सारभूत सन्देश ने वहे खः । मानव जीवनया अन्तिम लक्ष्य ने थव हे खः । तर 'शान्ति' मात्र प्रार्थनां, यज्ञ-होम, प्राप्त जुइगु स्वभाव मखुसे बाह्य व आन्तरिक क्षेत्रय समुचित व्यवस्थापनया हे लिच्चकथं प्राप्त जुइगु स्वभाव खः । उकिं शान्तिया बाह्य व आन्तरिक प्रभाव बराबर खनेदु । थव निगूया अन्तर सम्बन्ध ने क्वातुकक हे खनेदु । छगूया शान्ति विना मेगू शान्ति सम्भव मदु ।

थन शान्तिया मू खँ 'समुचित व्यवस्थापन' हे बुद्धधर्म व राजनीतिया सार-सन्देश खः । विस्तृतरूपं विश्लेषण यायेबले मनूयात जन्मनिसें-मृत्युतककयां दुने जीवन सुचारूरूपं न्याका यंकेत आधारभूत न्यूनतम आवश्यकताया समुचित व्यवस्थापन ज्वीमागु खँय जोड वियातःगु खनेदु । न्यूनतम आधारभूत आवश्यकता (Basic-needs) नयेगु-त्वेनेगु, च्वेनेगु (बास/छँ), वसः व वासः बाह्य व्यवस्थापन मू विषय खः । यदि थव हे आधारभूत आवश्यकता हे पूर्ति मजुल धाःसा परिणामतः जीवन कष्टमय व दुःखमय जूवनी । कष्टमय व दुःखमय जीवनय 'शान्ति' गौण विषय जूवनी । शान्ति बिना स्थायित्व, विकासया खँ ने गौण जूवनी । स्थायित्व व्यक्तिगत जीवनय गुलि महत्त्वपूर्ण जुइ छम्ह मनूया जीवन सफलताया निति उलि हे छगू परिवार, त्वाः, दे, राष्ट्र, समाज व विश्वया निति न महत्त्वपूर्ण व अतिसंवेदनशीलया विषय खः ।

- बुद्धधर्मया सारभूत सन्देश बाह्य व आन्तरिक शान्ति खःसा राजनीतिया सारभूत सन्देश ने वहे खः । मानव जीवनया अन्तिम लक्ष्य ने थव हे खः ।

- बुद्धधर्म व राजनीति अलगधार, अलग विषय-क्षेत्र थे च्वंसां सदियौनिसें परस्पर सैद्धान्तिक, नैतिक पक्षं एकरूपता क्यना वयाच्वंगु खनेदु । निगूया ने सारभूत मर्म छगू हे खनेदु ।

बाह्य स्थायित्व हे आन्तरिक स्थायित्वया मूल कारण खः । छम्ह नयेपित्याःम्ह मनूयात बुद्धं न्हापां बाखँ कनेत विचाः याना बिमज्याः, बरु उम्हसित न्हापां प्वाः जायक नि नयेत सल्लाह बियाबिज्यात । नयेपित्याःम्ह मनूया मानसिक स्थीरता कायम जुइमखु, मानसिक स्थीरता मदुम्हसित (एकचित्त-एकाग्र मदुम्हसित) बाखं कंसां व स्थीर व शान्त मनं न त ग्रहण याये फझ, न बाखँया सार हे ध्वाथुइके फझ । थन चित्तया एकाग्रता भङ्ग जुइगु स्पष्ट बाह्य कारणं 'नयेपित्याइगु' स्वभाव खः गुगु सार्वभौमिक खः । थव "सर्वसत्त्वप्राणी-साधारण" मौलिक समस्या खः । 'नयेपित्याइगु परम रोग खः' (जिगच्छा परमा रोगा) धकाः स्वयं बुद्धं कनाबिज्यात । थव समस्या, मात्र नयेपित्याइगुली सीमित मजुसे सम्पूर्ण आर्थिक समस्यानाप जोडे जुयाच्वंगु समस्या खः । छम्ह मनूया आर्थिक स्थिति, आर्थिक-उन्नति, आर्थिक-क्षमता जक मखु सम्पूर्ण राष्ट्रया आर्थिक अवस्था नाप जोडे जुयाच्वंगु समस्या खः । आर्थिक उन्नति विना छुं ने राष्ट्र व जनताया समृद्धि व विकास जुइमखु । देश व जनता आर्थिकरूपं समृद्ध व विकास मजुइकं देशेय स्थायित्व वइमखु । स्थायित्व विना शान्ति असम्भव विषय जूवनी । गन शान्ति मन्त अन अस्थीरता, तरलता व अशान्ति थाय काइ । अले देश व जन-जीवन अस्तव्यस्त, लथालिङ्ग भताभुङ्ग जूवनी ।

बुद्धं देश व जनताया बिचय शान्ति, सुख, समृद्धि, अमनचैन अले विकासया निति आर्थिक, सामाजिक, राजनैकि

વૃદ્ધિકોણ વ દર્શન ત્રિપિતક સાહિત્યથાસ થાસય સૂત્રાત્મક વ ઉપદેશાત્મક શૈલિ બિયાબિજ્યા:ગુ યક્વં દુ ।

આર્થિક દર્શનયા બારે અધ્યયન યાયેબલે ચક્રવર્તિ સિહનાદ-સૂત્ર, કૂટદન્ત-સૂત્ર, બ્યાઘપજ્જ-સૂત્ર, કસીભારદ્વાજ-સૂત્ર, સિગાળોવાદ-સૂત્ર, મંગલ-સૂત્ર થેજા:ગુ મૂલ પાલિ સૂત્રત તથાગત સ્વયં થ:ગુ હે શ્રીમુખં દેશના યાનાબિજ્યા:ગુ સૂત્રત ખ: । વ નં થૌં કન્હયા કૃષિ, વિજ્ઞાન વ પ્રવિધિયા અત્તપત્તા હે મદુગુ ૨૫ સય વર્ષ ન્યય: કૃષિ-કર્મ, કૃષિ-વિજ્ઞાન, કિસાનતયાંગુ હક-હિત-અધિકાર વ સરકાર વા પાલકપદં દેશયા કિસાન જનતાયાત ગુકથં બ્યવહાર યાયેમા; છુ-ગજ્યા:ગુ સહુલિયત-સુવિધા બીમા: ધૈગુ સ્પષ્ટ નિર્દેશન બિયાબિજ્યા:ગુ દુ ।

"કિસાનતયાત બુંજ્યા યાયેત ઇલ્ય હે મલ-બિજ્ઝ-વિજનથે જા:ગુ સામાગ્રીત સરકાર ઉપલબ્ધ મયાત ધા:સા કિસાનતય બિચય હાહાકાર જુયા સરકાર વ જુજુ વિરોધય જુલુસ, નારા, સંભક આન્દોલન પિહાવની । અથે સરકાર-વિરોધી આન્દોલનય ઉત્ત્રય જૂ:પિ જનતાયાત સરકાર દમન મયાસે ઇમિગુ આવશ્યક માગ ઇલ્ય હે પૂરા યાનાબીમા: । યદિ દમન યાત ધા:સા સમસ્યા ચર્કે જુયાવની" ધકા: કૂટદન્ત-સૂત્રય સ્પષ્ટરૂપે કયના બિજ્યાત । થુગુ ઉપદેશ ૨૫ સય દેલિપા થૌકન્હય ભીગુ દેશય વ વિશ્વ-પરિવેશય જુયાચ્વંગુ બ્લનાચ્વંગુ સરકાર-વિરોધી જનઆન્દોલન, જનવિદ્રોહ થેજા:ગુ રાષ્ટ્રીય સમસ્યા ગથે યાના જ્યંકેમા ધૈગુ વિષય બૌદ્ધ વૃદ્ધિકોણ ગુલિત ઉપયોગીસિદ્ધ જૂ ધૈગુ સ્પષ્ટ જૂ ।

ચક્રવર્તિ સિહનાદ-સૂત્રય લા દેશય હત્યા-હિસા, ચોરી-ડકૈટી, લૂટપાટ, પ્રભાચાર, થેજા:ગુ આપારાધિક ગતિવિધિ અથે જુઇગુ મખુ બરુ જનતાયા બિચય ગરીવિ, દરિદ્રતા, આર્થિક અભાવ, ભોકમરી-બેરોજગારીયા કારણ ખ: ધૈગુ ઉદાહરણ "દરિદ્રતા (ગરીબિ) જબ સમાજય બઢે જુયાવની અબલે ખુંજ્યા, ચોરી-ડકૈટી, લૂટપાટ બઢે જુયાવની । જબ ખુંજ્યા બઢે જ્વી તબ હત્યા-હિસા બઢે જુઇ । જબ હત્યા-હિસા બઢે જુઇ તબ શાસ્ત્ર-અસ્ત્ર હતિયાર બઢે જુઇ । જબ હતિયાર બઢે જુઇ જ્યાનયા ભય મખુગુ ખું-લ્હાયેગુ બઢે જ્વી, ચુકલી યાયેગુ, દોષારોપણ યાયેગુ બઢે જુજું મનૂ-મનૂયા બિચય અવિશ્વાસ, અસુરક્ષા, બઢે જુયાવની । છ્મ મનૂ નં મેઘ મનૂયાત માનવતાયા વૃદ્ધિ સ્વયેગુ ત્વઃતા છ્મ હિસ્ક જનાવર મેઘ હિસ્ક જનાવરયાત ગથે સ્વયેગુ યાઇ અથે આક્રમક શૈલી બ્યવહાર યાયેગુ જૂવની । થુકથં માનવ-સમાજય સારથર્મ પતન જુજું મનૂત પશુતથે બ્યવહાર યાના થવથ: લ્વાના:, હિસાત્મક ગતિવિધિ વ પાપાચાર મનૂષ્ય સ્વભાવ વ ગુણ પરિહાની જુજું આયુ, વર્ણ, સુખ, બલ, પ્રજ્ઞા થેજા:ગુ ઉત્તમ ગુણાઙ્ગ નં પતન જુયાવની ।"

થુકથં છગુ રાષ્ટ્ર વ સમાજ અલે આમ જનતા

ઉત્થાન વ પતનયા મુખ્ય કારણ નં આર્થિક અભાવ, ગરીવિ, બેરોજગારી, વિપન્નતા ખ: ધૈગુ સીદુ । અથે જુયા હે છસ્થ મનૂયા વ્યક્તિગત જીવન વ સમ્પૂર્ણ દેશયા ઉન્નતિયા લાગે દયેમા:ગુ ગુણાઙ્ગત બ્યાઘપજ્જ-સૂત્રય બુદ્ધ કનાબિજ્યાત । ગથે:

- ૧) ઉત્થાન સમ્પદા - ઉત્સાહ, ઉદ્યોગ, કમર્ઠ સમ્પત્તિ
- ૨) આરક્ષવ સમ્પદા - ઉત્સાહ યાના: કમે યા:ગુ ધન સુરક્ષા યાયેગુ
- ૩) કલ્યાણમિત્તતા - પ્રેરણાદાયી અસલ સંગત
- ૪) સમજીવિકા - આય-બ્યય સન્તુલિત જીવન

બુદ્ધયા આર્થિક વૃદ્ધિકોણ ગુલિ વૈજ્ઞાનિક વ વ્યવહારિક ગૂ ઉલિ હે રાજનૈતિક વૃદ્ધિકોણ સાર્વકાળીન મહત્વ જાયાચ્વંગુ દુ । ૨૧ શાદીયા રાજનૈતિક પરિવૃત્તય બયબ્ય જુયાચ્વંગુ શબ્દત 'લોકતન્ત્ર', 'પ્રજાતન્ત્ર', 'રાજતન્ત્ર' ખ:સા થુકિયા મૂલગુ 'મર્મ' ૨૫ સય વર્ષ ન્યય:હે બુદ્ધ થીકા બિજ્યાત । સામૂહિક ભાવના, સામૂહિક-વિચાર, સામૂહિક હિત વ કલ્યાણસ્વરૂપ 'સંઘ' (Community) યા પરિકલ્પના ન્હાપાં વસપોલં થ:મ્ન નં બ્યબહારે છચલા થ:ગુ સંઘ-સમાજય નં લાગુ યાનાબિજ્યાત । આત્મકેન્દ્રિત-વ્યક્તિગત સ્વાર્થ, વ્યક્તિવાદ અધિનાયકવાદ, તાનાશાહી પ્રવૃત્તિ, નિરંકુશતન્ત્ર, વ્યક્તિ-વિશેષયા સ્તુતિગાન વ્યક્તિપૂજા થેજા:ગુ અભ્યાસ પ્રજાતન્ત્ર, લોકતન્ત્ર વ ગણતન્ત્રયા મૂલમર્મ ધરાપય લા:વનીગુ જક મખુ, બહુજન હિતાય વ બહુજન સુખાય થેજા:ગુ ઉદાર ભાવના અલે લોક કલ્યાણકારી અભ્યાસ નં માનવસમાજાં ન્હના વનીગુ જુયાચ્વન । અખ થૌકન્હેયા રાજનૈતિક ઘટનાક્રમ, વિચા: યાયેબલે થવ હે અધિનાયકવાદ વ વ્યક્તિવાદ હાવી જુયા લોકતાન્ત્રિક અભ્યાસકથં છચલાત:ગુ જનમત સંગ્રહ વ દેશબ્યાપી ચુનાવ જનતાયા ભોટ, આડ-ભરોસા, કયા ચુનાવં ત્વાના: રાજનૈતિક પાર્ટીયા નેતા-ધા:પિ સત્તાસીન જુઇવે જનતાયા ઇચ્છા-આકંક્ષાયાત બેવાસ્તા યાના: પાર્ટીગત વ દલગત સ્વાર્થય દુબિનાચ્વંગુ ખનેદુ । દેશ વ જનતા ન્હયાબલોં હે રાજનૈતિક તરલતાય, રાજનૈતિક અસ્થિરતાય લાનાચ્વંગુ દુ । સમ્પૂર્ણ દેશયાત થકાયેગુ ઉદાર રાષ્ટ્રીય ભાવના, ઇચ્છાશક્તિ રાજનૈતિક પાર્ટી વ નેતૃત્વય ખને મદુ ।

થુગુ સન્દર્ભય બુદ્ધ થ:ગુ સંઘ-સમાજયાત ન્હયાબલો યાનાબિજ્યાઙુ નિર્દેશન અત્યન્ત ઉદાહરણીય જૂ-

"હે ભિક્ષુપિ ! છિપિ બહુજન હિતાય વ બહુજન સુખાય અલે લોકાર્થ ચર્યાયા નિતિ નિષ્હ-ભિક્ષુપિ છપુ લ્યુ મવસે દેશ-દેશ, ગામ-ગામય, જનપદ-જનપદય વના: ધર્મ-પ્રચાર યા હું ।"

થુગુ નિર્દેશનય સમ્પૂર્ણ વિશ્વ-જગતયા હિત-કલ્યાણયા

उदारभावना, जगत हित व परोपकार, जाति-वर्ग-लिङ्ग-क्षेत्र, भूगोल भेदविना समान व सार्वजनिक लोक-कल्याण दुसुलाच्चंगु खनेदु । बुद्ध स्वयं व्यक्तिगत सम्पत्ति, मुनेगु, तयेगु याना मबिज्याथें शिष्यपिन्त नं अथे स्यना बिज्यात । “सांधिक-सम्पत्ति”, “सांधिक-विहार”, “सांधिक-दान”, “सांधिक-कर्म” बुद्धया शासनय् लोकतान्त्रिक पद्धति, लोकतान्त्रिक अभ्यासया दसू खः ।

थौं कन्हय्या संसदीय अभ्यासक्रम (पार्लिमेन्ट शिष्टम) बुद्धया शासनय् २५ सय वर्ष न्व्यःहे लागू जुइ धुंकूगु अभ्यास खः । संघ-सदस्यपिनि बिचय् छुं नं न्व्यूगु विनय-नियम पारित यायेमाल धाःसा छगू विशेष सीमा-गृहय (उपोसथागारय् कोरम खाका मुनाः छम्ह उद्घोषक भिक्षु न्व्यूगु नियम बारे जानकारी बिया विचार-विमर्श याना, बहुमतं पारित यायेगु चलन दु । पारित यायेत स्वकः तक्क संघ-सदस्यपिनि प्रस्ताव पारित यायेत आवान जुइ । बहुमतं अनुमोदन जुइ धुंका तिनि सर्वसमतं उगू विनय-नियम संघ-सदस्यपिनि बिचय् लागू जूवनी । वर्तमान प्रजातान्त्रिक संसदीय अभ्यासया प्रेरणाश्रोत बौद्ध संघ-कर्म धेगु सीके फु ।

बुद्धं राष्ट्र-पालक, जुजु वा नेता, गज्याःम्ह, ज्वीमा धैगु विषय विभिन्न सूत्रय् राज्य-पालक धर्म उल्लेख याना बिज्याःगु दु । जुजुया चरित्र, स्वभाव, लक्षण छम्ह बोधिसत्त्व, छम्ह राष्ट्रपिता, छम्ह अभिभावकया हैसियतय् तुलना याना वःगु खनेदु । देश व जनता सुख-शान्ति, समृद्धया दिशाय कःयाना वनेत थःगु स्वार्थ स्वयां परार्थ-स्वार्थयात प्राथमिकता बीमाःगु जक मखु मालीगु परिस्थिती देश, जनता, धर्म, संस्कृतिया निति त्याग, तपस्या, बलिदान यायेफुम्ह व्यक्ति विशेष तक्क जुइमा धैगु विषयय् चक्रवर्ति सिंहनाद-सूत्र, आदि सूत्रय् स्पष्ट उल्लेख यानातःगु दु । थ वे धार्मिक आभाष-प्रभावया हुनि थौं श्रीलंका, बर्मा, थाइल्याण्ड थेजाःगु देशय् जुजु वा राष्ट्रपालक-नेतायात बोधिसत्त्व गुणं जाःम्ह व्यक्तित्व अले भिक्षु महासंघ जुजु व सरकारया उत्तरोत्तर धर्मानुशासक-सल्लाहकारया दर्जाय् तयावया चंगु खनेदु । अभ श्रीलंकाय् “बोधिसत्त्व गुण मदुपि- जुजु जुइत लायक मजू ...” धैगु उखान तक्क जनमानसय् प्रचलित जुयाच्चंगु दु ।

थुकथं बुद्धधर्म व राजनीति अलगधार, अलग विषय-क्षेत्र थे च्वसां सदियौनिसे परस्पर सैद्वान्तिक, नैतिक पक्षं एकरूपता क्यना वयाच्चंगु खनेदु । निगूया नं सारभूत मर्म छगू हे खनेदु ।

(च्वमि संविधान सभाया पूर्व सभासद् खः ।)

थथो न्यना:

ए राज शाक्य, ल.पु.

संयमित जुया सह याना च्वनेगु खः उत्तम धर्म प्रतिकार मयासे जीवन ह्वनेगु अतुल शुद्ध कर्म ।

पाप खनाः भय तायम्हेसिके धर्म दनि धकाः सीकि धर्म सुगन्धं हे मनूयात मनूतयसं “मनू” धकाः महसीकि ।

न्व्याकव हे थःथिति सन्तान दःसां अन्त्य् सुं दङ्मसु याकःचा वया याकःचा वनेगु सनातन धर्म हिलीमखु ।

विद्वानपि नं मूढ जुयेफु अतृप्त तृष्णाय द्ववे जुया सद्वर्म अंगीकारं अमूढ जुइ, अनित्य ज्ञान लुया ।

प्राणी मध्ये श्रेष्ठ प्राणी विवेकशील धारक मनू हे तर धर्मया नामय् पशु स्यानाः नइम्ह नं मनू हे ।

पञ्चस्कन्ध शरीर हे आनन्द-भूमि खः तृष्णारहितपिन्त थ हे शरीर नरक-भूमि जुइ असन्तोषी लोभीपिन्त ।

कर्मय् विश्वास या

ए हेरारत्न शाक्य, युवक बौद्ध मण्डल

बुद्धप्रति पत्याः धात्ये दु सा
छाय् मजुया छ भक्त खःसा
धर्मप्रति श्रद्धा धात्ये दु सा
छाय् मचिना शीलं थत धा सा

पिनेया भक्ति लयमताः न्हां बुद्ध
शीलय् मच्वकं गथे जुइ शुद्ध
ध्यान मच्वकं महसी मखु चित्त
चित्त चिना लुइका का प्रज्ञा चित्त

कर्मप्रति पत्याः मयायेक छं
गन्तब्य निर्वाण ध्वदुइके थाकुइ छं
कर्म शासन सीका जुसा छं
कर्म हे बिइ अनन्त सुख नं ।

Some Buddhist News in Indian Press

Compiled by Harischandra L. Singh

Concern Over Bamiyan

Bamiyan (Afghanistan): They were the picture-postcard view of a rural and mostly untouched Afghanistan: ancient, towering Buddhas that became a symbol of the Taliban's religious fanaticism and intolerance.

Now about 13 years after the Bamiyan Buddhas were blasted into rubble, the world faces a new quandary: whether to leave the gaping gashes in the cliff where the giant statues once stood, to rebuild the Buddhas from what pieces were left, or to make copies of them. And, as so often happens these days between Afghanistan and its mainly Western supporters, opinion is passionately split.

The major donor countries that would have to finance any restoration say the site should be left as it is, at least for now. The Afghan government wants at least one of the statues rebuilt.

"Our priority has been to stabilize iconic elements of the World Heritage site that are unstable," said Brendan Cassar of UNESCO. "The western niche remains in danger of collapse, he said, with rocks and stones falling regularly, partly a legacy of the high explosive the Taliban set to destroy the monuments. Pledges from donors to fund even that basic work have fallen short by at least \$ 700,000, Cassar said.

-New York Times News service, reproduced by The times of India on March 24th, 2014.

The Dalai Lama's Joke from His Broken English

New Delhi: His Holiness the Dalai Lama inaugurated the buildings of Lady Shri Ram College for Women. His Holiness addressed the students on "Success, Ethics and Happiness."

Speaking of modern education and its supposed obsession with materialism, he elaborated on how, if there were to be a female Dalai lama, not only would she have to have a 'very, very attractive face', but would also have to be able to bring in more

affection. Drawing on an analogy of mothers being the first teachers of compassion, he said, "Basically, biologically, you have more potential for love and affection."

Candidly sharing details about his bitter cough medicine, and his games with his mother as 'spoilt' farm boy, the Dalai Lama kept the students engaged.

The session ended with a Tibetan prayer in his praise and was followed by a vote of thanks from the student president.

The Dalai Lama, on the occasion, snatched the opportunity of making his candid confessions regarding his 'broken English' particularly funny.

"If (I am at) Oxford or Cambridge, with the professors, (I feel a) little embarrassed– but I don't care," he said to a smiling audience. Comparing Western psychology with kindergarten, and calling Indian psychology 'very developed', he said, "We are *chelas* of Ancient Indian Guru. (And) We are not only *chelas*, but quite reliable ones at that. (The ancient) Institutions (like) Nalanda, Takshila – are damaged; but we *chelas*, (have) kept (it) intact for over a thousand years now."

The audience was amused to hear this.

-April 11, 2014, The Times of India.

Ambedkar Jayanti marked

New Delhi: Ambedkar Jayanti on April 14 is just a public holiday for most of the city. For his followers, however, the day is nothing short of a festival. That day morning saw thousands of men, women and children making their way to the Parliament House to pay homage to Dr. BR Ambedkar whom they reverentially refer to as "Babasaheb". On his 123rd birth anniversary, Parliament became the convergence point for generation who had come together to celebrate.

Among the resistors was 88 years-old Brahmjeet Singh, who had met the maker of the Constitution as a teenager and has since then been a part of the force spreading the message of education,

empowerment and struggle for justice. Inspiring stories of Ambedkar's crusade for social justice floated in the air as families stopped to share details of how their "Babasaheb" paved the way for end of "untouchability."

Adity Suman Bhagat, a law student at Delhi University points that for them Ambedkar is like a god. "If people say that Mahatma Gandhi played a key role in getting freedom for India, we say Dr. Ambedkar paved the way for freedom for us from caste discrimination," he said.

-April 15, 2014. *The Times of India.*

Bahujan Samaj Calendar

New Delhi: A calendar where the year starts on Dr. BR Ambedkar's birthday was launched on April 14. Dr. Ramvilas Bharti, who is part of Bahujan Kalyan Parishad and who teaches in Uttar Pradesh, took the initiative to draw up the calendar distinct from the Gregorian or the Christian calendar, the Saka or the Hindu calendar and the Islamic calendar.

"But Lord Buddha or Babasaheb Ambedkar have been ignored in these calendars," said Bharti. His calendar is based on Buddha, starting with the birth of the Buddhs. -April 15, 2014. *The Times of India.*

Sporting a Buddha Tattoo

Colombo: A 37 year old British nurse recounted her "hellish" experience in Sri Lanka after she was arrested and sent to a deportation centre for sporting a Buddha tattoo deemed offensive by authorities.

The British nurse was Naomi Coleman who was also a mental health nurse from Coventry in England. She said, "I am a practicing Buddhist and meditate. That's why I have the tattoo — not out of disrespect for Buddhism".

Coleman displayed the tattoo of a meditating Buddha seated on a pink lotus flower on the upper part of her right arm.

Sri Lanka, a majority Buddhist nation, is highly sensitive to perceived insults to the religion.

-April 23, 2014. *The Times of India.*

Bhiksha Patra to be studied

New Delhi: A team from the archaeological Survey of India is in Afghanistan to ascertain the authenticity of a "Bhiksha Patra", said to belong to Lord Buddha. -*The Times of India.*

सिद्धार्थ्या इनाप

शुद्धोदन योवा: छःपिन्सं
गन्य मत्य, वन्य व्यू उगु भिं लंय्
न्ह्यावले आःथे ल्याय्म्ह जि जुइसा
च्वन्य जुजु धाय्कः थुगु हे छेँय्

बैसय् इहिपाः याना विल खः
सुशिलम्ह सुन्दरी यशोधरा
वंश न्ह्याकिम्ह राहुल दत आः
मायाजाल मजुइव्यु सराः
थौ भति पिडा सहयाय् माःसा
जुइव्यु उपाय अचूक स्वने

सारथि अय् जिम्ह पासा छन्दक
याकनं फ्यनाहिं कन्थक नं
सकल विश्वया ल्वय् लाय्कीगु
वासः मालाहय् याकनं

नुगः मछिंके मत्य पासापि
मन ति, वनाः लाय्कू भवनय् ✎ लाभरत्न तुलाधर

बुद्धको जन्मभूमि राष्ट्र नेपालमा सुख-
शान्ति फैलिरहोस् ।

सम्पूर्ण नेपालीहरूमा धार्मिक चेतना
विकास होस् ।

सुनौलो कीर्तिपुर बचत तथा ऋषि
सहकारी संस्था लि.

नगाउँ दोबाटो, नयाँ बजार, कीर्तिपुर

बौद्ध गतिविधि

आनन्दकुटीमा पुरस्कार वितरण

आनन्दकुटी विहारमा संचालित अमृत बौद्ध परियति शिक्षालयबाट २०७० सालमा नेपाल बौद्ध परियति शिक्षाको

परीक्षामा उत्तीर्ण भएका विद्यार्थीहरूलाई अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका उपाध्यक्ष एवं आनन्दकुटी विहारका कार्यवाहक प्रमुख भिक्षु धर्मसूर्ति महास्थविर तथा नेपालबौद्ध परियति शिक्षाका केन्द्रीय सहपरीक्षा नियन्त्रक भिक्षु प्रज्ञारत्नबाट प्रेरणा पुरस्कार वितरण सम्पन्न भयो । उक्त कार्यक्रममा ४३ जना विद्यार्थीहरूलाई प्रेरणा पुरस्कार प्रदान गरियो ।

आनापाना ध्यान सम्पन्न

३ श्रावण, तानसेन । नेपाल बौद्ध परियति शिक्षाको स्वर्ण महोत्सवको उपलक्ष्यमा आनन्द विहार परियति केन्द्र, पाल्पाले आनापाना ध्यान सम्पन्न गरेको छ । ध्यान गुरु भदन्त प्रज्ञानन्द स्थविरबाट चारआर्यसत्य, अष्टांगिक मार्ग र वित्तसम्बन्धी धर्मदेशना गर्नुभएको एक दिवसीय ध्यानमा ४९ जना उपासक उपासिकाहरूको सहभागिता रहेको थियो ।

यस्तैर्गरी, आनन्द विहार परियति केन्द्र र विपश्यना ध्यान समूह, पाल्पाको संयुक्त आयोजनामा श्रावण २७ गते आनापाना ध्यान र विपश्यना ध्यान विषयक प्रवचन कार्यक्रम सम्पन्न भयो । ध्यानाचार्य बोधिवज्र वज्राचार्यबाट आनापाना ध्यान र विपश्यना ध्यान विषयक प्रवचनको लगतै सहभागीहरूले सोधेका ध्यानसम्बन्धी प्रश्नहरूको प्रत्युत्तर दिनुभयो । कार्यक्रममा ५१ जनाको उपस्थिति रहेको सर्जुलाल वज्राचार्यले जानकारी गराउनुभयो ।

मंका मूबहा:पूजा सम्पन्न

२४ श्रावण, भक्तपुर । गुलापर्वमा लोप हुन लागेको जीवन्त संस्कृतिलाई जागरूक गराउने अभिप्रायसहित भक्तपुर बौद्ध सम्पदा संघको आह्वानमा नेपाल परम्परागत बुद्धधर्म संघ, भक्तपुर शाखाको संयोजनामा भक्तपुरका विभिन्न विहार

संघसंस्था, गुलाबाजं खलः, समूहको संयुक्त आयोजनामा ललितपुरमा रहेका प्रमुख १८ वटा विहारहरूमा विहार-बहाः पूजा कार्यक्रमको आयोजना गरियो । कार्यक्रममा भक्तपुरका ३ वटै गुलाबाजं समूह, २ वटा श्रुद्धभेरी वाद्यवादन समूह, १ बाँसुरी बाजा वाद्यवादन समूहसहित १६ सयभन्दा बढी धर्मावलम्बीहरूको सहभागिता रहेको छ ।

भक्तपुर बौद्ध सम्पदा संघ, नेपाल परम्परागत बुद्धधर्म संघ-भक्तपुर शाखा, धर्मोदय सभा-भक्तपुर शाखा, मुनिविहार, विश्वकर्मा छैं गुलाबाजं खलः, इन्द्रवर्त महाविहार गुलाबाजं खलः, कवनेया गुलाबाजं खलः, दीपेकर ज्ञानमाला भजन खलः,

चतुर्ब्रह्म ज्ञानमाला भजन खलः, लोकेश्वर ज्ञानमाला भजन खलः, सम्यक् दान व्यवस्थापन सहयोग समिति, ख्वप शाकय व वज्राचार्य पुचः, गोल्मढी शिवरात्री गुठी श्रुद्धभेरी (न्यकुधल) बाजं खलः, मानन्धर श्रुद्धभेरी (न्यकुधल) बाजं खलः गरी भक्तपुरका १४ वटा विभिन्न संघसंस्था, खलः र समूहले सो ऐतिहासिक रूपमा आयोजित कार्यक्रममा सहभागिता जनाएको समाचार पद्मसुन्दर शाकयले जानकारी गराउनुभएको छ ।

गुणवतीलाई अभिनन्दन

२५ श्रावण, भक्तपुर । नगदेश बौद्ध समूहले गुच्छिपुहि-जनैपूर्णिमाका दिन स्यानमारका वयोवृद्ध अनागारिका दो गुणवतीले नेपालको बुद्धशासनमा पुन्याउनुभएको योगदानलाई स्मरण गरी एक धार्मिक समारोहबीच अभिनन्दन गरियो । भिक्षु राहुलसमक्ष पञ्चशील प्रार्थनापछि दो गुणवतीलाई अनागारिका केशावतीले अभिनन्दन-पत्र हस्तान्तरण गर्नुभयो । समारोहमा समूहका सचिव कृष्णकुमार प्रजापतिद्वारा अभिनन्दित व्यक्तित्वको संक्षिप्त परिचय तथा कार्यवाहक अध्यक्ष दीपकराज सांपालबाट साधुवाद ज्ञापन गरिएको थियो ।

रीना तुलाधरलाई मात्रशोक

२८ श्रावण, काठमाडौं | बौद्ध

संघसंस्था, प्राज्ञिक क्षेत्र, परियति क्षेत्र एवं नेपाल भाषा कथा-साहित्यमा परिचित प्राज्ञ डा. रीना तुलाधर (बनिया) की ममतामयी आमा उपासिका दिलशोभा बनिया ७६ वर्षको उमेरमा दिवंगत हुनुभयो । बौद्ध परम्परा अनुसार कर्णदीपमा अन्तिम संस्कार गरिएकी दिवंगत उपासिकाको जहान, १ छोरा, ३ छोरी छन् । आनन्द-भूमि परिवार दिवंगत उपासिकाको सुगतिसहित निर्वाण कामना गरी शोक-सन्तप्त परिवारप्रति धैर्यधारणार्थ समवेदना व्यक्त गर्दछ ।

धर्मोदय समाको पुनर्गठन

३१ श्रावण, काठमाडौं | केन्द्रीय धर्मोदय समाजो ७१ औं वार्षिक साधारण सभा सम्पन्न भयो । यस वर्ष नयाँ पदाधिकारीहरूको गठन प्रक्रियाअन्तर्गत यसभन्दा अधि महायानको पालोमा अध्यक्ष हुनुभएके साङ्गपा रिम्पोछे पुनः अध्यक्षमा मनोनित हुनुभएको छ । यसरी नै विगतकै पदाधिकारीहरू मध्येबाटे लक्ष्मीदास मानन्धर, पद्मज्योति, इन्द्रबहादुर गुरुङ, सुचित्रमान शाक्य तथा रत्नमान शाक्य निर्विरोध उपाध्यक्ष हुनुभएको छ । महासचिव सागरमान वज्राचार्य, सचिव अशोकमान वज्राचार्य, सहसचिव कृष्णकुमार प्रजापति, कोषाध्यक्ष त्रिरत्न तुलाधर, सहकोषाध्यक्ष निर्मला कंसाकार निर्विरोध चयन हुनुभएको छ ।

भाद्र १ गते सातजना कार्यकारिणी सदस्यहरूका लागि ११ जना उम्मेदवारी परेका कारण निर्वाचन सम्पन्न भयो । क्रमशः सुश्री सुजाता मानन्धर, अनागारिका केशावी, पुष्पराजन शाक्य, डा. अनुप श्रेष्ठाचार्य, नविन चित्रकार, विजयबहादुर गुरुङ, मुनीन्द्ररत्न वज्राचार्य कार्यकारिणी समितिमा निर्वाचित भएका छन् । यसरी नै क्षत्रीय सदस्यहरूमा रामलग्न चौधरी, पद्मसुन्दर शाक्य, वीरसिंह घले, मानबहादुर चौधरी तथा नरबहादुर गुरुङ मनोनित भएको बारेमा सभाले कार्यालयको सूचना पाठीमा ठाँस गरी जानकारी गराइएको छ । यस पटकको पदाधिकारीहरूमा नवनिर्वाचित सदस्य सुश्री सुजाता मानन्धर, नविन चित्रकार, मुनीन्द्ररत्न वज्राचार्य मात्रै नयाँ अनुहार नव प्रवेशी हुन् ।

निर्वाचनको प्रसङ्गमा, सदस्यहरूकै लागि भएपनि लोकतान्त्रिक पद्धतिअनुरूप अपनाइएको, सोचिएकोभन्दा धेरै कम मात्र मतदाता सदस्य उपस्थिति रहेको निर्वाचनमा भोट खसाल्न पाउँदा रमाइलो लागेको अनुभव बताउने सदस्यहरू छन् । त्यसरी नै नेपालमा बुद्धधर्मको लागि विगतमा बोफिलो इतिहास बोकेका धर्मोदय सभाले आफ्नो पुरानै साख निरन्तर

कायम गर्न, नव स्थापित एवं नव प्रवेशी बौद्ध संघसंस्थाहरूमाझ छाता संगठकको रूपमा आफूलाई उभ्याउन विगतमा जस्तै त्यति सहज नहुने, अहिलेकै पारामा चलेमा उँभो लाग्न पनि सजिलो हुँदैन भन्ने शुभाचिन्तक धेरैले महसुस गरेका छन् । धर्मोदय सभालाई सबैको आस्था केन्द्र, प्रतिष्ठित संस्थाकै रूपमा कसरी हुन्छ अगाडि बढाउनु पर्छ भन्ने बौद्ध-जनभावनालाई सम्बन्धित जिम्मेवार पदाधिकारीहरू लागि परोस भनी मैत्रीपूर्ण शुभकामना व्यक्त गर्नेहरू समेत देखिएका छन् ।

थेरवाद, महायान तथा वज्रयान निकायअन्तर्गत सेरेमोनियल अध्यक्ष चुनिंदैआइरहेको परम्पराअनुरूप भरखरै थेरवाद बुद्धधर्मबाट भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरले अध्यक्षको भूमिका निर्वाह गर्नुभयो । जहाँसम्म अध्यक्षको पदीय जिम्मेवारीको कुरा छ, त्यस विषयमा व्यक्तिगत सम्पर्कको आधारमा नभई समग्र निकायकै प्रतिनिधित्व हुने गरी संस्थागतरूपमा अहिलेभन्दा कार्यकारी भूमिका समेत भएको अध्यक्षको चयन गर्ने परम्परा बसाल्नुपर्छ, त्यसो भएमा सम्बद्ध क्षेत्रका लागि समेत अपनत्वको अनुभूतिसहित अगाडि बढ्न मार्ग प्रशस्त हुने, अनि केन्द्रीयस्तरको औचित्यता कायम हुँदै जाने भन्नेजस्ता सतहमा सुनिएका बौद्ध-जनभावना विचारणीय देखिन्छ ।

करुणा बौद्ध संघको वार्षिकोत्सव

५ भाद्र, तानसेन । करुणा बौद्ध संघ बुद्धविहारको १८ औं वार्षिकोत्सव र २४ औं भिक्षु अमृतानन्द गुणानुस्मरण दिवस संघका अध्यक्ष छत्रराज शाक्यको सभापतित्वमा सम्पन्न भयो । धर्मदेशक प्रमुख अतिथि भिक्षु प्रज्ञानन्द स्थविरसमक्ष पञ्चशील प्रार्थनापछि विभिन्न बौद्ध संघसंस्थाका प्रतिनिधिहरूको उपस्थितिमा धार्मिक रूपमा कार्यक्रम सम्पन्न भएको थियो । नेपाल र अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा भगवान् बुद्धको धर्मको संरक्षण र प्रचारप्रसार गर्नमा महत्वपूर्ण योगदान दिनुहुने पात्पाका सुप्रत भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरको जीवनी र योगदान बारे अध्यक्ष छत्रराज शाक्यले प्रकाश पार्नुभयो ।

सचिव मदनलाल वज्राचार्यबाट वार्षिक प्रतिवेदन, कोषाध्यक्ष विरेन्द्रकाजी शाक्यबाट आयव्यय प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नुभयो । भिक्षु कुमार काश्यप छात्रवृत्ति, अनागारिका मुदिता छात्रवृत्ति, अनागारिका शरणशीला स्मृति छात्रवृत्ति र करुणा बौद्ध छात्रवृत्तिहरू तानसेन पात्पाका विभिन्न १३ वटा विद्यालयका २५ जना विद्यार्थीहरूलाई रु. ३००, रु. ५००, रु. ७५० र १५०० का दरले जम्मा रु. १४,८००/- रकम वितरण गरिएको थियो । ज्ञानमाला संघ आनन्द विहारका अध्यक्ष रत्नमान वज्राचार्य, ज्ञानमाला सभा महाचैत्य विहारका अध्यक्ष उत्तम वज्राचार्य, भगवान् बुद्ध गुठीका अध्यक्ष पुण्यरत्न वज्राचार्य र बौद्ध महिला आजीवन दायक समिति महाचैत्य विहारका अध्यक्ष सुमना शाक्यले करुणा बौद्ध संघ बुद्धविहारको प्रगतिका लागि शुभकामना

ब्यक्त गर्नुभयो । स्वागत भाषण सहसचिव संजय राज शाक्य र कार्यक्रम संचालन सचिव मदन लाल वज्राचार्यबाट भएको थियो ।

बौद्ध युवावर्गलक्षित अधिकारमुखी अभियान

७ भाद्र, ललितपुर । बौद्ध युवा कमिटीले प्रभावकारी अभिव्यक्ति कला र नेतृत्व विकास बारे युवावर्गमा अधिकारमुखी चेतना जगाउन ललितपुर उपमहानगरपालिकाको समाजकल्याण महाशाखामा प्रशिक्षण आयोजना गरेको थियो । कार्यक्रमका प्रशिक्षक मुलवासी नागरिक अभियानका अभियन्ता समेत रहनुभएका संचार विशेषज्ञ विद्वरप्रकाश कायस्थ हुनुहुन्थ्यो ।

ललितपुरमा सुरु हुन लागिएको संघीयता, पहिचान, धर्मनिरपेक्षता, समावेशी मुद्दाबारे जागरण अभियानलाई टेवा दिन सो कार्यक्रम आयोजना गरिएको हो । नेवा: स्वायत्त राज्य मंका संघर्ष समितिअन्तर्गत प्रमुख राजनीतिक दलका भावृत्संगठन ललितपुरमा कार्यरत ज्यापु समाज, ताम्रकार समाज, कपाली समाज, बौद्ध युवा कमिटीलगायत विभिन्न संघसस्थाहरु सम्मिलित समितिले सो अभियान सुरु गर्न लागिएको हो ।

प्रभावकारी भाषण, नेतृत्व क्षमता बारे सैद्धान्तिक ज्ञानसंगै व्यावहारिक अभ्यास गराइएको सो प्रशिक्षणमा राज्यसत्ताबाट सयौं वर्षदेखि भएका जातीय विभेद मानवअधिकार, आदिवासी जनजाति अधिकार, धर्मनिरपेक्षता र संघीयता, युवावर्गको समस्या, नेवा: महिलाहरुको अवस्थालगायत विविध विषयमा चर्चा भएको थियो । कार्यक्रममा सञ्चारविद् कायस्थले प्रभावकारी अभिव्यक्ति कलाका विविध पक्षहरू बारे बोल्दै राज्यसत्ताबाट पछाडिपारिएका वर्ग, सुमदायले अधिकार प्राप्तिको लागि मौनताको संस्कृति तोड्नुपर्न खाँचो औल्याउनुभयो । अधिकार प्राप्तिको लागि हेरेक व्यक्तिमा वक्तृत्व शक्ति खाँचो औल्याउँदै उहाँले अधिकारमुखी सवालमा युवावर्गहरूको सचेतना र पहलकदमी बढाउनुपर्नेमा जोड दिनुभयो ।

कमिटीका सचिव सतिस शाक्यले कार्यक्रम बारे जानकारी गराउनुभएको सो प्रशिक्षण कमिटीका उपाध्यक्ष अनिल महर्जनको संयोजकत्वमा सम्पन्न भएको थियो ।

मैरहवामा परियति विद्यार्थी पुरस्कृत

९ भाद्र, भैरहवा । अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध परियति उदय विहार, तिलोत्तमा न.पा. ४, डिङ्गरनगरमा २०७० सालमा अखिल नेपाल भिक्षुमहासंघद्वारा संचालित बौद्ध परियति शिक्षाको वार्षिक परीक्षामा उत्तीर्ण परिक्षार्थीहरूलाई प्रमुख अतिथि सद्गम्म जोतिकधज भिक्षु उदयभद्रले कक्षा १ देखि ९ सम्मका उत्कृष्ट विद्यार्थीहरूलाई पुरस्कारसहित प्रमाण-पत्र प्रदान गर्नुभयो । केन्द्राध्यक्ष भिक्षु ज्ञानेन्द्र "सद्गम्मकोविद"को सभापतित्वमा सम्पन्न सो कार्यक्रममा विहारका वरिष्ठ उपाध्यक्ष सूर्जलाल गुरुङबाट

विहारको परिचय, कोषाध्यक्ष पूर्णबहादुर थापा सद्गम्मकोविदबाट स्वागत मन्त्रब्य, बौद्ध परियति युवा संघका अध्यक्ष कमल थापाबाट कार्यक्रम संचालन भएको थियो । सो केन्द्रमा धर्मराज लामाद्वारा स्थापित परियति शिक्षा कोषबाट पुरस्कार वितरणको ब्यवस्था भइरहेको जानकारी प्राप्त भएको छ ।

गुला धर्मदेशना सम्पन्न

९० भाद्र । भिक्षु-श्रामणेर तथा अनागारिका गुरुमांहरुको विशेष धार्मिक प्रवचनसहित यसवर्षको गुला धर्मदेशना कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ । काठमाडौंको स्वयम्भूस्थित आनन्दकुटी विहार, धर्मकीर्ति विहार, श्रीघः विहार, टेकुस्थित बुद्धरत्न महर्जनको निवास, ब्रह्मटोल-ज्यापु तुं, ललितपुरको रुद्रवर्ण महाविहार, मणिमण्डप विहार, थसि-सानोगाउँस्थित सिद्धिमंगल विहार, भक्तपुरको दीपकर विहारलगायत उपत्यकाको विभिन्न क्षेत्रमा मासिक धर्म-प्रवचन सम्पन्न भएको छ । विगत वर्षभौम सुमङ्गल विहार तथा रुद्रवर्ण महाविहारको संयुक्त आयोजना एवं अमिर शाक्यको संयोजकत्वमा रुद्रवर्ण महाविहारमा सम्पन्न गुला धर्मदेशना सम्पूर्ण एकमहिना नेपाल मण्डल टेलिभिजनमार्फत प्रत्यक्ष प्रसारण (लाइभ टेलिकाट) गरिएको थियो । यसरी नै टेकुमा संचालित धर्मदेशना समेत रिकर्डरूपमा प्रसारण गरिएको थियो ।

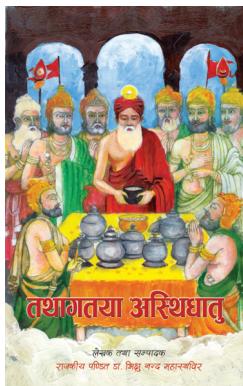
ज्ञानमाला संघको ६७ औ वार्षिक

९० भाद्र, तानसेन । भिक्षु प्रज्ञानन्दको प्रमुख आतिथ्यत्वमा ज्ञानमाला संघ, आनन्द विहार तानसेनले ६७ औ वार्षिक प्रतिवेदन, कोषाध्यक्ष शोभामान वज्राचार्यबाट वार्षिक प्रतिवेदन प्रस्तुत, अध्यक्ष रत्नमान वज्राचार्यबाट संघप्रति धर्मदान गर्न बौद्ध महिला समिति, जलपानदाता, भोजनदाता, भिक्षु अक्षय कोष, ज्ञानमाला संघ आनन्द विहार तानसेनलाई आर्थिक एवं अन्य सेवा प्रदान गर्ने सबैप्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्नुभएको उक्त कार्यक्रम महासचिव सरोजलाल शाक्यले संचालन गर्नुभयो ।

ज्ञानमाला संघ, आनन्द विहार, तानसेन, पाल्पाले विगत वर्षहरूमा ऐस वर्ष पनि संघ परिवारमा आबद्ध सदस्यहरूका एस.एल.सी.परीक्षामा विशिष्ट तथा प्रथम श्रेणीमा उत्तीर्ण हुने छोरा, छोरीहरूमध्ये उत्कृष्ट हुने प्रथम, द्वितीय, तृतीय तथा सान्त्वना पुरस्कार प्रज्ञा पुरस्कार प्रदान गरियो । कार्यक्रममा संघका निवर्तमान अध्यक्ष राजेन्द्रमुनी शाक्य, पाल्पा धर्मोदय सभा एवं चुडाकर्म व्रतवच्च संघका अध्यक्ष चक्रोरमान शाक्य, करुणा बौद्ध संघका अध्यक्ष छत्रराज शाक्य, सल्लाहकार देवेन्द्रमान शाक्य, बौद्ध महिला सेवा समिति आनन्द विहारका उपाध्यक्ष शोभा शाक्य, बौद्ध युवा संघ महाबोधि विहारका अध्यक्ष धिरेन्द्रलाल शाक्य एवं बौद्ध महिला समितिका अध्यक्ष श्रीमति पूर्णमाया महर्जनले ज्ञानमालाको सहाहना गर्दै पाल्पाली बौद्ध संघसंस्थाहरू सबै एकजूट भएर नेपालको सविधानमा भगवान् बुद्धको जन्मभूमि नेपाल, धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र नेपाल भनी उल्लेख गर्न जोडदार माग राज्युपर्न, पाल्पाली सभासदहरूलाई घच्छ्याउनु पर्ने औल्याउँदै शुभकामना मन्त्रव्य व्यक्त गर्नुभएको सुरेशमान बुद्धाचार्यले जानकारी गराउनुभयो ।

“तथागतया अस्थिधातु” पुस्तक विमोचन

१४ भाद्र, भक्तपुर । नेपालका संघनायक भिक्षु अशवघोष महास्थविरले मुनिविहारमा एक समारोहका बीच **तथागतया अस्थिधातु** नामक पुस्तक विमोचन गर्नुभयो । भगवान् बुद्धको दाहसंस्कार पश्चात् वहाँको अस्थिधातुसम्बन्धी कलर फोटोसहित व्याख्या गरिएको पुस्तकबारे भिक्षु बोधिसेन महास्थविर तथा प्रा. सुवर्ण शाक्यले ऐतिहासिक, धार्मिक, सांस्कृतिक महत्त्वका बारे समीक्षा गर्नुभयो । श्रीलंकामा बुद्धधर्मसम्बन्धी उच्च अध्ययन गर्नुभएका पुस्तकका लेखक डा. भिक्षु नन्द महास्थविरले बुद्धका अस्थिधातुसम्बन्धी वैत्यहरू, विभिन्न संग्रहालय र पुस्तकालयमा रहेका ऐतिहासिक सामग्रीहरू, अभिलेखहरूको अध्ययन गरी संकलन गर्नुभएको कार्यक्रममा स्वयं लेखकले जानकारी गराउनुभयो । विकास वज्राचार्यले संचालन गर्नुभएको सो कार्यक्रममा दायक सभाका उपाध्यक्ष सुगतरत्न वज्राचार्य, कोषाध्यक्ष कलेशराज शाक्य, धर्मोदय सभाका वरिष्ठ उपाध्यक्ष लक्ष्मीदास मानन्धर, पूर्वमन्त्री डा. केशवमान शाक्यलगायतको उपस्थिति रहेको थियो । नेपाल भाषामा लेखन तथा सम्पादन गरिएको १४८ पृष्ठको पुस्तक नातिमैया शाक्य तथा दिपकराज शाक्यले धर्मदानको रूपमा प्रकाशन गर्नुभएको थियो ।

सो पुस्तकको पृष्ठ १०१ भन्दा अगाडिको कलर फोटोमा ख्वेदगोन चैत्य हुनुपर्नेमा अन्यथा भएको डा. भिक्षु नन्द महास्थविरले आनन्दभूमि मार्फत सच्चाएर पढन विशेष अनुरोध गर्नुभएको छ ।

भजनमाला लोकार्पण

१४ भाद्र, पोखरा । ज्ञानमाला संघ, धर्मशीला बुद्ध विहार पोखराको स्वर्ण महोत्सवको अवसरमा प्रकाशित भजनमाला संग्रह अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका महासचिव भिक्षु कोण्डन्यले एक समारोहका बीच लोकार्पण गर्नुभयो । ज्ञानमालाका उपाध्यक्ष श्याम शाक्यको सभापतित्वमा संचालित सो कार्यक्रममा उत्तमान बुद्धाचार्यले दिवंगत गोपालमान बुद्धाचार्यको संक्षिप्त जीवनी प्रस्तुत गर्नुभयो । भजनमालाका सम्पादक तथा साहित्यकार विश्व शाक्यको नवप्रकाशित कृतिबारे कवि तथा संस्कृतिकर्मी तीर्थ श्रेष्ठले समीक्षा गर्नुभएको सो कार्यक्रममा भिक्षु श्रद्धानन्द महास्थविर, कास्की धर्मोदय सभाका संस्थापक अध्यक्ष बिल बहादुर गुरुङ, बुद्धजयन्ती समारोह समितिका अध्यक्ष नरेन्द्रमान लालचन, दायक सभाका अध्यक्ष कृष्णमान गुभाजू, प्रकाशन दाताको तर्फबाट विकलमान बुद्धाचार्य तथा सम्पादक विश्व शाक्यले मन्त्रव्य व्यक्त गर्नुभयो । निवर्तमान अध्यक्ष गोविन्दमान ताम्राकारले स्वागत गर्नुभएको कार्यक्रममा सुवर्णकुमार वज्राचार्य, गिता र कमलाले ज्ञानमाला भजन प्रस्तुत गर्नुभयो । स्मरणीय रहोस् दिवंगत गोपालमान बुद्धाचार्यको छैठौ मासिक पुण्य स्मृतिमा उक्त भजनमाला पुस्तक प्रकाशित भएको थियो ।

माने स्तुपा भत्काइयो

१५ भाद्र, चितवन । जुटपानी गा.वि.स. ७ सूर्यपुरस्थित सोमीपुरमा निर्मित बौद्धमार्थीको माने स्तुपा भत्काउने मानबहादुर योन्जन प्रहरी नियन्त्रणमा परेका छन् । क्रिश्ययन धर्म अङ्गालेकी श्रीमती साइली तामाङ्गसहितको सहयोगमा स्तुपामा रडले हान्दै भत्काउने योन्जनलाई १६ गते नै इलाका प्रहरी कार्यालय टाँडीको टोलीले नियन्त्रणमा लिएको हो । योन्जनले भत्काइएका बौद्ध स्तुपापछाडी आफ्नो घर निर्माण गरिसकेकाले धर्मको रिसइबीका कारण त्यस्तो क्रियाकलाप गरेको हुनसक्ने स्थानीय प्रेम श्रेष्ठको भनाइ छ । (नवराज ढकाल)

मेता सेन्टरको वार्षिक उत्सव

आनी छोडङ डोल्माको प्रमुख आतिथ्यत्वमा मेता सेन्टरको १४ औं वार्षिक उत्सव यही भाद्र २८ गते शनिवार दिउँसो २:०० बजे ध्यानकृती विहार, बनेपामा हुने भएकोले सम्बन्धित सबैलाई उपस्थितिका लागि मैत्रीपूर्ण निमन्त्रणा ।

भिक्षु धर्ममूर्ति महास्थविर, अध्यक्ष